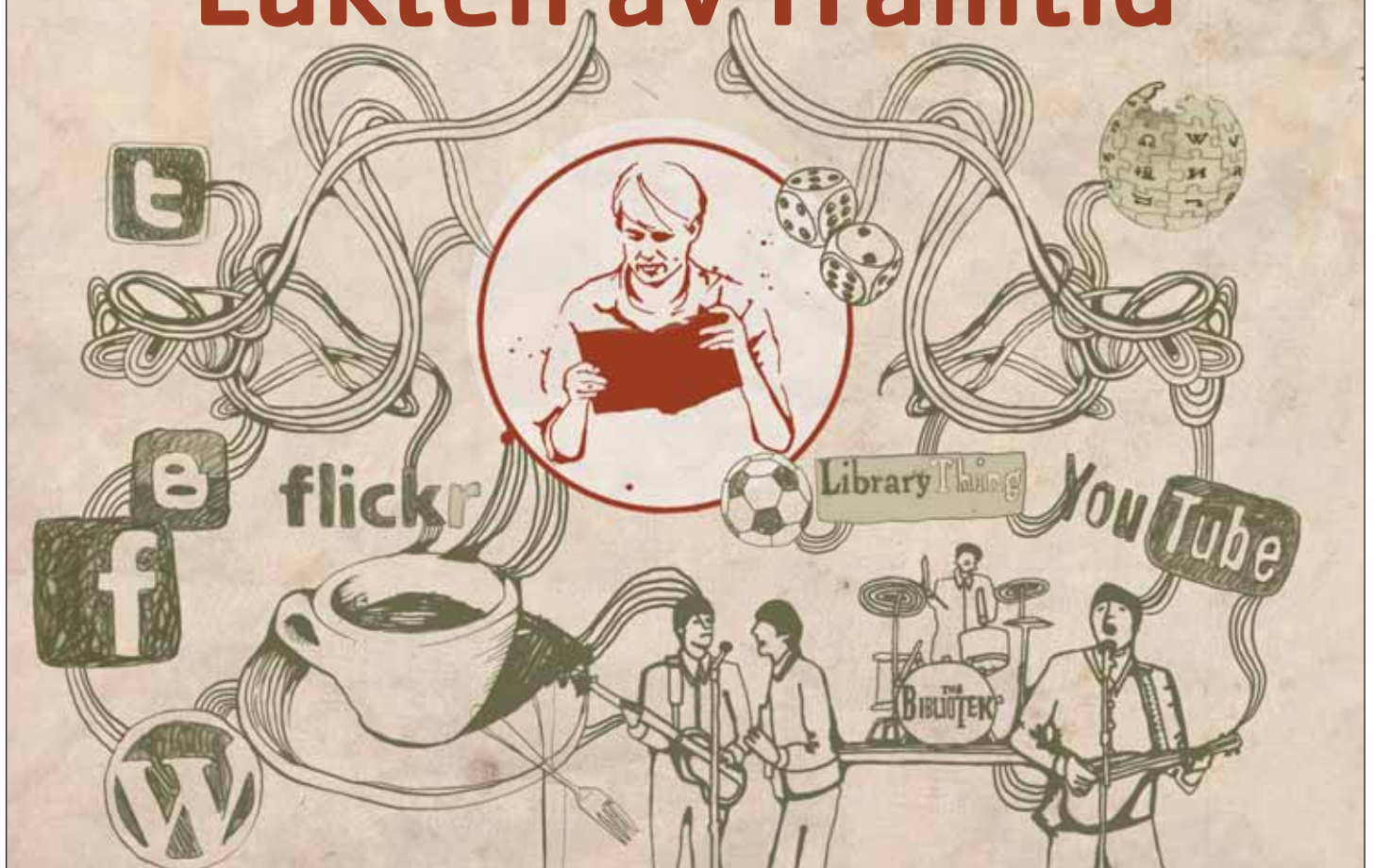

Bok og Bibliotek

Nr. 3. 2010

Lukten av framtid

Encyklopedia Norvegica og Store Norske Kunnskapsbase

Kven tek ansvaret for folkebiblioteka?

Frykter ikke litteraturhus

Foto: Tag-Vision A/S

Alma går i rødt

Eller kanskje heller; det lyser rødt av Alma når alarmen går.

Vår aller beste RFID-alarmportal HD Alma har suveren deteksjon, og vil gi lyd- og lyssignal når det passerer materiell hvor alarmen ikke er slått av. Vi tilbyr også løsning hvor det rapporteres hvilke enheter som har gitt alarm, slik at de kan merkes med en kode for eksempel "Alarm" eller "Stjålet?" Portalen leveres i stilig designet plexiglass og stål,

og kan monteres enten direkte på gulvet eller på en praktisk kjøreløp i aluminium.

Nå er tiden inne for å satse på RFID-løsninger i biblioteket! Vi har erfaring med RFID-installasjoner, så kontakt oss gjerne for mer informasjon eller tilbud på løsninger.

BIBLIOFIL® levert av

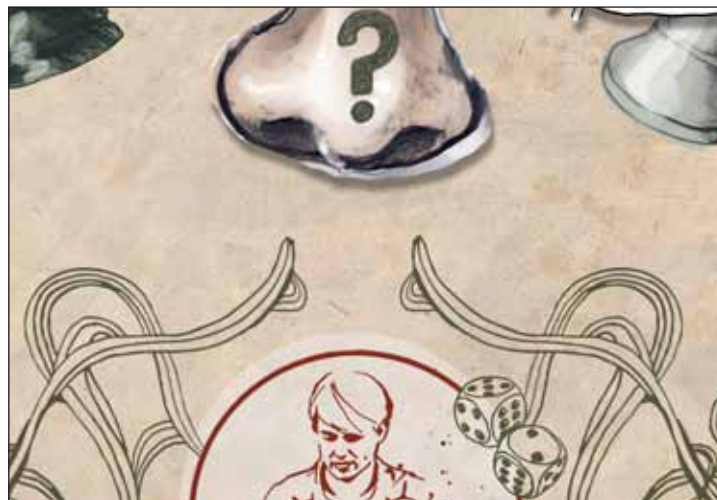
Bibliotek-Systemer As. Postboks 2093, 3255 Larvik

Telefon: 33 11 68 00. Telefaks: 33 11 68 22. Internett: <http://bibliofil.no> E-post: firmapost@bibliofil.no

Innhold

Tema: Lukten av framtid

Leder	5
Innledning	11
Laboratoriet i Drammen	12
Buskerud i støtet	14
Ett skritt videre i Århus.....	16
...og i Oslo	18
Orakelet i Bjørvika	20
Framtidens helter	22
Hands on-bibliotek	24
Mash up i Winchester	26
Nasjonalbiblioteket ved roret	28

Bøker og lesing

Bokelskere gjør det biblioteket ikke gjør.	8
Tid for reise. Et kulturhistorisk blikk på reisehåndbøkene	36
Fra mangfold til enfold. Krim for alle penga?	70

Bibliotek og samfunn

Biblioteket som møteplass	32
Svein Arne Tinnesand: Biblioteket som politisk prosjekt	41
Glimt fra Leipzig	68

Den bibliotekariske tenkemåten

Med ereksjon på jobben	54
------------------------------	----

Meninger

Hans Martin Fagerli: NVI-kompromisset	7
Thomas Gramstad: Bibliotekets rolle i en digital overflodsverden	45
Olav Anders Øvrebø: Store Norske Kunnskapsbase	48
Georg Arnestad: Kven tek ansvaret for folkebiblioteka?	50
Ragnar Audunson: Rommet som åpner rom	52
Morten Harry Olsen: Eboka og bibliotekets rolle	56
Johan Tønnesson: Encyclopedia Norvegica	58
David Massey, Unni Knutsen og Kim Tallerås: Friggjør data!	60
Sekken Leif: SNL og bibliotekarene	80

Bibliotekbesøk

Bli med til Vikna	74
-------------------------	----

Jubileum

Bjørnstjerne Bjørnson	64
-----------------------------	----

Bok og Bibliotek

Nr. 3, 2010

Lukten av framtid

Encyklopedia Norvegica og Store Norske Kunnskapsbase

Kven taler om framtid?

For abonnement, ta kontakt med

DB Partner as

Telefon 67 11 38 05

bob@dbpartner.no

Bok og Bibliotek

Nr. 2, 2010

Jeg skal spille Mamma Mia... Biblioteknorge 10 år

Bok og Bibliotek

Nr. 1, 2010

Vest-Finnmark kaller

Horse i ABM-utvikling

Storhus på hude

Bok og Bibliotek

Nr. 6, 2009

Jakten går videre

- i Kongsberg

Vefsn, Nordland: Bibliotek med kjøpesenter

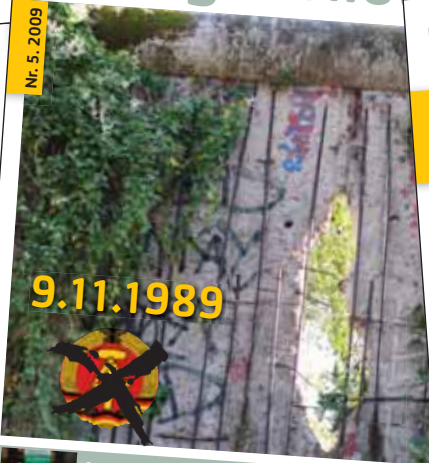
Hvordan tenker du innkjøp - i stort eller smått?

...er det seg lurt

Bok og Bibliotek

Nr. 5, 2009

9.11.1989

Webteknologi og bibliotekarutdanning

Brukere - ikke kunder

Bok og Bibliotek

Nr. 4, 2009

Nye krav til bibliotekarene

Biblioteket får frivillig drahjelp i Steinkjer

Tendens: Dataspill for alle penga

Bok og Bibliotek

Nr. 3, 2009

Enig!

e-Science - Norge må på banen!

Etterlyser gode ledere

77. årgang

Bok og Bibliotek er et redaksjonelt uavhengig tidsskrift og redigeres i samsvar med Redaktørplakaten. Debattinnlegg og innkjøpte artikler uttrykker ikke nødvendigvis Bok og Biblioteks mening. Antall utgivelser: 6 per år.

I REDAKSJONEN

Odd Letnes, ansvarlig redaktør
odd.letnes@bokogbibliotek.no

ADRESSE

Pilestredet 48
Postboks 4 St. Olavs plass, 0130 Oslo
Telefon: 41 33 77 86
www.bokogbibliotek.no

UTGIVER

ABM-Media AS
Postboks 4 St. Olavs plass, 0130 Oslo

FRIST FOR STOFF 2010

Nr 4: 17. aug ferdigtrykt 9. sept
Nr 5: 5. okt ferdigtrykt 28. okt
Nr 6: 9. nov ferdigtrykt 2. des

ABONNEMENT

DB Partner as
Postboks 163, 1319 Bekkestua
bob@dbpartner.no
Tlf 67 11 38 05

ANNONSER

v/Heidi Torstensen, Mediateam
tlf 47 31 80 30

Forsideillustrasjon: Anne Aagaard

Grafisk produksjon: Zmedia AS

ISSN 0006-5811

Leder

Odd Letnes

odd.letnes@bokogbibliotek.no

Lukten av framtid

Jo visst, lukter det framtid på det norske folkebiblioteket. Gammeldagse tanker er på vei ut og med dem, støvet. Nye ideer om alt fra data-spill til utlån av skiutstyr er på vei inn. Men hva slags duft snakker vi om? Er den emmen eller pirrende, hermetisk eller frisk? Det kommer an på nesa som lukter. Noen nesar liker bare det velkjente, andre er åpne for det nye.

Framtiden finnes ikke og framtidens bibliotek kan ikke bygges. Det kan bare utvikles i en kontinuerlig prosess. Betydningen av disse ordene har blitt stadig mer klar etter at jeg de siste årene har drevet en slags jakt på "det nye biblioteket". Jeg har i likhet med mange andre i biblioteksektoren besøkt flere bibliotek både i Norge og i utlandet for å få noen glimt av denne framtiden. Er det Bibliotek 10 i Helsingfors som er løsningen, eller biblioteket i Hjørring? Hva med Tromsø og Drammensbiblioteket, Idea store'ene i London eller T-banebibliotekene i Stockholm? Eller de nye bibliotekene i Nederland som nettopp Deichmanske bibliotek har studiereist til? Eller hva med det helt ferske Rolex Learning Center i Sveits, som likner mer på en romstasjon på mars enn det vi vanligvis forbinder med bibliotek?

Mange av de nye bibliotekene er imponerende enten vi snakker om design, arkitektur eller tjenester. Men på samme måte som at framtida kun eksisterer som en vifte av muligheter, eksisterer framtidas bibliotek kun som en flyktig idé. Når de for eksempel i Århus snart begynner å prosjektere et av Nordens mest framtids-

rettede storbybibliotek, finnes det ingen fasit. De plukker litt herfra og litt derfra. De setter sammen erfaringer og nye ideer til det de mener vil passe til det nye biblioteket i Århus. Siden vil andre igjen bruke Århus-biblioteket som inspirasjon til et annet nytt bibliotek.

Når biblioteksjefen i Oslo, Liv Sæteren, snakker om Nye Deichman, ser hun også et av Nordens flotteste bibliotek. Hun kaller det for det kurerete bibliotek, hvor bibliotekarene er kuratorer som arrangerer utstillinger av kunnskap. I likhet med i Århus vil selve biblioteket bli et signalbygg i operakategori.

Kanskje ligger nøkkelen til framtidens bibliotek i "mash up"-institusjoner hvor bibliotekdelen kun er en av flere funksjoner – ved siden av galleri, utdanningstilbud, utstillingslokaler, kursvirksomhet, work shops – slik de har ordnet seg i den lille byen Winchester sør for London? Her tenker man ikke først og fremst bibliotek i avgrenset betydning, men man tar utgangspunkt i de lokale behovene: Hva er det befolkningen har behov for av tjenester og opplevelser innenfor kultur og kunnskap? Hvordan kan vi tilfredsstille disse behovene? Løsningen her ble ikke et bibliotek, men et "Discovery Center".

Selv om framtiden ikke kan fanges, er det viktig å fortsette jakten på den. I en temaseksjon i denne utgaven forsøker vi derfor å gi noen glimt av denne forlokkende, men høyst uklare, framtiden (side 11-29).

Med det ønsker Bok og Bibliotek alle lesere en riktig god sommer!

Fagpressen

OPPLAGSKONTROLLERT

Kontaktannonser i Bok og Bibliotek

» Siden 1. april i år falt på Skjærtorsdag, ble vi snytt for litt humor. Det bød seg imidlertid en anledning til å publisere Bok og Biblioteks aprilspøk 30. april. Den handlet om å sette i gang med kontaktannonser og chat på bokogbibliotek.no. Det kom tre kommentarer:

Anonym: Kjempemorsom idé! Men vil vi egentlig at bibliotekarer skal spleises med andre bibliotekarer og dermed gjøre oss enda mer innavla? Kanskje vi må lage et samarbeid med feks Enslige Ingeniørers Forening ;)

Erling Bergan: «Norsk bibliotekarmatrikkel», utgitt av Biblioteksentralen i 1969, kan fortelle hvilken slagside giftekningen hadde for førti år siden:

«Et trekk som kanskje mest har kuriositetens interesse er at ca 20 % av de gifte kvinnelige bibliotekarer er gift med ingeniører. Ikke fullt så uventet er det å notere at ca 20 % av de gifte mannlige bibliotekarer er gift med kolleger.»

Berit Ch. Nielsen: Ikke så rart det med 20% som var gift med ingeniører: Den gangen det var obligatorisk med praksis for å komme inn på bibliotekskolen, hadde Hovedbiblioteket på NTH i årevis en ganske så stor gruppe praktikanter, (7-8 stykker da jeg hadde praksis). De fleste av oss var jenter og det var svært få kvinnelige studenter på NTH... For egen del mener jeg at fagforeningskontoret ikke skal undervurderes som sjekkested, men BoB er heller ingen dum idé...

Mens vi venter...

» Følgende nyhetsmelding ble lagt ut på bokogbibliotek.no 28. april, ingressen lød: "Mens vi i Norge ikke har klart å komme i gang med et digitalt utlån fra bibliotekene, lånes det musikk fra de danske folkebibliotekene i imponerende omfang. Hver dag laster brukerne ned ca. 20 000 musikkspor via netmusik.dk." Det kom kommentarer fra Øyvind Svaleng, blant annet:

"Vi venter og venter, men er det noen vi venter på som faktisk jobber aktivt med dette? DRM og WMA er uansett helt uaktuelt, da er det faktisk bedre å ha ingenting.

En naturlig samarbeidspartner bør være WIMP. De har teknologien, utvalget og norskfokus (også på smale musikkformer) - alt vi kan ønske oss. Jeg er sikker på at de vil selge et par tusen ekstra lisenser."

Ubetjent og selvbetjent

» Lederen i Bok og Bibliotek om ubetjent og selvbetjente bibliotek vakte reaksjoner både på biblioteknorge-lista, bokogbibliotek.no og andre steder. Blant annet skrev **Johan Koren** dette på bokogbibliotek.no:

"Selvbetjent er ikke nødvendigvis det samme som ubetjent. Verken Them eller Marnardal er ubetjente bibliotek. Dersom Them var ubetjent, ville det ikke være en biblioteksjef som kunne gi den uttalelsen som Letnes siterer. Det er ikke «for the benefit of the user» å tilby et fullstendig ubetjent bibliotek. Og det er klart at en forstår det i Marnardal, når det engang er en fagutdannet bibliotekar som er til stede i butikkbiblioteket noen timer en dag i uka.

Det er farlig å si at ubetjente bibliotek er bra - spesielt i skolebibliotek. I USA og Australia spesielt, men også mange andre steder, har man eksempler på skoler der skoleledelsen tror med finanskrisen at de kan greie seg uten skolebibliotekarer og enten ansetter ufaglærte som ansvarlige eller lar biblioteket seile sin egen sjø fullstendig ubetjent. Resultat: kaos i biblioteket, og intet skjer «for the benefit of the user.»"

Et innvortes politisk kompromiss

I revidert Nasjonalbudsjett stadfestes det at 6 stillinger fra ABM-utvikling skal overføres til Kunnskapsdepartementet hvor de skal knyttes til arbeidet med Norsk vitenskapsindeks (NVI). I følge Aftenposten 12.5 skal stillingene ha vitenskapelig publisering som særskilt arbeidsfelt. Deres framtidige arbeidsgiver er (i skrivende stund) ikke fastsatt, og stillingene forblir der de er i dag inntil dette er avklart.

Oppgaver med konsortieforhandling/lisenser skal følge med på ferden. Nasjonalbiblioteket melder på sine hjemmesider 12. mai at de to ministrene og nasjonalbibliotekaren møttes den 11. vedrørende saken. Sannsynligvis for å sikre seg at alle parter kunne godta løsningen. Eller kanskje mer sannsynlig for å synliggjøre at dette skjer uten institusjonelle mishag.

Opprinnelig var kravet fra Universitets- og Høgskolerådet (UHR) 12-14 stillinger av ABM-boet. Uttellingen ble vel omtrent som forventet når to parter skal forlikes. Samtidig observerer jeg at dette politiske og departementale forliket har overraskende sider. Det er arbeidet med NVI som er premissleverandør for kompromisset, og ingen form for generell omtanke for fagbiblioteksektoren som sådan. Det blir Nasjonalbibliotekets oppgave.

Og det er heller ikke noe nytt at det er universitetene – nå med høyskolene som haleheng – som vinner fram.

Et forslag til en slags NVI-organisasjon ligger klar i Kunnskapsdepartementet i form av en rapport fra en arbeidsgruppe, datert 20. februar 2010. Arbeidsomfanget med utviklingen av NVI er ikke dramatisk, men noen årsverk har man bruk for. Ikke minst Universitetet i Oslo som i dag har ansvaret for det systemet NVI skal utvikles med grunnlag i (Frida). Man kan lure på hvor årsverkene ville blitt tatt fra om ikke ABM-utvikling så høvelig skulle til opphogging. Bibsys? De sitter jo på et parallelt system (Forskdok), men jeg har ikke funnet antydning til at dette skal utfases.

I følge nevnte rapport er «formålet med NVI er å dokumentere vitenskapelig publisering i universitets- og høyskolesektoren, helsesektoren og instituttsektoren i en felles database, og å levere kvalitets-sikrede data om den vitenskapelige publiseringen til bruk i de tre sektorenes finansieringssystemer». Ingen dårlig ide, og kanskje er NVI løsningen på et snart 30 år gammelt problem med å finne en felles nasjonal løsning på et kvalitetssikret system for forskningsdokumentasjon. I de siste årene også av vesentlig betydning for å styre

omfordelingen av forskningsdelen av UH-sektorens budsjetter. Jeg skal unnlate å stille det ledende spørsmålet om hvorvidt kostnadene ved det nye systemet kan rettferdiggjøres av de relativt små beløp som omfordeles, ei heller hvor langt liv tellekantsystemet i UH-sektoren kan tenkes å ha. Et system som er klart avhengig av høy bibliografisk kvalitet på slik data.

Det er også interessant å legge merke til at Nasjonalbiblioteket i aller høyeste grad er påtenkt en rolle i NVI, fortrinnsvis som dataleverandør. Siden NVI har ambisjoner om å utvikle en database med forskningsdokumentasjon med høy bibliografisk standard, kunne man jo under andre omstendigheter sikkert ha sett andre organisatoriske løsninger. De omtalte stillingene skal jo i tillegg arbeide med lisensavtaler som også berører folkebibliotekene og de øvrige fagbibliotekene.

Jeg er enig med Norsk bibliotekforenings (NBFs) nye leder at det er godt å få en avklaring. Det har vi også fått på framdriften av framtiden for B-en. Det blir som man har sagt. Og det resterende AM-utvikling går til Kulturrådet. Det var jo ikke akkurat noen overraskelse. Jeg er mer spent på om man virkelig klarer å stable på bena et NVI og om det vil fungere etter forutsetningene.

Usikkerhet.

Vil man klare å stable på bena et NVI som fungerer etter forutsetningene?

Kommentar

Av Hans Martin Fagerli,
daglig leder i ABM-media

Nettets eget litteraturhus

Hvordan jeg ble dratt inn i bokelskere.no.

Det er ikke lenger så lett å huske hvordan man hørte om noe nytt for første gang. Var det på Twitter, i en blogg, en nettavis, et tips på e-post - eller kanskje til og med over den urgamle eteren? Uansett. For noen uker siden begynte jungeltelegrafen å knitre om Bokelskere.no. Et kjapt klikk fortalte meg at Bokelskere.no hadde mye til felles med en annen brukerdrevet tjeneste jeg alt hadde erfaring med - goodreads.com.

Goodreads er et av disse sympatiske nettstedene hvor du etter hvert likevel tilbringer mindre og mindre tid. Det er ikke noe galt med oppbygning og funksjonalitet - her gjøres det meste riktig. Men for en litteraturinteressert nordmann er det en avgjørende ulempe: Språket. Diskusjonene er en viktig del av

et sosialt nettsted. Å diskutere litteratur på halvgodt engelsk - nei. Å få noe ut av dette vil kreve en for stor tidsinvestering.

Godt språk

Derfor er det allerede en fordel for Bokelskere.no når jeg begynner min egen beta-testing. Hvordan tar så nettstedet imot en ny bruker? Tross alt skal det få meg til å registrere meg, et hinder man ikke skal undervurdere. Bokelskere.no gjør det lett for meg, for slik begynner introduksjonsteksten:

Fordi hodet ditt koker. Fordi du har lest en roman, fordi du har lest en diktsamling, fordi du har lest en kokebok om asiatiske retter. Og nå har du vann i munnen. Du vil dele det med noen.

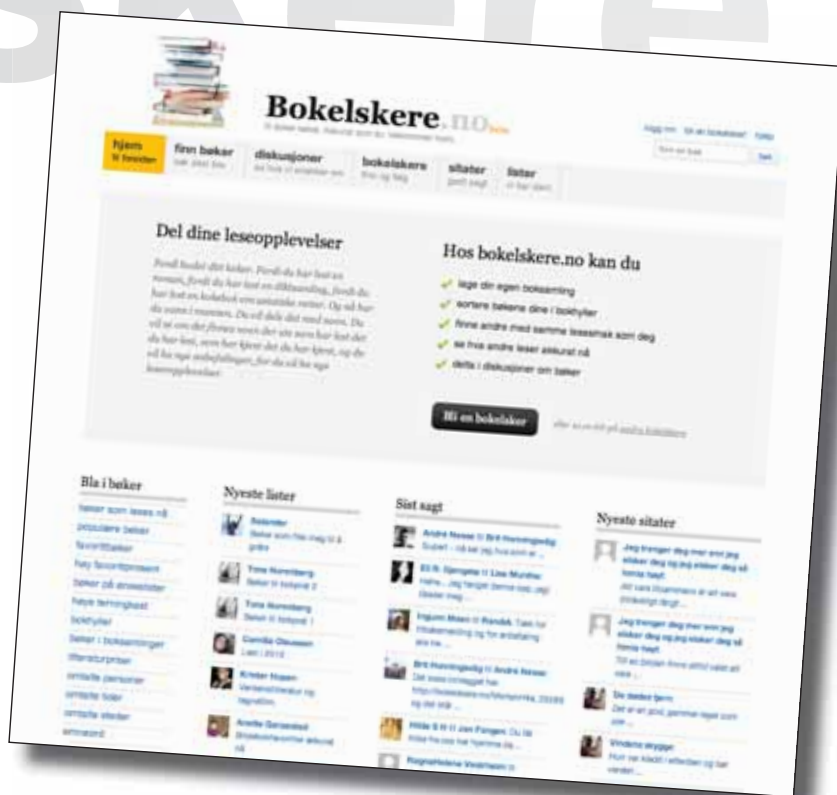
Det virker opplagt at et nettsted om litteratur må briljere

med godt norsk, men mange hadde snublet allerede her (tenk på det språklige kaoset i nettavisene). Bokelskere.no er språklig gjennomarbeidet.

Redigeringsvennlig

Jeg går videre til neste test. Goodreads har en eksportfunksjon som gjør det mulig for meg å ta med meg «bokhyllen» min derfra, slik at jeg slipper å legge inn bøkene på nytt. Dette har Bokelskere.no også tenkt på! På første side etter registreringen tilbys jeg et importverktøy. Etter litt småplunder med å hente ISBN-numrene ut av Goodreads-filen, går alt som en drøm. Boksamlingen er flyttet. Nå kan den bibliofile kose seg i hyllene! Å redigere boksamlingen - legge til nye bøker, kaste terning og lage leselister - er nemlig enda lettere enn hos Goodreads.

»
Av Olav Anders
Øvrebø,
frilansjournalist

Trukket inn

Vel og bra, men det som virkelig overbeviser med Bokelskere.no er noe annet. Det er følelsen av hele tiden å bli hjulpet videre i prosessen med å oppdage, dele og diskutere litteratur og leseopplevelser. Jeg får dette demonstrert første gang når jeg har lagt inn mine bøker fra Goodreads. På «min side» finner jeg en liste med «Diskusjoner om dine bøker». Dette må jeg se nærmere på! Noen sekunder senere har jeg bidratt til en diskusjon om leseopplevelsen av den engelske originalen i forhold til den norske oversettelsen av «The Damned Utd», David Peaces roman om Brian Cloughs 44 dager som Leeds-manager.

Og det er klart: Jo flere bøker jeg plasserer i min bokhylle, jo mer stiger sjansen for at det dukker opp

ideutvekslinger og diskusjoner som jeg er interessert i.

På mange andre måter blir jeg trukket inn i Bokelskere.no. Det er de andre lesernes lister og bokhyller, det er rangeringer av favorittbøker, det er lister over bøker som leses nå (tapetsert med den uunngåelige Knausgård). Bokelskere.no er som et hus med mange rom fylt med bokhyller, og overalt sitter det mennesker og diskuterer litteratur, plukker bøker ut av hyller og gir hverandre velmente tips. Et litteraturhus for lesere.

Suksesskriterium

Bokelskere.no har mer enn bestått beta-testingen. Men hva gjør huset verdt å besøke i lengden? Hva må til for å holde interessen oppe?

Førsteintrykket er så godt fordi kombinasjonen av smart

tilrettelegging og brukernes bidrag umiddelbart setter i gang givende assosiasjonsrekker. Lenkene produserer tanker. Men disse prosessene må hele tiden fornyes. Det kan bare skje ved at bokelskerne er aktive og ved en stadig tilstrømning av nye brukere. Ikke bare det: Mange ulike smaksretninger og interesser må være representert, for bare slik kan det oppstå mange nok overraskende krysskoblinger. Jeg ønsker ikke å møte bare folk som meg selv eller utelukkende 21 år gamle fantasyhoder - eller bare «knausere», for den del. Et helt nettsted hvor alle bare diskuterer «Min kamp» - en skrekksvisjon.

Jeg skal gjøre mitt, og begynner nå. Sann - der er «Brothers» av Yu Hua plassert på leselisten!

Med små ressurser har André Nesse og Tore Renberg bygd et levende nettsamfunn om litteratur og leseopplevelser.

Lager det bibliotekene ikke får til

Bokelskere.no er programmet og designet av Nesse, som for tiden bruker all sin tid på videreutviklingen av nettstedet. Skolekameraten Renberg er medeier og rådgiver, og har blant annet bidratt med teksten som frister nye brukere på nettstedets forside.

Nesse har variert bakgrunn - han har vært lærer, jobbet i Telenor og vært utvikler i Dagbladet.

Brukerne av Bokelskere.no kan i dag søke opp metadata om bøker og omslag fra Den norske Bokdatabasen. I tillegg kan det søkes i utenlandske utgivelser via Amazon.com. Nesse arbeider med å få tilgang til bokdata via biblioteksdatabasene, noe som vil gi brukerne mulighet til å legge til også eldre utgivelser i sine virtuelle boksamlinger (Bokdatabasen går tilbake til 1985).

Bok og Bibliotek ba Nesse fortelle om erfaringene med Bokelskere.no etter noen måneders drift.

– Tjenester som Goodreads, LibraryThing og BookArmy ligner på deres. Hvorfor er det behov for en egen norsk tjeneste i samme gate?

– De utenlandske nettstedene har dårlig støtte for norske

bøker. Av de du nevner er det bare LibraryThing som har støtte for automatisk å hente data om norske bøker ved hjelp av deres biblioteksøk. Men du får ikke automatisk opp omslag der. Vi ville ha tilgang på norske bokdata og -omslag. Det var ingen som hadde laget en slik løsning da vi begynte med dette.

– Hvor mange brukere har dere og hva er fordelene med å registrere seg?

– Vi har litt over 3800 registrerte medlemmer. I januar hadde vi noe over 40000 forskjellige brukere som var innom og kikket, mens bare 3000 hadde registrert seg. Det virker som at folk liker å gå rundt og kikke på det andre leser selv om de er mer beskjedne selv.

– Man kan jo få mange boktips på den måten - men tipsene blir vel bedre hvis man engasjerer seg selv?

– Vi lager lister hver dag over hvem av de andre bokelskerne som har flest bøker som er like dine. Og de som har likest vurderinger av bøker. Da har du en snarvei til å hoppe inn i deres bokhyller og se hva de leser i dag, hva som er deres favorittbøker. Der har du en ekstra fordel med å registrere deg og være med aktivt.

– Du kan komme over ting du ikke visste om?

– Det dukker opp bøker en ikke har hørt om som plutselig mange liker og som har passert under ens egen radar. Det er stadig overraskelser på listene når vi prøver å finne ut hvem som har best gjennomsnittlig terningkast, for eksempel. En bok om Knøttene tronet lenge i ensom majestet på toppen.

– Har dere hørt noe fra bibliotekarer om tjenesten?

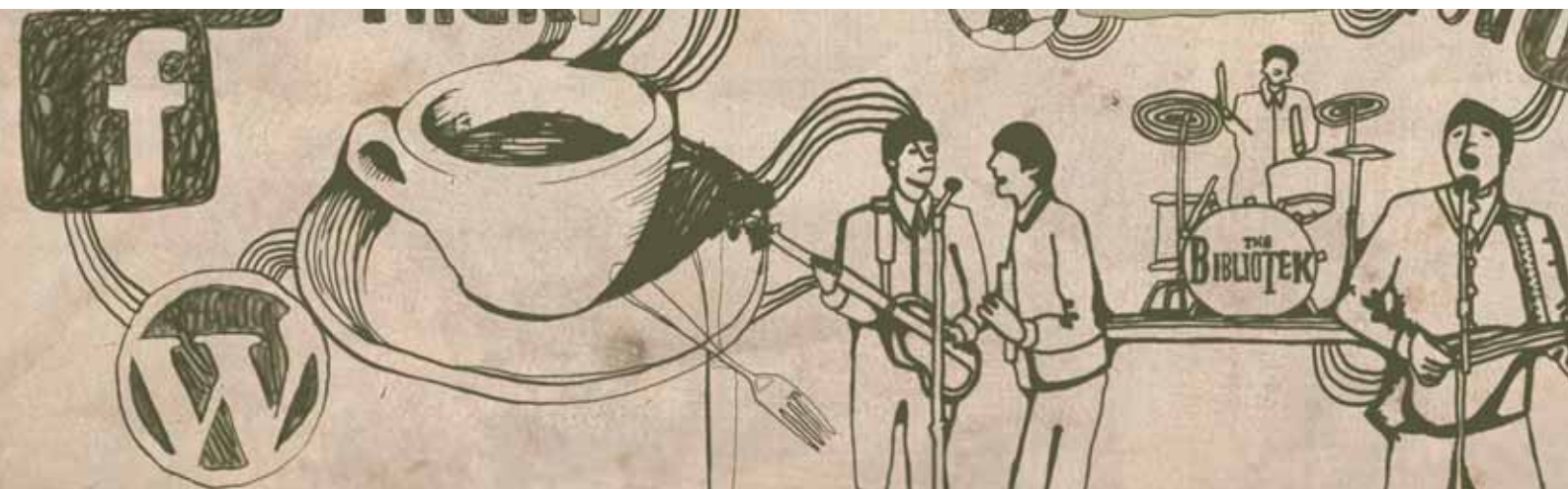
– Ja, vi har fått masse tilbakemeldinger. Det er veldig mange som sier at «vi er så glad for at noen har laget dette, for vi har forsøkt selv, men har ikke fått det til». De sa at det var så kjekt at noen bare ga blaffen og lagde det istedenfor å diskutere det.

– Bibliotekene burde hatt en anbefalingstjeneste etter mønster av nettbokhandler som Amazon. Vil det være mulig å bruke data fra Bokelskere.no til å lage noe slikt?

– Ja. Jeg holder på med å lage et såkalt API (programmeringsgrensesnitt, red.anm), som de andre sosiale boknettstedene har varianter av. Du får en måte å hente skreddersydde data fra databasen på, sånn at du for eksempel kan hente ut hvilke terningkast en bok har fått.

Lukten av framtid

Formes framtiden av brudd eller gradvise overganger fra gammelt til nytt? Det er et filosofisk spørsmål som det har vært skrevet hele bibliotek om, og vi skal ikke forsøke å besvare det her. Men bli likevel med på ferden gjennom de neste sidene. Her har vi samlet en del tanker og inntrykk som har det til felles at de handler om – ja, nettopp, *framtidens bibliotek*.

Innhold tema

- 12 Drammens-laboratoriet. Intervju med biblioteksjef Sølvi Tellefsen
- 14 Det lukter framtid i Buskerud. Intervju med prosjektleder Petter von Krogh ved Buskerud fylkesbibliotek
- 16 Ett skritt nærmere i Århus. Intervju med Marie Østergård
- 18 Nye Deichman – biblioteket som redaktør og kurator. Intervju med biblioteksjef Liv Sæteren
- 20 Orakelet i Bjørvika. Innspill fra Erling Fossen
- 22 Framtidens helter! Førstebibliotekar Even Hartmann Flood, UBiT, anmelder boka: "This book is overdue! How Librarians and Cybrarians could save us all"
- 24 Med hendene på kunnskap. Biblioteket som vitensenter?
- 26 Biblioteket med noko attåt. Glimt fra Winchester
- 28 Et godt utgangspunkt. Intervju med nasjonalbibliotekar Vigdis Moe Skarstein

Artiklene vil bli nettpublisert på www.bokogbibliotek.no Her er det gode muligheter til å legge inn kommentarer. Ønsker du å skrive mer utfyllende om framtidens bibliotek, send gjerne en mail til redaksjon@bokogbibliotek.no eller odd.letnes@bokogbibliotek.no

God fornøyelse med de neste 18 sidene.

Møteplassen.
Hver dag samles masse ungdom i Drammensbiblioteket for å gjøre lekser sammen. (Foto: Trond Isaksen)

Drammens-laboratoriet

På Drammensbiblioteket liker de å prøve ut nye tilbud og gjøre ting ingen før dem har gjort. – Biblioteket vårt er et laboratorium. I stedet for å vente på at ting skal være ferdig utprøvd av andre, går vi i gang og prøver det ut selv, sier biblioteksjef Sølvi Tellefsen.

I 2009 ble Drammensbiblioteket kåret til Norges nest beste folkebibliotek av Dagbladet og Prosa. Da hadde biblioteket for lengst markert seg med et mangfold av tilbud langt utover de tradisjonelle bibliotekoppgavene med utlån av tekst, lyd og bilder, samt en og annen lesestund og utstilling. Ved Drammensbiblioteket omfatter aktivitetene blant annet foredrag, debattmøter, advokatvakt og internettopplæring. I tillegg kommer årlig utdeling av "Brakeprisen" og spillnetter der ungdommer samles for å spille alt fra Ludo til avanserte dataspill og ha det gøy natta gjennom.

På spørsmål om hvordan Drammensbiblioteket framstår

som et framtidsrettet bibliotek, er det likevel ikke bredden av aktiviteter og tilbud biblioteksjefen trekker fram.

- Det er flott med biblioteket som et sted for å lære, være, gjøre og oppleve, understreker Sølvi Tellefsen. - Men det som kjennetegner oss i forhold til en del andre folkebibliotek, er at vi er åpne for å prøve ut ting andre ikke har gjort før.

Våg å prøve

Tellefsen er ofte på reisefot til andre folkebibliotek, og da blir hun ofte spurt om hvordan man skal få til det ene og det andre.

- Da svarer jeg at det bare er å starte selv. Ikke vent på at andre finner ut av tingene. Vår erfaring

er at det å prøve gir mye erfaring. Selv i dårlige prosjekter, er det mye god læring. Hvis du ikke tør å våge, vil du ikke kunne vinne noe heller.

Biblioteksjefen trekker spesielt fram to eksempler der Drammensbiblioteket har tatt seg fram gjennom upløyd mark. Det ene gjelder introduksjonen av et bredt spilltilbud i biblioteket. Det andre er arbeidet med å etablere en nasjonal portal for utlån av ebøker.

- Ingen hadde jobbet med nasjonal portal for nedlastning av ebøker i bibliotek da vi begynte. Hadde vi ventet til andre hadde gjort noe, da hadde kanskje noen utenfor biblioteksektoren gått i gang og etter hvert invitert

Tekst:
Merete Lindstad,
frilansjournalist

bibliotekene med seg. I så fall hadde ikke bibliotekene vært i den posisjonen jeg mener vi i dag er i når det gjelder ebøker.

“Biblioteket” lenge leve

Ved Høgskolen i Oslo er biblioteket døpt om til Læringssenteret, og i London har de bygget en ny type institusjoner de kaller “Idea Store”. Poenget er å komme bort fra det tradisjonelle bibliotekbegrepet. Men Sølvi Tellefsen ser ingen grunn til å begrave begrepet. Snarere tvert om.

- Biblioteket er et fint begrep og et begrep som har festet seg gjennom mange, mange år. Spør mannen i gata om hva et bibliotek er, så har han en klar forestilling om det. Bibliotek er et internasjonalt forstått begrep, så det skal vi ikke tulle med. For eksempel har en innvandrer fra Tyrkia et klart forhold til bibliotek og vet hva det er.

Tellefsen mener læringssenter gir bestemte assosiasjoner som ikke nødvendigvis stemmer med et bibliotek. Litteraturhus og kulturhus er på sin side for vage og ulne betegnelser til å brukes om bibliotek.

- Å gjøre biblioteket framtidsrettet dreier seg om noe annet enn å døpe det om. Det handler om hvordan vi jobber internt, hva vi gjør inne i biblioteket. Jeg håper virkelig ikke at bibliotekbetegnelsen er på vei ut.

Ut med brukeren, inn med kunden

Samtidig som Tellefsen ivrer for å beholde “biblioteket”, vil hun bli kvitt “brukeren”. “Låneren”, “låntakeren” og “publikum” vil hun også ha ut av framtidens bibliotek. I stedet ønsker hun kunden velkommen.

- Hvis du tenker kunde, da tenker du en helt annen type service enn om du tenker bruker. En kunde skal behandles slik at

vedkommende opplever at “ja, hit vil jeg komme igjen”. Tenk parallellen til en butikk, der kunden kommer inn for å kjøpe et skjert og går ut med en hel garderobe – og er strålende fornøyd og gjerne vil tilbake!

Slik skal det være også på biblioteket. Men kundetenkningen er viktig ikke bare for å gi service til de som kommer. Det er nødvendig også for at framtidens bibliotek skal nå bredere ut og markedsføre sine tilbud og tjenester til flere.

- Jeg er opptatt av at vi må nå ut til de som er der ute, de som aldri har vært på biblioteket. Vi må få de til å komme inn til oss! Og da er jeg i tvil om vi får en god nok forståelse av situasjonen hvis vi snakker om låner eller bruker.

Hold fast ved gratisprinsippet

For mange lukter kundebegrepet umiskjennelig av kommersialisering, betalingstjenester og privatisering av bibliotekstilbudet. Slik er det ikke for Sølvi Tellefsen. Selv om hun har BI-utdannelse på cv-en, drømmer hun ikke om at framtidens bibliotek blir privatfinansiert.

- Jeg sier ikke at vi i framtiden ikke kan privatisere noe av det vi gjør. Det kan jeg ikke svare på i dag. Men det grunnleggende og flotte med biblioteket er at det er gratis og åpent for alle. Det skal vi holde fast ved, sier Tellefsen.

- Tenk om vi hadde privatisert for eksempel spilltilbudet vårt. Da hadde vi fått noen som hadde hatt råd til bruke det og andre ikke, og det hadde skapt et A-lag og et B-lag. Det ønsker vi ikke i Norge. Vi er et sosialdemokratisk samfunn, og det må vi hegne om.

Frykter ikke konkurransen

Sølvi Tellefsen er enig med de mange som mener at det er møteplassen og aktivitetene som

vil kjennetegne folkebibliotekene i framtiden. Kjerneoppgavene innenfor disse aktivitetene og møteplassene vil være formidling kunnskap og kultur, fastslår biblioteksjefen. Og hun er ikke redd for konkurransen fra litteraturhus, kulturhus og andre som beiter på samme marker.

- Jeg mener vi utfyller hverandre godt. Vi har ulike tilbud, og mange av de som bruker våre tjenester ville aldri dratt inn til byen for å oppsøke et litteraturhus. Det gjelder for eksempel de mange innvandrerne vi har på internettkurs.

Men risikerer biblioteket å bli redusert til et lavterskeltilbud som er interessant først og fremst for ressurssvake, undrer vi. Slett ikke, ifølge Tellefsen. Hun trekker fram bibliotekarenes spisskompetanse med å finne fram til relevant og kvalitetssikret kunnskap i dagens informasjonsjungle.

- Det er en unik kompetanse som bare bibliotekene har. Den kompetansen kan vi markedsføre sterkere blant annet overfor aktører i næringslivet, slik at de bruker bibliotekene mer.

Større mangfold

Hittil har bibliotekarene vært den dominerende yrkesgruppen i et bibliotek. Slik blir det neppe i framtiden. Skal forventningene og ambisjonene innfris, kreves større faglig bredde blant de ansatte.

- Vi må få inn mer pedagogikk, mer it-kompetanse inkludert webdesign, arbeid med sosiale medier og kommunikasjon på nettet, og ikke minst salg- og markedsføringskompetanse, sier Sølvi Tellefsen.

- Men den grunnleggende kompetansen i et bibliotek, må være den som ligger hos bibliotekarene. Har vi ikke den på plass, så begynner vi å rokke ved hele biblioteket.

Sølvi Tellefsen.

Buskerud i støtet

Hva skiller Buskeruds bibliotek fra hverandre, hva binder de sammen? Hvordan oppleves det hele av masterstudenter innenfor Visuell kommunikasjon og Interiørdesign ved Kunsthøgskolen i Bergen (KHiB)?

Prosjektleder Petter von Krogh kaster mange spørsmål i lufta når vi setter oss over en kopp kaffe for å prate om prosjektet "Lukter det framtid". Et prosjekt som går i regi av Buskerud fylkesbibliotek og som involverer alle bibliotek i fylket.

- Både i Buskerud og ellers i landet er det mange områder som må utvikles i dagens bibliotek. Med drahjelp fra morgendagens designere får vi et spennende utgangspunkt for å fokusere på det vi kunne kalle "framtidens bibliotek", mener von Krogh og gir et fugleperspektiv på Buskeruds bibliotekverden.

Buskerud er et fylke med både små og store kommuner og tilsvarende små og store bibliotek. Om man ser de 21 bibliotekene i fylket under ett, kan man kanskje si at de utgjør et tverrsnitt av "Det Norske Biblioteket".

- Dersom vi sier at Buskerud-bibliotekene utgjør et tverrsnitt av alle norske bibliotek, så sitter vi her med informasjon som vi håper kan brukes av KHiB-studentene til å komme fram til verdifulle resultater, sier von Krogh og forteller at samarbeidet med KHiB er ett av flere elementer i prosjektet.

Kategorier

Det er sannsynlig at bibliotekene i fylket kan deles inn i noen kategorier som er bestemt

av størrelse, utfordringer, hvor modernisert de er og så videre, mener von Krogh.

- La oss si at vi ender opp med 3-4 kategorier. Disse kategoriene antar vi at gjelder for hele landet, og dermed også for større deler av Norden. Overføringsverdien er altså stor.

Tanken er at når KHiB-studentene går i gang med å jobbe med framtidsbiblioteket, er det ikke uten rot i nåtida. De vil for eksempel kunne se på sterke og svake sider innenfor hver

kategori og så ta utgangspunkt i disse idet man slipper visjonene løs.

- Og de skal slippes løs, understreker von Krogh. - På den måten vil vi forhåpentligvis sitte igjen med en mengde verdifullt tankegods

med utspring i noen faste, eksisterende verdier, det vil si kategoriene.

Utfordrende

Ved KHiB opplever de det som meget interessant å være med på prosjektet.

- Utfordringer for sektoren åpner for et spennende tverrfaglig samarbeid mellom de ulike designprofesjonene. Utviklingen i sektoren krever nytenkning også om designløsninger, og gir våre studenter fine utfordringer også på det konseptuelle plan, sier dekan Einar Wiig.

- Hvilken rolle spiller masterstudentene i dette prosjektet?

- De skal først og fremst arbeide med å utvikle konsepter, ikke ferdige løsninger. Det skal skje på grunnlag av en grundig brukerundersøkelse og i god dialog med bl.a. de tilsatte ved bibliotekene.

- Hvilken målsetting har dere?

- Studentene skal gjennom prosjektet få øvelse i relevant research, konseptutvikling og tverrfaglig samarbeid og, mer generelt, øvelse i og på relativt kort tid gjennomføre en åpen designprosess.

- Hvordan håper dere at resultatene vil kunne brukes?

- De vil kunne brukes som innspill til arbeidet med utvikling av konkrete løsninger, svarer dekan Einar Wiig.

Dialog

Prosjektet er et typisk "nedenfra og opp"-prosjekt. Fylkesbiblioteket har dialogmøter med alle biblioteksjefer i fylket, alle bibliotek har fått et felles spørreskjema, det gjøres intervjuer og det tas bilder. Enkelte ganger holdes det også møter med biblioteksjefen og hennes overordnede i kommunen.

- Jeg tror denne brede dialogen, som også kan involvere bibliotekenes overordnede, enten det er rådmannen eller kultursjefen, er veldig viktig. Den gir bibliotekene eierskap til prosjektet og den gir en god mulighet til å formidle det biblioteket virkelig står for. Denne grundige gjennomgangen av samtlige biblioteker i fylket vil så danne grunnlag for å

Prosjektleder Petter von Krogh.

Tekst og foto:
Odd Letnes,
redaktør

drøfte hvordan bibliotekene skal utvikle seg videre.

Intervjuene blir gjort på video. Ikke fordi de først og fremst skal vises som video, men et videointervju gir ofte en mer strukturert situasjon enn om man bare sitter og prater løst og noterer under veis. Det som slår von Krogh når han ser gjennom intervjuene, er den store gløden og kunnskapen om bibliotek som finnes ute i bibliotekene. Noe annet som slår ham er at biblioteksjefene ofte sier mye likt.

- De er opptatt av mye av det samme, noe som gir oss bedre grunnlag for å stake ut kursen enn om intervjuene sprikte i alle retninger. En utfordring som går igjen hos

alle, er behovet for kompetanse både innenfor formidling og digitale ressurser. Behov for bedre nettjenester er også en fellesnevner.

Gratis programvare

Når det gjelder det siste kan von Krogh nevne at Buskerud fylkesbibliotek om ikke lenge vil komme med et tilbud om gratis programvare som kan gi bibliotekene muligheter til å utvikle bedre løsninger.

- Vil bibliotekene få lov til å utfolde seg fritt på nettet da?

- Det vil nok variere, og det kommer an på hvor attraktive løsningene blir. Hvis en kommune lykkes med et godt nettsted som gjør brukerne mer fornøyde, vil sikkert nabokom-

munen oppdage det og tenke at noe slikt vil vi også ha. Det vil ikke være gjort over natta, men vi har som mål i prosjektet at vi skal kunne tilby hjelp til de som ønsker det.

En kongstanke i "Lukter det framtid" når det gjelder bibliotek på nett, er at man ønsker å gi alle Buskerudbibliotekene et visst felles preg, slik at man kjenner igjen biblioteket på nettet enten man er i Hol kommune, i Kongsberg eller i Hemsedal.

- Det er ikke snakk om uniformering, men jeg tror det hadde gitt en ekstra profileringsgevinst for bibliotekene i Buskerud om man kunne ta noen grafiske grep som knyttet bibliotekene sammen.

Det nærmeste du kommer autopilot for håndtering av e-ressurser.

EBSCONET® ERM Essentials™ gir deg full kontroll over dine e-ressurser gjennom å gjøre store deler av arbeidet bak kulissene. Ved å autopopulere 100 datafelt med relevant informasjon om dine EBSCO-samlinger, reduserer vi belastningen med å implementere og vedlikeholde et ERM-system.

Med dette systemet, som er lett tilgjengelig og lett å bruke, vil du kunne håndtere dine ressurser mer effektivt enn noensinne, og dermed frigjøre kanskje den mest verdifulle ressursen du har – din egen tid. Alt for å hjelpe deg med å lede brukerne dine i riktig retning med de ressursene de trenger.

Vil du vite mer?

Meld deg på våre kostnadsfrie seminarer, send en e-post til mailnordic@ebSCO.com for mer informasjon.

EBSCO

information to inspiration

www.ebSCO.com/erme

Forvandling.

I dag en trafikkert havn, om få år en dynamisk del av byen – med Multimediehuset og Hovedbiblioteket som tyngdepunkt.

Ett skritt nærmere i Århus

**Fortsatt et stykke igjen, men prosessen er på skinner.
I 2015 får Århus et av Nordens mest moderne bibliotek.**

Århus ligger ved Kategatkysten, men er likevel ingen by ved vannet. Mellom byen og vannet går det i dag en firefelts tungt trafikkert vei og et jernbanespor. Selve havneområdet er tomt for andre mennesker enn de som jobber der. Men det skal det bli en forandring på. Det er tverrpolitisk enighet om at byen skal "forlenges" ut til sjøen. Blant annet skal byens nye Hovedbibliotek – som under prosjektperioden har arbeidsnavnet

"Multimediehuset" – bli den store attraksjonen som skal puste liv i dagens døde sjøside.

Hovedbibliotek i Århus ligger i dag vakkert og tilbaketrukket ved Mølleparken bare noen minutters rusletur fra sentrum. Men det har i mange år vært underdimensjonert. Da det ble bygget i 1934, var bøker det dominerende mediet. I dag er virkeligheten en annen.

- Den gang var bygningen perfekt. Bilder fra den tiden viser et flott bibliotek med masse luft

mellom reolene, et sted man kunne være og ikke bare komme ens ærend for å låne eller bruke et medium, forteller prosjektleder Marie Østergård og legger til at i det nye hovedbiblioteket vil noen av ideene fra 1934 faktisk gjenoppstå.

- Vi vil for eksempel puste liv i lesesalen. Det nye biblioteket skal faktisk romme en lesesal hvor det skal være meget stille, som et sted hvor man skal fordype seg.

Men i tillegg vil det romme

**Tekst og foto:
Odd Letnes,
redaktør**

mye, mye mer. Publikumsarealet vil bli bortimot firedoblet og øke til ca 13-14 000 kvadratmeter. I alt er det avsatt 16.500 m2 til biblioteket og borgerservice i det nye huset.

- Vi kan dermed ta med alle våre medier og likevel få et bibliotek som vil oppleves som lyst og luftig og hvor det er behagelig å være.

Ett skritt videre

Bibliotekprosjektet i Århus har stilt strenge krav til arkitektene, noe som har vært viktig for å sikre den bibliotekfaglige tyngden. Konkurransen ble utlyst i 2007 og det meldte seg over 40 deltakere. En gruppe fagfolk, blant annet med bibliotekkompetanse, valgte ut seks «konkurrerende lag» som fikk lov til å utarbeide sine forslag til det nye Multimediehuset. Disse sendte i juni 2008 inn anonyme skisser, hvorav tre prosjekter gikk videre til en forhandlings- og dialogrunde. Den endelige vinneren, Schmidt, Hammer & Lassen K/S, ble utpekt våren 2009.

- Det har vært enighet i prosjektorganisasjonen om at vi ikke ville overlate et så viktig byggeprosjekt til eksterne aktører alene, mener Østergård.

- Vi kan ikke ta det for gitt at et arkitektfirma er ekspert på bibliotek. Men vi kan lære dem hva et moderne bibliotek skal være. På den annen side er det også viktig at vi lærer hvordan arkitekter tenker og arbeider. Felles utvikling og felles utnytting av kompetanse, er viktig. Når byggingen begynner, er det for sent å gjøre grunnleggende endringer. Det må vi gjøre på forhånd, mens huset tegnes, sier Østergård. Hun forteller at dagen etter dette intervjuet skal prosjektgruppen inkludert noen av arkitektene på studietur til

København for å se på det nye Skuespillhuset og noen av Danmarks Radios nye lokaler.

Prosjektgruppen henter med andre ord inspirasjon fra langt mer enn kun biblioteker.

- Vi plukker det vi tror kan bidra til et godt bibliotek. Vi har selvfølgelig besøkt mange biblioteker, men hvorfor ikke hente inspirasjon fra en flyplass med funksjonell skilting eller et museum som formidler sin kunnskap på spennende måter.

Malmö – Århus

Kaster vi et blikk over Kategat og Skjælland til Skåne, finner vi det nye Hovdbiblioteket i Malmö. Her har man bygd på det gamle biblioteket og lanserte i 2009 en ny bibliotekstrategi. Den skapte rabalder i svensk presse hvor kritikerne mente at biblioteket nå vil svikte sitt kjerneområde, som er å verne om og formidle skriftkulturen.

I Malmö-strategien varsles det et paradigmeskifte hvor viktigheten av bøker tones ned, mens opplevelser og aktiviteter gis førsteprioritet. De ønsker å bryte med sine egne og andres inngrodde forestillinger om hva et bibliotek er, og bør være.

”Vi vil ta initiativ til en prosess der vi utfordrer det nedgravde konseptet av biblioteket til å sprengte eksisterende fysiske og mentale grenser og

utvikle et svært moderne kultur og kunnskap som vil bli «The Talk of the Town» i Malmö og verden!”

Friske tanker som korresponderer godt med hvordan man tenker om det nye Multimediehuset i Århus, som skal bli et ikon for Århus som en moderne, internasjonalt orientert kunnskapsby.

- Vi legger opp til å lage et fleksibelt og dynamisk fristed, et åpent og tilgjengelig lærings- og opplevelsesmiljø og et unikt sted for brukernes selvutfoldelse og samarbeid. Med den digitale revolusjonen er grunnlaget for bibliotekvirksomhet blitt fundamentalt forandret.

- Hva konkret tror du biblioteket kommer til å romme?

- Vi skal tilby borgerne en bred vifte av tjenester og produkter fra kulturelle arrangementer og rom for læring og fellesskap til individuell fordypning og bruk og lån av alle moderne medier, sier Marie Østergård.

Framsynt. - Vi skal vise at biblioteket er en fleksibel og robust institusjon i et moderne demokrati, sier Marie Østergård.

Biblioteket som redaktør og kurator

Ideene bobler i Oslo. Nye Deichman har nå kommet ut av "ventemoduset" og er på vei til å fylles med det innholdet som skal skape framtidens bibliotek.

Omkring 10 000 m² publikumsareal skal erstatte de omkring 2500 m² som finnes i dagens gamle bibliotek på Hammersborg. Det blir ikke bare en nytt bibliotek i Oslo, det blir en nasjonal bibliotekfinale, et århundreprosjekt. - Dette har vi ventet på lenge, sier en entusiastisk Deichman-sjef, Liv Sæteren.

- Vi har gått helt grunnleggende til verks. Hva mener vi i bibliotekverdenen med de ordene vi bruker når vi sier at biblioteket skal være en møteplass, en læringsarena, et opplevelsessenter. Dette har gått inn i strategien vår, som vi har lagt ut på nettet og gjerne ønsker tilbakemelding på.

Selve kongstanken for Sæteren er at Nye Deichman *ikke* skal bli en påpyntet versjon av det gamle biblioteket. Nye Deichman skal gi helt nye romlige og interiørmessige løsninger for utviklingen av informasjonsteknologi og medier på mange forskjellige plattformer.

- Det handler ikke om å bytte ut gamle slitte møbler med mintgrønne sofaer. Det handler ikke bare om å friske opp gamle lokaler. Det handler om å lage framtidens bibliotek.

Kuratoren. En viktig oppgave blir å kurere og redigere den enorme mengden av usynlig kunnskap, mener biblioteksjef Liv Sæteren.

Sæteren legger et særlig trykk på det siste. Framtidens bibliotek er et konsept, en ny måte å tenke bibliotek på, som både de bibliotekansatte og brukerne må få eierskap til.

- *Hvor henter dere inspirasjonen til det nye konseptet fra?*

- Vi har vært på flere studiereiser og sett mange flotte bibliotek. Men vi har først og fremst sett det vi kunne kalle moderne tradisjonelle bibliotek, og ikke det vi kaller framtidens bibliotek. Forbildene og tradisjonen er så sterk at selv de aller

nyeste bibliotekene framstår lett som parafraaser over det kjente. Det vi kaller framtidens bibliotek er et resultat av lang tenkning, det går helt tilbake til da de første planene ble lagt for nytt hovedbibliotek i Oslo på begynnelsen av 1990-tallet.

Orden i kaos

- *Hvordan vil dere så innrede framtidens bibliotek?*

- Når vi har båret "det gamle biblioteket" ut, vil vi bære en del av det inn igjen. Men bøkene og de andre mediene vil komme inn i nye og andre sammenhenger. Hovedprinsippet vårt baserer seg på at verdens innholdsproduksjon blir stadig større og vil etter hvert blir fullstendig kaotisk og uoversiktlig. Man trenger ikke lenger en autorisert utgiver, enhver kan være sitt eget forlag, sitt eget medium. Mye av dette materialet vil være usynlig og umulig å komme over hvis ingen overvåker det, tilrettelegger det for publikum og setter det inn i sammenhenger som gjør at det finner veien til andre enn de helt spesielt interesserte.

- Vi skal lage et fysisk rom, biblioteket, som iscenesetter møtet mellom bruker og innhold. Vi snakker da om det

Av Odd Letnes,
redaktør

kurerte bibliotek, altså hvor bibliotekaren blir en slags kurator for bibliotekets tilrettelegginger og utstillinger. Vi kan også si at biblioteket blir en redaktør som lager et visuelt bilde av den kunnskapen og informasjonen som du faktisk ikke kan se, siden den i utgangspunktet er usynlig og kaotisk.

- Hvordan vil en bruker oppleve det nye bibliotek når han kommer inn døra?

- Vi har ikke kommet ned på detaljnivå i planleggingen, men når du kommer inn i biblioteket, finner du ikke først en død foajé, du kommer rett inn hjertet av biblioteket. Du vil se bøker, dataskjermer, skjermer med kringkastet materiale, informasjonsskjermer som forteller om dagens aktiviteter i biblioteket. Kanskje har vi den dagen et foredrag i underetasjen, som formidles på en av skjermene. Du vil kanskje se en fersk aktuell utstilling, det vil være sittegrupper hvor du kan lese aviser eller bare prate. Du vil se smakebiter av hva du kan finne i bibliotekets fem etasjer. Hvorfor ikke en skjerm med noen glimt fra det som går på operaene like i nærheten. Og selvsagt innlevering og utlevering av lånte medier, sier Sæteren.

Hun legger til at denne tenkningen nå pågår for fullt og at prosjektgruppen skal levere sin første plan for utforming og innhold av tjenester og produkter sommeren 2011. Etter det vil fokus legges på hvor de forskjellige brikkene i bildet skal legges, hva for eksempel Oslo-rommet skal inneholde og så videre.

Og tradisjonen?

- Hva med tradisjonen, blir det plass til den?

- Å ja! Med et så stort bygg skal vi også ta vare på tradisjonen. Vi ser for eksempel for oss en god

gammeldags lesesal for de som ønsker å fordype seg i fred og ro, i femte etasje. Der vil vi også kunne stille ut de gamle bokskattene våre. Ellers vil det være bøker mange steder omkring i biblioteket, men da gjerne som en integrert del av en utstilling eller et temaområde. Det er meningen å ha det som brukes framme, slik at de ansatte slipper å løpe til magasinet. Men noe må vi selvsagt ha i magasin for å skape rom til publikumsaktivitetene, sier Sæteren og vender tilbake til den digitale utfordringen.

- Biblioteket skal fortsatt ha et samfunnsoppdrag. I den enorme informasjonsstrømmen vi står overfor i dag, må vi hele tiden spørre: Hva er det viktig at brukerne kan finne, hva vil bli framtidens samfunnsspensum. Noen må rydde opp i den usynlige informasjonsmengden og skille godt og dårlig, viktig og uviktig, pålitelig og upålitelig – slik vi tidligere har gjort i en analog virkelighet. Innenfor de rammene er behovet for biblioteket større enn noen gang.

“Den største omveltningen i det moderne folkebiblioteket er derfor ikke først og fremst knyttet til hvordan vi møter den teknologiske utviklingen, men til hvordan biblioteket går fra å være en forvalter av informasjon og kultur til å bli en aktiv formidler og redaktør som levendegjør innholdet i et skiftende program og med varierte formidlingsverktøy og inspirerende virkemidler. Det nye biblioteket skal slik vekke oppsikt, gjøre at forbipasserende stanser opp og fristes inn i et nytt og levende bibliotekrom der ukjente, sjeldne, glemte og rare sammenhenger løftes frem.

Slik skal nye Deichman stå i spennet mellom det kjente og det fremmede, mellom å forvalte kjernetilbudet – organisere og tilgjengeliggjøre den kollektive hukommelse full av variert informasjon og kultur – og samtidig påta seg rollen som aktiv formidler og redaktør av innholdet. Fremtidens bibliotek inspirerer på denne måten til aktiv deltagelse, fri meningsbrytning og blir med det et mer støyende og synlig bibliotek bedre rustet til å ivareta sitt samfunnsoppdrag.”

Fra “Strategi for nye Deichman”

Det er brukernes behov i tiden fremover som skal være styrende for utviklingen av nye Deichman, slår Knut Skansen (bildet) fast. Han er prosjektleder for planleggingen av hele Nye Deichman, og forteller at et eget delprosjekt, “Servicedesign”, nå er i gang med brukerintervjuer som omfatter både brukere og ikke-brukere.

- Vi gjør kvalitative intervjuer med 30 personer. På den måten får vi mye viktig informasjon om hvordan brukere og potensielle brukere ønsker at det nye biblioteket skal være.

Følg utvikling på Nye Deichman-bloggen: <http://nye.deichman.no/>

Nye Deichmanske kan ikke lenger være fornøyd med å være et avansert bokmagasin, men må struktureres slik at det kan lage lokal kunnskap ut av de globale informasjonsstrømmene.

Orakelet i Bjørvika

Alle oss som har fulgt med på jakten etter nye lokaler til Deichmanske i 20 år, og sett verdens åttende underverk, planene for nye Deichmanske på Vestbanen gå fløyten, tror ingenting før vi ser at noen stikker en spade i jorden. Siden Høyrebyrådet primært ser på et folkebibliotek som utgiftspost, skal det ikke mange ekstra taxiregninger fra ordfører Stang til før planene igjen skrinlegges. Det er nok med at ski-VM i 2011 får en ekstra brøyteutgift grunnet en stenhård lort lagt igjen av Fiffi etter et uventet snøfall en time i februar neste år, så vips må Deichmanske igjen ut på leting etter nye lokaler.

Et nytt folkebibliotek kan ikke ha antall utlån og besøkende som eneste målbare kriterium for sin

virksomhet. Den største endringen med å bygge nytt hovedbibliotek må ikke reduseres til at endelig kan flere bøker, som til nå er bortgjemt i magasinene, vises fram. Hvis nye Deichmanske skal bli den viktigste informasjonskilden for Oslos innbyggere må folkebibliotekets rolle sprenge. Deichmanske skal selvfølgelig formidle utlån av bøker, men det er en rekke andre funksjoner som er minst like sentrale. Deichmanske bør utvikle seg til å bli en publisher der bibliotekarene blir redaktører i vid forstand. Der flere av filialene er blitt viktige agoraer for byutvikling i lokalsamfunnet, har hovedbiblioteket også en lang vei å gå før de er det. I en supertabloid nyhetshverdag må også en institusjon sørge for at Oslos befolkning går bak

den askefaste nyhetsdekningen.

Byens agora

Deichmanske bibliotek har stor legitimitet blant befolkningen. Både fordi den vanlige Osloborger er bruker av biblioteket, men også fordi bibliotekets credo er folkeopplysning. Filialen på Schous var helt sentral når debatten om revitalisering av Schouskvartalet startet. Det var på et folkemøte her at planene for kulturkvartalet på Schous for første gang fikk politisk tyngde. Tilsvarende er planene for urbanisering og utvikling av Oppsalsenteret skjedd gjennom bred forankring i folkemøter arrangert av filialen på Oppsal. Med lokalisering av det nye Deichmanske midt i Fjordbyen og byens nye sentrum, har det

Av Erling Fossen, bydoktor

nye hovedbiblioteket alle muligheter til å bli det stedet der Oslos framtid formes.

Riktig nok kneiser gamle Deichmanske på Hammersborg, og har pådratt seg betegnelser som Oslos Akropolis, men de store befolkningsstrømmene, da bortsett fra en og annen junker, styrer unna. Det nye hovedbiblioteket kan bli plassert midt i Norges største kollektivknutepunkt og kan bli selve livsnerven som knytter fjorden til byen. Områdene langs med Operaens vegg har vært et paradisi for småkriminelle og horekunder, men representerer en forstopelse for byens blodomløp. Skal nye Deichmanske fungere som hele byens agora vinter som sommer, må også utearealene være fleksible og romslige. Et vannspeil som ved enkle håndgrep kan tømmes og omgjøres til isbane om vinteren eller konsertscene er langt å foretrekke framfor et havnebasseng.

Bak nyhetene

Folkebiblioteket er den lokale innfallsporten til kunnskap, og utgjør et grunnleggende vilkår for livslang læring og evne til å treffe egne beslutninger. Hvordan visualiseres så denne kunnskapen? Jeg er så gammel at jeg husker de emnebaserte klippkonvoluttene som bibliotekarene fylte med utklipp fra avisene for å hjelpe særlig ungdom på leting etter stoff til f. eks. særoppgave. Muligheten til å aktualisere nyhetsbildet og gjøre informasjonssøkingen interaktiv er legio med den nye informasjons- og kommunikasjonsteknologien.

Straks Eyjafjallajökull-vulkanen begynte å røre på seg er det mulig å gå bak nyhetsbildet ved å lage nærmest et war-rom der utviklingen kan besiktiges time for time. Basisen i utstillingen er

det tungt faglige med bøker og annet stoff om hva vulkaner er. Det kan i tillegg produseres et komparativt perspektiv der tidligere vulkanutbrudd blir trukket fram. På en storskjerm kan askeskyenes utbredelse oppdateres online, mens andre skjermer kan vise konsekvenser, hvilke flyplasser er stengt osv. På denne måten kan den vanlige Osloborger holdes kontinuerlig oppdatert, og som konsekvens blir de nesten alltid beroliget. Avisenes endimensjonalitet sprer ofte mer frykt enn begrunnet er, noe de f.eks. gjorde med svineinfluensaen. Hadde nye Deichmanske eksistert i fjor ville vaksinehysteriet vært unngått.

Bibliotekaren som redaktør

Den vanlige endimensjonale bruken av Deichmanske før informasjonsteknologien tok oss, var at kundene enten var såpass bevandret i det deweiske system at de fant boka de lette etter, eller ba om hjelp for å finne boka. Det særegne ved gamle Deichmanske var i tillegg at kun en håndfull bøker kunne stilles ut på samme tid. Resten lå gjemt i underjordiske ganger så omfattende at jeg enda ikke har sett noen overvektige bibliotekarer på Hammersborg. Den eneste overraskelsen du fikk på gamle Deichmanske var om naboboka var mer spennende enn den du hadde bestemt deg for.

Sagt banalt. Deichmanske ble brukt for å skaffe bøker du visste om på forhånd. Det du ikke vet om, kan du jo ikke vite om eksisterer. Med informasjonsteknologien er mulighetene nærmest uendelige. Det er ikke lenger en nødvendig sammenheng mellom hva du kom for og hva du går ut med. Når informasjonstrømmene er uendelige, må redaktøren både være din kvalifiserte guide i informasjons-

strømmene, men samtidig også hjelpe deg med å være filter, slik at treffene dine blir av så høy kvalitet som mulig.

Deichmanske som publisher

Forestillingen om Deichmanske som en gratistjeneste er veldig mølluktende 1800-talls. Når informasjonsstrømmene er uendelige og tilgjengelige via et tastetrykk, vil ofte Deichmanske egne arkiver bare være et startsted.

Letingen i gamle Deichmanske endte opp med boklån eller enkle papirkopier. Nå kan letingen ofte føre deg til andre arkiver, biblioteker eller for den saks skyld utenlandske bokhandlere. Bibliotekaren kan ikke bare guide deg inn i Deichmanskes egen informasjonsverden, men må ha mulighet til å forfølge søkene sine helt til de når det ønskede produkt. Underforstått må de ha muligheter til å bestille bøker direkte fra forlag eller andre nettbokhandlere, publikasjoner fra institusjoner og antikvariater, og samtidig må redaktøren ha mulighet til å samle og redigere den relevante informasjonen slik at sluttforamen f.eks. blir i form av en minnepinne eller en e-bok.

La kjernetjenestene forbli gratis, og bygg spesialiserte tjenester for folk flest på toppen av disse.

I ungdommelig overmot foreslo jeg på 90-tallet at skolene skulle legges ned. Det eneste vi trengte var en massiv opprusting av bibliotekene. La meg toppe denne spådommen i en eldre manns hybris. Vi trenger ikke lenger aviser heller. La bibliotekarene bli de nye lærerne og redaktørene. Nye Deichmanske i Bjørvika er det eneste orakelet vi trenger.

Framtidens helter!

Marilyn Johnson:

This book is overdue! How Librarians and Cybrarians could save us all

Harper-Collins 2010
ISBN 978-0-06-143160-9

Da verdensveven var i sin barndom, i siste halvdel av 1990-tallet, var det flere som spekulerte på hva denne informasjonsflommen vil bety for bibliotekene og bibliotekarer. En rapport fra Benton Foundation og Kellogg Foundation høsten 1996 sa at bibliotekene ikke hadde noen fremtid i denne fagre nye verden.

Redaktøren for tidsskriftet Scientific American, John Rennie, mente noe helt annet. I heftet for mars 1996 skrev han: «For

taming this particular frontier the right people are librarians, not cowboys. The internet is made of information, and nobody knows more about how to order information than librarians, who have been pondering that problem for thousands of years...»

14 år senere

Så hva er situasjonen nå, fjorten år og mange milliarder vevsider senere? I vår kom forfatteren Marilyn Johnson med en bok som allerede er blitt mye kommentert: "This book is overdue!

How Librarians and Cybrarians could save us all." Hun er journalist og har skrevet mye annet - denne boken er en hyllest til bibliotekarer som jobber hardt med å kombinere ny teknologi med referansetjenester og å bevare materiale i en tid med nedskjæringer og stadig nye digitale utfordringer.

Mye av boken skildrer hvordan gammel historie går tapt hvis ikke bibliotekene redder dem. Hun starter i biblioteket i Deadwood, Syd Dakota, kjent fra TV-serien. Det er en hundre år gammel mursteinsbygning. I kjelleren, lagret i hvelv og beskyttet mot forfall, ligger aviser og annet trykt materiale

tilbake til 1876, et autentisk bilde fra den ville vesten.

Det finnes også et annet Deadwood-bibliotek i en gammel bygning, den er laget i stilen fra 1880 tallet. Dit kommer brukere fra hele verden, mange i kostymer fra den tiden og de kan gå inn i salooner for å se hvordan det var der og å stille bibliotekarene alle mulig spørsmål om historiske forhold. Dette biblioteket er imidlertid virtuelt, i Second Life. Hit kommer brukerne som avatarer med autentiske kostymer for å få en smakebit av den gamle vesten og knytte kontakter med andre i et virtuelt informasjonssamfunn. Det er en avgrunn mellom disse to formene for å sette opp bibliotektenester, men målet er det samme for begge.

Dette et av bokens hovedtema - bruk av ny teknologi for å få bibliotekarenes budskap ut. Second Life (SL) er et av de nye media, og kanskje det mest moderne. Mange setter opp virtuelle bibliotek i SL, det norske Norgesbiblioteket er også der. Det er en møteplass hvor stadig flere møtes til samtaler og hvor man kan være seg selv - eller en helt annen. Samtalene går vidt og bredt, også om bibliotekspørsmål. Et helt unikt felleskap har oppstått. La meg likevel skyte inn en personlig kommentar: Problemet med SL, er ressursene som kreves for å etablere seg. I tillegg til at det krever ekstra dataressurser i maskinen, er det også en del å lære før man kan kaste seg ut i det. En foreleser på en online-

Av Første-
bibliotekar
Even Hartmann
Flood, UBiT

konferanse sa at det var veldig enkelt - etter de første tjuetimenene.

Blogging er et av de andre redskapene hun skriver om.. Stadig flere kaster seg over bloggingen og får frem nye sider av faget. Enda viktigere, mange bloggere setter dagsorden for ALA-konferanser og andre viktige bibliotekmøter.

Hyllest

Johnsons hovedbudskap til bibliotekarene er kort fortalt: Få informasjon ut til folket, noe hun mener de er spesialister på. Bibliotekarere går ut på gatene under demonstrasjoner, væpnet med bærbare datamaskiner og smarte mobiltelefoner for å oppdatere deltakerne om hva som foregår og skaffe øyeblikkelig bakgrunnsinformasjon. Mange hjelper til med å bygge opp informasjonskompetanse. I Roma har den katolske hjelpeorganisasjonen Caritas et program for å hjelpe ulandsstudenter til å finne og bruke informasjon. Programmet er et samarbeid med bibliotekarere og det er ikke bare katolikker som er med, en av lederne er en mormon. Dette minnet meg om Hilde Frafjord Johnsons ord på IFLA-konferansen i 2005: "Vi kan ikke vinne krigen mot fattigdom uten våre bibliotek og bibliotekarere."

Det er umulig å komme inn på alt i boken, den vrir av historier og personer som hver for seg kjemper for å bevare informasjon og bringe den videre. Samtidig gjør de mye annet, det mest originale hun forteller om er konkurransen i synkron boktralletrilling. Hun gir levende portretter av engasjerte og originale personer og samlinger. Boken er full av engasjerende mennesker og forteller om innsatsen de gjør for sine samlinger, enten det er for en

gigant som NY Public Library eller en smal spesialsamling som den til American Kennel club. Kampen mot FBI og US Patriot Act har et eget kapittel. Hele boken er en hyllest til og et kampskrift for det arbeidet bibliotekarere gjør for å møte utfordringene fra nye media for å få sin informasjon og sine samlinger aktuelle og ut til folket.

Bokens svakhet

Der ligger også bokens mangel. Den beskriver engasjerende det arbeidet som blir gjort for å bevare og formidle de kildene vi har. Men hva med alle de nye kildene som kommer utelukkende på internett? John Rennies utfordring ligger der fortsatt, selv om jeg ikke liker hans bilde om at villmarken må temmes. Jeg foretrekker heller å sammenlikne oss med Norsk Turistforening. I den digitale villmarken er det store skatter, men også kvikk-sand, stup, elver. Bibliotekene skal være som turisthytter hvor man kan komme og få solid informasjon, hvile, felleskap - før man igjen gir seg ut på skattejakt. Eller for å sitere Jon Bing:

«Å spørre om vi trenger bibliotekene nå som det finnes så mye informasjon avdekker omtrent samme innsikt som å spørre om man trenger veikart nå som det er blitt så forferdelig mange veier». (Morgenbladet, 29.07.2005). Uansett hvordan vi ser på det, vi har fortsatt en stor utfordring fra verdensveien.

Boken har i seg selv også noen svakheter som bibliotekarere reagerte på. Den mangler register, for å ta en ting. Det har ansporet til innsats fra leserne. Boken har nemlig en hjemmeside hvor leserne har lagt inn informasjonen boken ikke hadde: Indeks og oversikt over bibliotekarblogger nevnt i boken er to

av tingene jeg savnet og som finnes der. Boken har også en egen fan-side på Facebook, hvem eller hva har ikke det i disse tider?

Noen viktige lenker:

Boken hjemmeside: <http://www.thisbookisoverdue.com/>,
Forfatterens hjemmeside: <http://www.marilynjohnson.net/>
Norske tjenester i Second Life: <http://virtueltbibliotek.wordpress.com/>

Boktrallekonkurranse: <http://www.youtube.com/watch?v=HtmZxghTkyY>, blant mange andre, søk på book cart drill.

Artikkelen fra Benton Foundation: <http://www.benton.org/archive/publibrary/kellogg/buildings.html>, sitert over 70 ganger i Google Scholar.
Kommentar til denne fra Leigh S. Estabrook, 1997: The Benton report: A response, http://findarticles.com/p/articles/mi_m1387/is_n1_v46/ai_19969815/

Andre artikler av Even Hartmann Flood: <http://folk.ntnu.no/flood/info/artikler.html>

Store kultur- og bibliotekplaner i Bodø

- Ingen tilreisende kommer til å glemme Bodø når de har vært i det nye biblioteket. Dagens bibliotek er patetisk, mente biblioteksjef Sonja Osnes i Bodø da hun på et folkemøte i vinter orienterte om byens planlagte nye bibliotek og kulturkvartal.

Det nye bygget blir på 5800 kvadratmeter, og det nye biblioteket får lokaler ut mot havna. I andre etasje blir det blant annet en ungdomsavdeling med spillkonsoller og et digitalt verksted. I tredje etasje blir det barneavdeling, med blant annet «eventyrhage», lesestole og en utendørs leke hage på taket.

Lek. Optisk kunnskap lekes inn foran et speil.

A photograph of four children in a museum setting. They are gathered around a large, circular, convex mirror mounted on a grey pedestal. The mirror reflects the children and the museum interior, creating a distorted, funhouse-like image. One boy is holding a smartphone up to the mirror. The floor is made of reddish-brown bricks. In the background, there are other museum exhibits and a white wall.

Med hendene på kunnskapen

Av Odd Letnes,
redaktør

**Et vitensenter er et slags bibliotek uten bøker.
Har bibliotekene noe å lære der?**

Noe av det aller tydeligste i dokumenter som handler om bibliotekenes framtid, er at biblioteket skal bli noe annet enn det har vært. Idégrunnlaget og samfunnskontrakten skal bevares, men innholdet skal forandres radikalt. En beskrivelse av et bibliotek for 40 år siden handler mye om bøker. Bibliotekene har tradisjonelt vært bygd opp omkring boksamlinger. I manges hoder er de det fortsatt. I biblioteksektorens egen beskrivelse av framtidsbiblioteket møter vi imidlertid et helt annet bilde. Her snakkes det om møteplass, kulturelle opplevelser, informasjonssøking, læring...

Nye konsepter

Når jeg setter meg på sidelinja og prøver å lese fortellingene om det nye biblioteket med nøytrale briller, blir konklusjonen klar: Framtidas bibliotek skal bli noe annet enn det vi husker som det tradisjonelle biblioteket. Det vil stille formidable krav til omstilling og tilførsel av økt og annerledes kompetanse, ny design, nye tjenester. Ja, kanskje rett og slett nye konsepter for læring. Kanskje burde man derfor også gjøre studiebesøk ved andre institusjoner enn bibliotek? Hva med bibliotekenes naturvitenskapelige søsken – vitensentrene. Er det slik at vitensentrene er en type populærvitenskapelige biblioteker uten bøker, og kan vi lære noe av dem?

Hands on

For mange norske barnefamilier som har besøkt København, har et besøk på vitensenteret Experimentarium vært en naturlig del av oppholdet. Initiativet til Experimentarium ble tatt av Egmont Fondet i 1985. Bakgrunnen var den voksende betydning

for samfunnsutviklingen som naturvitenskaplige forskning og dens resultater har fått gjennom det siste århundret. Derfor mente initiativtakerne at befolkningen og forskerne hadde en felles interesse i opplysning om forskningen, dens resultater og innflytelse, slik at "den fremtidige utvikling ville kunne hvile på et tilstrækkelig fundament".

Målet ble å etablere en læringsinstitusjon der konkrete opplevelser og erfaringer ble satt i sentrum, og det danske vitensenteret ble aktivitets- og utdannelsesorientert. Dette innebærer at senteret er fullt av opplevelsemuligheter: aktiviteter, oppgaver, leker, læringsprogrammer. Konseptet kalles Hands-on. Ved selv å arbeide med utstillningene får man det største utbyttet og dermed en større forståelse. Hendene og alle sansene tas i bruk. Nysgjerrigheten pirres gjennom lek, moro og overraskelser. Både skoleklasser, familier og alminnelige besøkende får mulighet til å gjøre spennende eksperimenter, og får en direkte og fysisk kontakt med vitenskapen.

Ikke fancy

Experimentarium ligger i en av de gamle tappehallene til Tuborg bryggeri. Vi snakker ikke om noen fancy signalbygning, og på det ytre er det lite som minner om en publikumsmagnet. De få bøkene som finnes her, er til salgs i butikken. Her er en kantine hvor du i tråd med dansk skikk og bruk, kan kjøpe øl. Her vrir det av mennesker, særlig barnefamilier, som utfolder seg i en eneste stor lek uten at noen hysjer på dem. Nei, noe bibliotek i tradisjonell forstand, er dette ikke. Men på et underliggende plan, er parallellen tydelig. Når Jytte og Jørgen sykler for å lage elektrisk

strøm, har de det ikke bare moro, de utforsker også fysikkens lover.

Suksesskriterier

Experimentariums suksesskriterier er mange. Den aller viktigste er at senteret setter publikum i sentrum, forteller informasjonsmedarbeider Asger Høegh til Bok og Bibliotek. Antall besøkende er selvsagt viktig, men det er også uvurderlig viktig hva publikum mener om utstillingene, både i forhold til underholdning og læring.

Det er befolkningen i København og på Sjælland som er senterets hovedmålgruppe. Men 20 prosent av de besøkende er turister, særlig fra Jylland og Sør-Sverige. For å nå denne målgruppen drives en enkel, men veldig målrettet, markedsføring.

– Vi sørger for at Experimentarium omtales i alle turisthåndbøker. Når turistene kommer til København, skal de møte brosjyrene våre på alle hoteller, campingplasser og andre informasjonspunkter i byen, forteller Høegh.

- Hva kan et nytt, stort bybibliotek lære av måten Experimentarium drives på, spør vi og håper på et orakelsvar.

Men svaret er uforskammet kort og enkelt:

– Sett kunden i sentrum. Lag produktet med kunden i sentrum. Lever topp service hver dag og mål servicen ved å spørre kundene om hva de mener om den.

Og inspirasjonen, og designen, hvem sørger for den?

– Vi har designere ansatt ved senteret. Inspirasjonen kommer både fra oss selv, fra våre samarbeidspartnere og fra våre besøkende, svarer Høegh.

Biblioteket som del

Kanskje nøkkelen til framtidens bibliotek ligger i den lille byen Winchester sør for London? Her er biblioteket bare ett av tilbudene i det de kaller Discovery Center.

Gammelt og nytt.

Winchesters gamle kjøtthall (nå bibliotek) har fått et moderne påbygg, som til sammen utgjør Discovery Center.

Denne lille byen som lever et stille liv i turistskyggen fra London, ligger Winchester Discovery Center. På hjemmesiden omtales det som "a new generation of libraries", og på nettet kan vi lese at senteret har fått honnør for fremragende arkitektur.

Jeg visste ikke hva jeg ventet å se der jeg nærmet meg langs hovedgata en mandag morgen i mai. Et signalbygg midt mellom de to etasjes landsbyhusene? En arkitektur som sprang bybildet i filler i en eksplosjon av glass, stål og betong? Det som møtte meg var en nærmest beskjeden fasade som besto av en gammel bygning med klassisk bibliotekinn gang

med trapp og søyler og Public Library over døra og et tilbygg, ja, med mye glass, koblet til på den ene siden. Den første jeg møter da jeg går inn søyleinngangen, er en gammel dame med et bærenett fullt av bøker.

Ved første øyekast inne i den gamle fløyen, som opprinnelig var byens markedshall, minner Winchester Discovery Center nesten litt skuffende om et tradisjonelt bibliotek. Her er bøker og andre medier – omkring 100 000 - i lange baner og et stort utvalg av PCer. Her sitter menn og kvinner, barn og unge og gjør det man pleier i et bibliotek: leser, surfer, gresser på hyllene, snakker med bibliotekarer.

Jeg går inn i det nye påbygget. Her lukter det mer av det vi ofte tenker på som bibliotek-framtid: moderne arkitektur, lys atmosfære, butikk og cafe. Men likevel – er dette alt?

Jeg beveger meg bakover i bygningen og det åpner seg enda et påbygg, som ikke er synlig fra hovedgata. Her finnes et auditorium hvor det denne dagen foregår en filosofikonferanse. Her finnes det et seminarrom hvor står Poetry Workshop. Lettet over å ha kjent duften av framtid, går jeg tilbake til kafeen og kjøper en limonade. Her ligger det brosjyrer som forteller at på onsdager kan du komme til Discovery Center og lære

Av Odd Letnes,
redaktør

av en «mash up»

salsadans, på torsdager er det en kursrekke i hagearbeid, hele våren er full av aktiviteter som får meg til å tenke på Litteraturhuset i Oslo.

Lokalbefolkningen

Hva er så den største forskjellen mellom Winchester Discovery Center og et tradisjonelt bibliotek?

- Vi ser på Winchester Discovery Centre som et flaggskip for byens utvikling. Det ligger i hjertet av Winchester kulturkvartal og består av et godt bibliotek, rom for undervisning og studier, et kunstgalleri og et atelier. Senteret gir lokalsamfunnet tilgang til spennende og varierte muligheter for læring,

fritidssysler og kreativ utfoldelse, forteller informasjonsmedarbeider Nick Coates ved Hampshire County Council.

- Hvem er de viktigste målgruppene for senteret?

- Vi fokuserer først og fremst på den generelle lokalbefolkningen, men også turister. Funksjonshemmede, arbeidsledige, barnefamilier og eldre har også høy prioritet.

- På hvilke måter er senteret finansiert?

- Vi er finansiert av Hampshire County Council (dvs. kommunale midler, red.anm.). Senteret har rundt 25 fulltids ansatte og rundt 12 på deltid.

- Hva er de største utfordringene for offentlige bibliotek de kommende årene?

- Jeg tror den største utfordringen er å ta i bruk den informasjonsteknologien som er tilgjengelig. Bibliotekene må vise folk hvordan ny teknologi kan være et læremiddel.

- Hva er målene for Winchester Discovery Center i framtiden?

- Vårt mål er å gi den beste service til lokalbefolkningen, vi ønsker å tilby samfunnet et bredt program av utstillinger, arrangementer og forskjellige læringsmuligheter, og ikke minst stimulere folks kreativitet.

Ikke signalbygg

Utenfor blir jeg stående å betrakte bygningen som til tross for sitt moderne påbygg, glir harmonisk inn i landsbybildet. Dette er langt fra de signalbyggene av noen bibliotek man planlegger i Oslo og Århus. For ikke å glemme skyskraperen av

tre i Kirkenes. Men er dette framtiden? Er dette et bibliotek som bare er flikket på for å bli moderne? Nei, det siste spørsmålet er feil stilt. Man kan ikke flikke på gamle strukturer for å møte en sterkt omskiftelig framtid. Da kommer man til en grense hvor utviklingen stopper opp. "Det nye biblioteket" er nødt til å forholde seg til de behovene som ligger i samtiden. Winchester er en universitetsby, det forklarer den fulle salen av filosofihungrige tilhørere. Hvem som vil lære å skrive dikt, vet jeg ikke, men antar at disse work shop'ene tiltrekker seg langt mer enn studenter. Winchester er også en grønn by, hvor mange har hagearbeid som hobby – og salsa er en utbredt dans i et multikulturelt land som Storbritannia...

På toget tilbake til London, spør jeg meg selv enda en gang om jeg nå har sett framtiden. Nei, framtidens bibliotek finnes ikke. Å utvikle framtidens bibliotek, er en kontinuerlig prosess. Winchester Discovery Center er et uttrykk for det. Her finnes tradisjonen og bruddet med tradisjonen side om side – som til sammen gir et svar på de behovene som finnes i lokalmiljøet akkurat nå. Om ti år er behovene andre, og forhåpentligvis også "the new generation of libraries", enten de befinner seg i England eller i Norge.

Noe tankevekkende er det likevel at kun 3 av de mange ansatte ved Discovery Center er utdannede bibliotekarere. Ellers i staben finnes blant annet museumsfolk, pedagoger og IT-arbeidere.

Med blikket framover

Hva tenker Vigdis Moe Skarstein om det året som har gått siden stortingsmeldingene om bibliotek og digitalisering ble behandlet? Og hvordan ser hun på framtiden?

Det har vært et år fullt av diskusjoner, om ABM-utvikling, om Nasjonalbiblioteket, om de store trekkene i norsk bibliotekpolitikk. Debatten har til tider vært både høylytt og grovkalibret. Hva synes nasjonalbibliotekaren om den?

- Det er helt naturlig, og flott, at det er bred debatt om bibliotekpolitikk! Noen har anklaget oss for å unnlate å delta i debatten. Som en profesjonell organisasjon har vi valgt å vise hva vi står for i handling og ikke i form av polemikk. Vi forholder oss til vår oppdragsgiver og utfører de oppgavene vi til enhver tid har i forhold til vårt mandat. Men jeg må også si at jeg synes det er leit at debatten innimellom har handlet om mistenkeliggjøring av Nasjonalbibliotekets motiver og holdninger, som om vi skulle ha en skjult agenda.

- Noen mener at dere ikke er åpne nok?

- Det gjør at vi spør oss selv om det virkelig er tilfelle? Vi deltar i en rekke samarbeidsprosjekter, vi inviterer til arrangementer, vi formidler erfaringer, for eksempel fra bokhylla.no, vi stiller til intervjuer når vi blir spurt om det, vi har flere ganger invitert til dialogmøter med andre deler av biblioteksektoren uten at vi alltid har fått respons. Jeg kan ikke forstå at dette kan tolkes som at vi er en lukket organisasjon. På den annen side er vi ydmyke overfor slike signaler og tar de med videre i utviklingsprosessen.

Den brede dialogen

- Hva blir det viktigste i den brede dialogen dere nå skal inn i?

- Helt overordnet blir det viktig å etablere et tillitsforhold. Når det er sagt, så tror jeg i utgangspunktet at vi faktisk har tillit og at flertallet ikke er skeptisk til oss. Det er i alle fall det både jeg og andre i Nasjo-

nalbiblioteket opplever når vi har møter ute i sektoren, og det vil vi bygge videre på, sier Moe Skarstein.

Den aller første oppgaven etter at det nye mandatet trer i kraft 1. juli, vil være å ta vel i mot de som flyttes over fra ABM-utvikling, forteller hun.

- Det blir viktig å få vite mer om de enkeltes arbeidsfelt, hvilken kompetanse de har, hvordan den kan forenes med det vi kan og så videre. På den måten skal vi utvikle en ny organisasjon med høyere kompetanse enn den vi hittil har hatt hver for oss.

- Noen har ment at dere ikke vil kunne se det enkelte folkebibliotek?

- ABM-utvikling har allerede sitt nettverk, Nasjonalbiblioteket har allerede kontakt med en rekke bibliotek gjennom de tjenestene vi yter, og det vil også være naturlig for oss å se på fylkesbibliotekene som noder i nettverket vårt. Norge er et lite

Tekst og foto:
Odd Letnes,
redaktør

land og det burde være fullt mulig å samle det i ett bibliotekvesen.

Bukk, havresekk?

- Nasjonalbiblioteket er et operativt bibliotek og skal nå bli en nasjonal koordinator og sentral i utviklingsarbeid. Er det et problem?

- Jeg har merket meg at noen har spurt om det. La meg aller først si: Vi har i dag en rekke tjenester som biblioteksektoren allerede utnytter, alt fra nasjonalbibliografien og standarder i digitalisering til ISBN, depotansvar og det å være infrastruktur for forskning. Når vi nå også får ansvar for koordinering og utvikling, vil det føye seg inn i bildet på en positiv måte. Da kan vi se drift og tjenesteyting, strategi og utvikling under ett, som to sider av samme sak. Det har vi ikke hatt muligheten til hittil, sier Moe Skarstein og legger til:

- Når statsråden har valgt oss til å overta B'en fra ABM-utvikling, tror jeg det brede spekteret vårt av tjenester og produkter har spilt en rolle – og ikke minst vår sentrale posisjon og kompetanse innenfor digitalisering og digitale tjenester. Vi er helt klart det mest multimediale biblioteket i Norge, som kringkastingsarkiv, avisarkiv, som pop- og rock-arkiv, med billedsamlinger og filmarkiv, for å nevne noe.

- Er det noen grunn til å frykte at dere vil prioritere dere selv når midlene til for eksempel utvikling skal fordeles?

- Det ville jo være å skyte seg selv i foten og så uprofesjonelle ville vi aldri være. I forhold til forskning vil vi selvsagt knytte til oss eksperter som gir råd og innstillinger om hvordan midlene skal fordeles. Det er slik både for eksempel Kulturrådet og Forskningsrådet arbeider, sier

Moe Skarstein og benytter anledningen til å tenke høyt:

- Kanskje vi skulle tenke helt nytt når det gjelder midler til forskning? Hva er det med biblioteksektoren som er så spesielt at vi selv må forvalte forskningsmidlene? Kanskje ville bibliotekforskningen fått økt status dersom midlene, eller deler av dem, ble bevilget gjennom Forskningsrådet?

Bibliotek er profesjon

Spør du nasjonalbibliotekaren hva hun mener bibliotek er, svarer hun "bibliotek er profesjon". Bibliotek er "det vi kan", og ikke hvordan vi er organisert.

- Bibliotekvesenet må avspeile samfunnets behov og bibliotekene må utvikles i nært forhold til hva brukerne ønsker og i forhold til sine lokalmiljøer. Det er viktig at staten stiller krav, men det er store variasjoner i Norge kommunene imellom. Det beste er at bibliotekene blir så gode at kommunepolitikere med glede satser på bibliotek. Nasjonalbiblioteket vil selvsagt lytte til de enkelte bibliotekenes behov og se om vi kan bidra med vår kompetanse og på den måten styrke folkebibliotekene og vår egen kunnskap om sektoren.

- Snakker vi her om Nasjonalbiblioteket som et "bibliotekenes bibliotek"?

- Det kan vi godt si. Gjennom alle våre funksjoner og oppgaver har vi et fått et samfunnsoppdrag som i fremtiden vil komme alle bibliotek til gode.

Trekke i lag

Har vi nå fått et bibliotekvesen som kan løse morgendagens utfordringer, spør vi. Men her får vi verken et ja- eller nei-svar. Moe Skarstein mener at det ikke er den rette måten å spørre på. Det vi må ha som mål, under-

streker hun, er å ha et bibliotekvesen som til enhver tid svarer på den samfunnssituasjonen vi har og de utfordringene som ligger i den. Hun bruker framveksten av sosiale medier som et utgangspunkt:

- Tidligere hadde vi noen få medier som dominerte samfunnsdebatten, først og fremst NRK og de største avisene. Skal du delta i debatten i dag, må du i tillegg følge politikerne på Twitter og Facebook, du må lese blogger og andre elektroniske publikasjoner. Men hvem klarer å følge med i alle disse mediene? Behovet for å sortere og formidle er større enn noen gang. For tjuen år siden snakket vi også om kunnskapsorganisering som en bibliotekarisk kjerneoppgave, men da siktet vi til den store innholdsproduksjonen. I dag må vi også forholdet oss til et voksende antall plattformer og kanaler.

- En annen utfordring som følger med digitaliseringen, er denne: Hva skjer hvis forfatterne etter hvert begynner å legge ut bøkene sine gratis på nettet, finansiert gjennom reklame eller andre former for inntekter. Hvor vil da brukerne gå for å laste ned bøker, til biblioteket eller andre nettsteder? Og hva skjer da med de 89 millionene staten i dag betaler i bibliotekvederlag? Jeg har ikke svar på disse spørsmålene. Jeg nevner dem for å vise hva vi må være i stand til å takle i årene som kommer.

- Svaret på spørsmålet ditt må derfor bli: Vi har i dag de beste mulighetene til å møte fremtiden på en offensiv og godt faglig fundert måte, så lenge vi kan samarbeide konstruktivt og trekke i lag i samme retning, avslutter Vigdis Moe Skarstein.

Dokumenterer kunsten Hitler hatet

Skrekk.
Nazistene viste
fram de «utar-
tede» verkene til
skrekk og
advarsel på
utstillingen
«Entartete
Kunst» i
München i 1937
(Foto: Freie
Universität).

Ny database rekonstruerer hva som skjedde med den «degenererte» kunsten nazistene beslagla og spredde for alle vinder.

Munch, Chagall, Kandinsky, Matisse... Listen over kunstnere nazistene betraktet som «entartet» (utartet, degenerert) er på over 1400 navn og inneholder noen av det 20. århundres største. På Hitlers direkte ordre ble verkene deres beslaglagt fra tyske museer i 1937-38. Til sammen ble over 21000 verk fjernet.

En gruppe forskere ved Freie Universität i Berlin har arbeidet med å spore opp og katalogisere verkene. Nylig presenterte de første etappe av arbeidet sitt med innvielsen en ny database (http://www.geschkult.fu-berlin.de/e/db_entart_kunst/). Ved starten er om lag 2500 verk lagt inn, og i løpet av et par år skal samtlige drøyt 21000 bli å finne i basen. Forskerne regner nå med å ha en nær fullstendig fortegnelse over verkene.

Etter nazistenes beslagleggelse ble verkene dels solgt (via kunsthandlere), dels brent og på andre måter ødelagt. Forskerne har brukt mye tid på detektivarbeid for å finne ut hva som videre skjedde med verkene, og dette er sentral informasjon i databasen. Arbeidet er imidlertid langt fra sluttført. Ser man for eksempel på de fire verkene av Edvard Munch som er i basen ved oppstarten, er det mange spørsmålsteget rundt bildenes vekslende eiere i etterkrigstiden.

Forskerne håper at offentliggjøringen av basen skal føre til at museumsansatte og privatpersoner melder seg med ny informasjon. De har også lagt ut fotografier av verker der kunstneren er ukjent, og håper å få inn ny kunnskap om disse fra publikum.

Loven nazi-Tyskland vedtok for å legitimere beslagleggelsen

er aldri blitt annullert - verken av den allierte okkupasjonsmakten eller Forbundsrepublikken. Dermed har det heller ikke blitt stilt krav om tilbakeføring av verkene. Man har hatt gode grunner til det, sier Meike Hoffmann, en av forskerne. Kunstverkene ble ikke beslaglagt fra privatpersoner, men fra «staten selv». Verkene var i 1937-38 i de statlige museenes legitime eie etter at de hadde bygd opp sine samlinger på 20- og 30-tallet.

- Man har sett det slik at samlerne som senere kjøpte opp verk bidro til å redde dem. Man var glad for at verkene fortsatt eksisterte og for at de i dag igjen er å finne i museer, sier Hoffmann.

Tekst og foto:
Olav Anders
Øvrebø,
frilansjournalist

137 bibliotek på Facebook

» Nettsamfunnet Facebook er blitt større enn Google og er i manges øyne i ferd med å bli synonymt med internett. I januar i år hadde over 2,2 millioner nordmenn registrert seg; og det er sannsynlig at halve Norges befolkning er "facebook'ere" i dag. Og der brukerne er, følger bibliotekene etter.

Søking i Facebooks kataloger viser at minst 137 norske bibliotek benytter Facebook som en kommunikasjonskanal. Den med flest tilhengere ser ut til å være Trondheim folkebibliotek med 1263 følgere.

Vulkansk i Drammen

» Drammensbiblioteket var raskt ut og arrangerte straks en egen utstilling med bøker om vulkaner, naturkatastrofer og Island da askeskyen sist i april senket seg over Norge etter vulkanutbruddet på Island. Biblioteket la også ut en oversikt på hjemmesiden sin om alle bøkene det hadde om vulkaner og vulkanske utbrudd.

Biblioteket arrangerte samtidig også en utstilling om folkehelse, og planla dessuten foredrag om Marcello Haugens livsfilosofi, i tillegg til bokkafé og foredrag om hvordan en kan bli slank til sommeren. En rekke andre arrangementet var også under planlegging.

«Bokhotell» åpnet på Dombås

» Med mange frammøtte fra Dovre, Dombås og Lesja satte forfatteren Ingar Sletten Kolloen 25. april navnet «bokhotellet» på det nye kunnskaps- og informasjonssenteret på Dombås, med felles resepsjon både for biblioteket, turistkontoret, Opplandsarkivet og Nasjonalparksenteret.

I en skildring fra sine barneår på biblioteket i Kvam fortalte Kolloen om hvordan han hentet kunnskap fra bøkene og lærdom fra folk som brukte boksamlingen. Han framhevet sterkt hvor viktig det er at foreldre og besteforeldre tar med seg barna til bibliotekene og inn i bøkernes verden, skriver Gudbrandsdølen Dagningen.

Lesere mot strømmen på Deichman

» Ved Deichmanske biblioteks avdeling på Majorstua i Oslo er det satt i gang en lesesirkel for de ekstra leseglade. Gruppen møtes en gang i måneden for å diskutere en forhåndsbestemt tittel, og Jan Lasse Rotmo, som leder gruppen, sier til Lokalavisen Frogner at han tror folk i «disse internettider kan ha godt av å diskutere litteratur ansikt til ansikt.

Lesesirkelen kom i gang under Hamsun-året i fjor og har både unge og eldre medlemmer. På programmet i våres sto blant annet «Til fyret» av Virginia Woolf og «Skråninga» av Carl Frode Tiller.

Biblioteket

som møteplass på tvers

Tekst: Første-
amanuensis
Svanhild Aabø,
Høgskolen i
Oslo, avd. JBI

Biblioteket kan spille en vesentlig rolle for å gi alle lag av befolkningen muligheter til å være aktive samfunnsborgere på tvers av sosiale, økonomiske og etniske forskjeller. Folkebibliotekenes betydning og verdi som bidragsyter til et godt lokalsamfunn øker når de fungerer godt som møteplasser.

Hvilken rolle har folkebiblioteket som møteplass på tvers av kulturell, sosial og etnisk tilhørighet? Hvordan bidrar biblioteket til å styrke lokalsamfunnet og innbyggernes mulighet til å være aktive samfunnsborgere i det multikulturelle og digitaliserte samfunnet?

Samfunnsutviklingen medfører at både lokal- og storsamfunn blir stadig mer komplekse og fragmenterte. For at den enkelte skal føle identitet og tilhørighet til (lokal)samfunnet og ha et grunnlag for å delta som aktiv samfunnsborger, er det behov for arenaer der ulike deler

av befolkningen møtes på tvers. Slike møteplasser kan fremme kommunikasjon over de kulturelle, etniske og sosiale skillene og også mellom generasjonene, og slik kan det oppstå et minimum av felles normer og verdier som basis for fellesskap og demokrati.

Å skape slike samfunnsarenaer og møteplasser er slett ingen enkel oppgave. Har folkebiblioteket, som er en institusjon som brukes av de fleste samfunnslag, et potensial her?

Dette er det overordna forskningsspørsmålet i prosjektet PLACE, Public Libraries – Are-

nas for Citizenship. PLACE er et forskningsprosjekt ledet av Høgskolen i Oslo i samarbeid med Universitetet i Tromsø og Arkitektur- og designhøgskolen i Oslo. Det har fått forskningsmidler for perioden 2007-2012 fra Norges forskningsråd.

Tre ulike bydeler

Vi ønsket å undersøke spørsmålene (se boks s. 35) empirisk og gjennomførte en spørreundersøkelse av et representativt utvalg av befolkningen i tre bydeler i Oslo, slik at resultatene kan generaliseres til befolkningen som helhet i disse bydelene. Analysen av denne spørreunder-

Møteplassen. Biblioteket som møteplass blir mer og mer viktig. Illustrasjonsbilde fra Idea Store, Canary Wharf, London. (Foto: Odd Letnes)

søkelsen er publisert i siste nummer av *Library & Information Science Research* (Aabø, Audunson & Vårheim, 2010).

De tre bydelene som ble valgt, er markert forskjellige når det gjelder demografisk sammensetning, altså hvordan lokalbefolkningen er sammensatt med

hensyn til alder, utdanning, sysselsetting, husholdningsinntekt, kulturell og språklig bakgrunn osv.

Den ene bydelen ligger øst i indre Oslo og var opprinnelig et arbeiderklasseområde, som nå har endret status ved at studenter og unge høytutdannede også

har flyttet dit. Den andre bydelen er en flerkulturell drabantby og den tredje en vestlig middelklassebydel. 250 innbyggere fra hver av de tre bydelene ble spurt om de kunne huske om de som bibliotekbrukere hadde brukt biblioteket som møteplass, se Tabell 1.

Tabell 1: Bruk av biblioteket som møteplass. 750 respondenter fra tre bydeler i Oslo ble bedt om å krysse av for de ulike måtene de hadde brukt biblioteket som en møteplass.

Kan du huske om du som bibliotekbruker har:	Ja n =750	Prosent
1. Lagt merke til og registrert ting om mennesker med en annen bakgrunn, f.eks. mennesker med en annen kulturbakgrunn enn din egen, fra en annen aldersgruppe osv.	293	39%
2. Tilfeldigvis møtt naboer eller venner	240	32%
3. Kommet i snakk med ukjente	208	28%
4. Fått vite om organisasjoner/aktiviteter som foregår i bydelen, f.eks. fritidsaktiviteter og arrangementer, organisasjoner i bydelen osv.	189	25%
5. Gått på biblioteket med venner, medelever eller kolleger for å jobbe sammen med en felles oppgave, f.eks. en skoleoppgave, en oppgave på jobben, en felles fritidsinteresse	157	21%
6. Brukt bibliotekets datautstyr til chatting, deltakelse i nettsamfunn osv.	125	17%
7. Brukt biblioteket til å sette deg inn i lokale saker, samfunnsspørsmål m.v. som engasjerer deg	117	16%
8. Deltatt på møter – forfatterkvelder, foredrag, politikersamtaler o.l.	107	14%
9. Avtalt å møte familie/venner på biblioteket før dere skal gjøre noe sammen, f.eks. gå på kino, shoppe, dra på bytur, på kafé e.l.	78	10%

Mye mer enn lån

Termene *møter* og *møteplasser* har mange dimensjoner og er her brukt i en vid forstand. Tabell 1 viser at biblioteket i betydelig grad brukes som en slik vid møteplass. Dette kan i første omgang virke overraskende. Men tidligere undersøkelser både i Danmark og i Norge – såkalte 'trafikktegninger' – har vist at det i flertallet av bibliotekbesøkene, så mye som

55-60%, verken lånes eller leveres bøker, filmer eller annet bibliotekmateriale, men at biblioteket brukes til andre aktiviteter (ABM-utvikling 2008, Kommunernes Landsforening 2004). Flertallet av de bibliotekbrukerne som ikke låner med seg bøker o.a. hjem, er menn og mange er innvandrere. Noen av disse brukerne er i biblioteket i timevis og besøker det svært ofte, 4-5 dager i uka.

Hva gjør de på biblioteket? Vi vet nå at det å delta i ulike slags møter er én viktig aktivitet.

Ut fra dataene i undersøkelsen identifiserte vi seks kategorier av møteplasser: biblioteket som et torg, som et sted der en møter et mangfold av mennesker, et offentlig rom, et sted for felles aktiviteter sammen med venner eller kolleger, som en meta-møteplass og som en virtuell møteplass.

Forklaringer

Hva kan forklare at noen i stor grad tar i bruk biblioteket som en variert møteplass, mens andre ikke gjør det eller gjør det i mindre grad? Vi så på forklaringsvariabler som (1) bydel, (2) sosio-økonomi, (3) den enkeltes deltakelse i lokalsamfunnet og tillit til ulike samfunnsinstitusjoner og (4) hvor ofte hun eller han var på biblioteket.

Den klart viktigste forklaringen viste seg å være den tredje, som er et mål på lokalsamfunnsengasjement og sosial kapital. PLACE-prosjektet fortsetter arbeidet med å undersøke mer om denne forklaringsvariabelen ved å observere og intervjuer bibliotekbrukere i de samme tre filialene.

Den sosio-økonomiske analysen av respondenter som bruker biblioteket som møteplass viser noen resultater som skiller seg fra det som vanligvis finnes i studier av generell bibliotekbruk. Det mest slående er variabelen husholdningsinntekt. Vår analyse viser at folk med lavere husholdningsinntekt bruker biblioteket til flere slags møter enn folk med høyere husholdningsinntekt. De med lav husholdningsinntekt bruker biblioteket mer både som et offentlig rom (dvs. forfatterkvelder og foredrag o.a. samt et sted for å sette seg inn i lokale saker og andre samfunnsspørsmål), til virtuelle møter (dvs. møter på internett) og for å drive med felles aktiviteter (dvs. å være på biblioteket med venner, medstudenter eller kolleger for å holde på med en felles oppgave eller fritidsaktivitet).

Folk med lavere utdanning bruker biblioteket mer som et torg, dvs. som et sted hvor en kan treffe på venner og bekjente, komme i snakk med fremmede, avtale å møtes før en skal

dra et annet sted eller treffe på folk som er forskjellig fra en selv.

Unge mennesker, innvandrere og folk med lav husholdningsinntekt bruker biblioteket mer til sosiale formål enn folk som er eldre, som har norsk bakgrunn og høyere husholdningsinntekt. Hver av disse forklaringsfaktorene er statistisk signifikante når det er kontrollert for de andre uavhengige variablene.

Videreutvikling

Vi fant en konstant sammenheng mellom det å ha lav husholdningsinntekt, ikke-vestlig kulturbakgrunn og lavere utdanning og stor bruk av biblioteket som møteplass. Dette må ses i sammenheng med den kjensgjerningen at biblioteket brukes av alle samfunnslag og at generell bibliotekbruk øker med høyere utdanning.

Biblioteket er et kunnskaps- og kultursenter og også et offentlig rom. Det er et knutepunkt hvor ulike kulturer så vel som ulike livssfærer møtes – både studier og utdanning, fritidsaktiviteter og underholdning, jobb og business. Det har potensial til å være en vital del av lokalsamfunnet.

Forskningsresultatene fra PLACE så langt viser at biblioteket kan spille en vesentlig rolle for å gi alle lag av befolkningen muligheter til å være aktive samfunnsborgere på tvers av sosiale, økonomiske og etniske forskjeller. Folkebibliotekenes betydning og verdi som bidragsyter til et godt lokalsamfunn øker når det fungerer godt som møteplasser. Disse funnene bør kunne bidra til refleksjon over hvordan denne dimensjonen av bibliotekvirksomheten kan utvikles videre.

Referanser

- Aabø, S., Audunson, R. & Vårheim, A. (2010). How do public libraries function as meeting places? *Library & Information Science Research* 32 (1), 16-26.
- ABM-utvikling (2008). *Hvem er de og hvor går de? Om brukeratferd i norske storbybibliotek*. (ABM-skrift #46)
- ABM-utvikling: Oslo. Kommunernes Landsforening (2004). *Brugernes adfærd på folkebibliotekerne: KL's trafikktælling*.

Grunnleggende spørsmål

Som et første skritt i PLACE stilte forskerne disse spørsmålene:

- 1) Blir folkebibliotekene faktisk brukt som en møteplass – og hvis så, hva slags typer møter finner sted på biblioteket? Fungerer de som lav-intense møteplasser hvor de som besøker biblioteket møter et tverrsnitt av det sammensatte lokalsamfunnet? Fungerer de som høy-intensive møteplasser der folk kan engasjere seg i sine interesseområder sammen med venner eller kolleger? Fungerer møteplassene som en del av det offentlige rommet? Fremmer de aktiv deltakelse i samfunnsspørsmål?
- 2) Hva kan forklare hvorfor noen intervjuobjekter forteller at de har opplevd mange ulike slags møter på folkebiblioteket, mens andre bare har opplevd noen få eller ingen i det hele tatt? Er sosio-økonomiske forskjeller viktige forklaringsfaktorer? Hva med etnisk og språklig bakgrunn?
- 3) Hvilke kategorier av møter finner sted på biblioteket? Hva kan forklare variasjonen i bruken av ulike møtekategorier?

Bokreise.
Mange bruker
vinteren til å
lese reiseguides
og planlegge
sommerferien.

»
Av Reidar
Jensen, frilans-
journalist

Fra Baedeker til Lonely Planet

Sommerferien står for døren, og da kommer reisehåndbøkene fram.
Bli med på en sveip gjennom reisehåndbøkernes kulturhistorie.

Reiseguidene har en lang historie - kongen over alle reisehåndbokutgivere var tyskeren Karl Baedeker, som startet firmaet sitt i 1827. Forlaget hans eksisterer stadig, men med den moderne masseturismen og senere også ryggsekturismen, har Lonely Planet og andre nye utgivere tatt det meste av markedet. Og Norge var tidlig ute – den første norske reisehåndboken kom allerede i 1774.

Reiselivet har likevel enda lengre røtter. Allerede i romertiden kan vi snakke om en slags «turisme», når den romerske overklassen reiste til Alexandria og andre interessante steder for å pleie helsen, se på minnesmerker, spise eksotiske retter og møte hverandre. Det ble tilmed laget inngående beskrivelser av disse stedene og de mange merkverdighetene man kunne vente å finne der.

I middelalderen dro mange ut på handelsreiser og pilegrimsferder, og fra 1200-tallet og utover var pilegrimsveiene i Europa såpass godt utbygd, med herberger og klostre som tok imot reisende, at vi nesten kan snakke om en tidlig masseturisme. *Canterbury Tales* av den engelske 1300-tallsforfatteren Geoffrey Chaucer kan neppe kalles en reisehåndbok, men den gir i hvert fall en livlig beskrivelse av reiselivet i middelalderen, og av stedene de mer eller mindre hengivne pilegrimene hans tager gjennom.

Norske Kongespeilet fra 1200-tallet gir derimot en god del henvisninger om hvordan den høviske reisende bør opptre i utlandet, enten han er på handelsferd eller diplomatisk reise. Samtidig skinner nok også vår gode, norske mistro til det fremmede og uvante, gjennom. Vi får vite at mange av de vi

møter er ute etter pengene våre, og at det derfor lønner seg å være på vakt og bare inngå forretninger med «gode og ærlige menn». Aller helst bør vi, eller frendene våre, kjenne disse mennene på forhånd, for gode kontakter er mye verdt.

I tillegg kan vi lese om vind- og seileforhold, samt om severdigheter og underverk både i Norge, Irland og på Island, noe som sikkert kunne være både til nytte og glede for den reisende. Blant underverkene på Island er sjøuhyet Kraken, og også de islandske vulkanene får bred omtale.

Den store dannelsesreisen

Fra 1600-tallet og utover, etter at religionskrigene i Europa var over, kom så den store, klassiske «dannelsesreisen». Da ble det nemlig skikk og bruk at studenter og sønner av adelige eller i hvert fall velstående familier, reiste ut i Europa for ved selvsyn å skaffe seg kultur og dannelses, ved å oppsøke kjente steder og severdigheter, og om mulig treffe noen av samtidens store ånder. Ikke minst i Storbritannia var en slik reise nesten et «must» for alle som ville kalle seg gentlemen eller skjønnånder.

Heller ikke da ble det utgitt spesielle reisehåndbøker, selv om det i samtidslitteraturen ofte er henvisninger til slike reiser og beskrivelser av stedene som ble besøkt. De unge mennene som ble sendt ut, fikk med seg introduksjonsbrev og penger, samt tjenere som sørget for den praktiske tilretteleggingen. Skikken la imidlertid, sammen med litteratur og forelesningene på europeiske universiteter, mye av grunnen for det vi kan kalle en felles europeisk dannelseskultur.

Hvordan dette ellers kunne ta i vei, kan vi lese i den britiske

1700-tallsforfatteren Laurence Sternes uforlignelige *Herr Tristram Shandys liv og meninger*. Her begir både far og sønn seg på dannelsesferd til Frankrike, med noe vekslende resultater. Dannelsesreisene bredte seg også raskt til Nord-Europa, og en utmerket skandinavisk skildring fra denne perioden finner vi i den danske dikteren Jens Baggesens bok *Labyrinten* fra 1789.

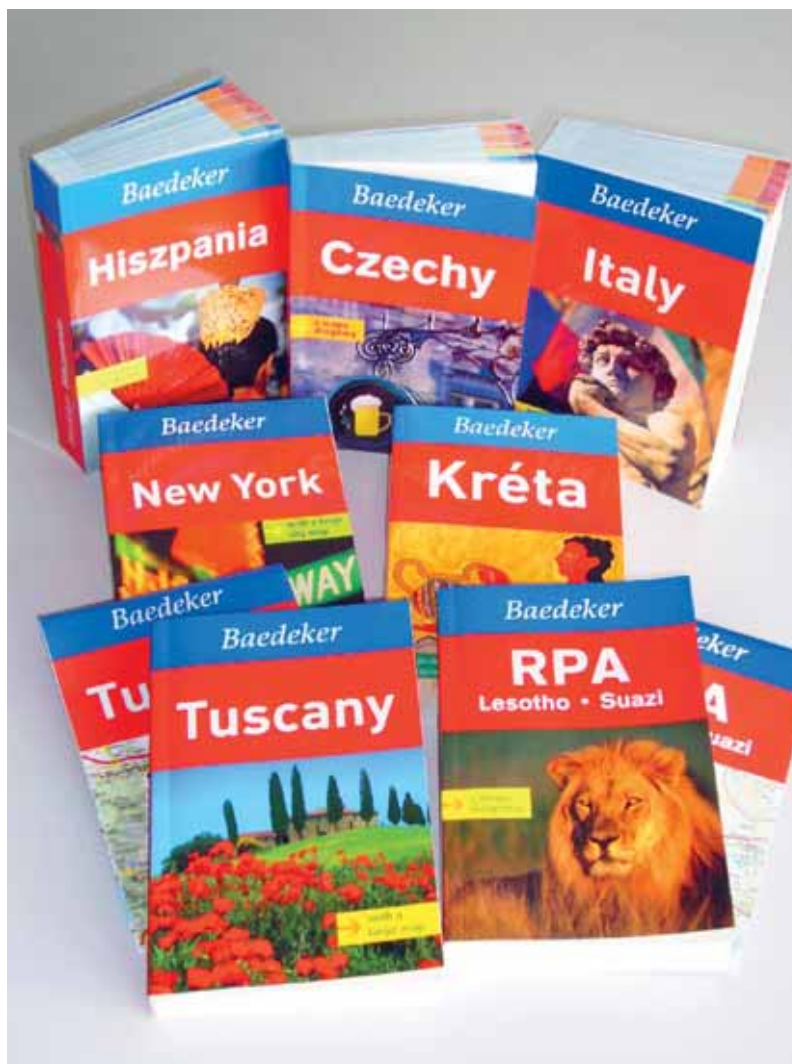
Her reiser dikteren sammen med noen venner fra København til Basel i Sveits. Underveis besøker han det da fasjonable kurstedet Pyrmont, oppsøker den i samtiden høyt ansette tyske dikteren Friedrich Gottlieb Klopstock, klatrer til topps i tårnet på den mektige domkirken i Strasbourg og møter tilmed «franske revolutionister».

Boken er mer en sjelelig og litterær reise enn en egentlig reiseskildring, og Baggesen klager selv i forordet over at de fleste reisende forfattere «lade blot deres Legemer flyttes, medens deres Siele, saalænge denne Forflytning varer, blive staaende». Baggesen er derimot ikke stillestående, og boken gir derfor trolig en god innføring i de tankene og følelsene som preget datidens unge intellektuelle når de reiste ut for å oppdage Europa og verden.

«Fjellål» og Napoleon med sin hær

Også norske diktere bega seg på et tidlig tidspunkt reiselivet i vold. For eksempel står Henrik Wergelands skildringer fra sin reise i Nord-Frankrike i 1831 fram som glitrende og levende journalistikk den dag i dag, enten han skildrer folkelivet eller spiser fransk «fjellål», med andre ord huggorm, eller andre lokale delikatesser. Melankolikeren Johan Sebastian Welhaven skal

Førstemann.
Først ut var tyske Baedeker, dermed var en ny stor genre født – reisehåndbøker.

på sin side ha vært mer fascinert av det store likhuset i Paris, der blant annet de mange som druknet i Seinen, ble brakt inn. Han ble riktignok aldri noen norsk Edgar Allan Poe – men sansen for det uhyggelige og fantastiske, samt den overlegne stilistiske evnen, kan i noen grad ha vært beslektet.

At de to norske dikterne reiste ut i Europa på nettopp dette tidspunktet, var imidlertid ikke tilfeldig. I nesten 25 år, fra de franske revolusjonskrigene begynte i 1792 til slaget ved Waterloo i 1815, var det europeiske kontinentet mer eller mindre stengt for vanlige reisende. Napoleonskrigene, med stadig skiftende allianser, gjorde det høyst uttrygt å reise. Da grensene åpnet igjen, var reise-

lysten derfor enorm.

En annen faktor var at Napoleon, for å få hærstyrkene sine raskt fram, hadde rustet opp det europeiske veinettet og satt det i så god forfatning som datidens hjelpemidler tillot. Den tredje faktoren var den begynnende industrialiseringen og den relative velstandsøkningen, som gjorde det mulig ikke bare for engelske lordar, men også for det voksende industri- og handelsborgerskapet og deler av middelklassen, å reise for sin fornøyles skyld. Samtidig gjorde diligencer og nye ruteforbindelser det lettere å reise for den som ikke selv hadde hester og vogn. Dermed var alt duket for den foretaksomme Karl Baedeker, som startet reisebokforlaget sitt i Koblenz i Tyskland i 1827.

Bøkene til Baedeker var noe helt nytt. Mens tidligere reise-skribenter i stor grad hadde vært opptatt av egne inntrykk og refleksjoner, skrev Baedeker bøker preget av fakta og praktiske opplysninger. Han fikk i 1836 følge av John Murray i Storbritannia, som utga bøker i samme stil for et engelskspråklig publikum. Baedeker og Murray kom til å sette standard for alle typer reisebøker til langt inne i det 20. århundre.

«Samtaler med orientalere»

Baedeker-bøkene ble snart uunnværlige for alle «siviliserte reisende», enten de nå hadde tenkt seg til Canada, Egypt eller Palestina. De første utgavene er i dag store samlerobjekter og blir solgt for høy pris både i Storbritannia og andre land. Bøkene har også vært flittig benyttet av forfattere som ville gi romanene sine autentisk bakgrunn, eller som ville vite hvor lang tid det tok for romanfigurene deres å forflytte seg fra det ene stedet til det andre.

Gamle Baedeker kunne riktignok være svært konkret i rådene sine. Når turistene hans for eksempel blir overfalt av innpåsletne selgere ved pyramidene i Egypt, anbefaler han sterkt «bruk av stakk». De første bøkene hans hadde også et kapittel om «samtaler med orientalere» - et kapittel som i nyere og mer politisk korrekte tider er blitt utelatt.

Den første boken Baedeker lagde, var beregnet for reisende på Rhinen. Etter hvert utvidet han området til å omfatte Tyskland, Belgia, Nederland og det østerrikske keiserriket, ikke minst etter at han hadde fått konkurranse av Murray. I tillegg til historiske og geografiske opplysninger kommer han hele tiden med praktiske råd og vink, og han var tidlig ute med kart og

illustrasjoner. Han kom med eksakte råd både når det gjaldt prisen på hotellværelser og måltider, og størrelsen på drikkepengene. Det var også han som innførte systemet med stjerner alt ettersom han fant servicen og hotellet eller restauranten god eller dårlig. Ikke alle hotell- og kneipeverter var like begeistrede for systemet, og Baedeker ble da også omtalt som «alle europeiske utsugeres skrekk».

Etter Baedekers død fortsatte familien utgivelsene og utvidet gradvis virksomheten. Firmaet ekspanderte helt til 1914, da første verdenskrig begynte. Deretter ble det mer urolige og uryddige tider, og under andre verdenskrig kom Baedeker i dårlig selskap, ved blant annet å utgi en reisehåndbok for «Generalguvernementet» - de tyskokkuperte områdene av Polen. Dessuten kom de såkalte «Baedeker-bombingene» - bombean-grepene i 1942 mot de engelske byene Exeter, Bath, Norwich, York og Canterbury, etter at den tyske toppnazisten Gustav von Storm hadde erklært at alle britiske byer «med tre stjerner i Baedeker» skulle bombes.

Året etter ødela allierte bombefly Baedekers hovedkontor og arkiv i Leipzig. Det tok derfor tid før selskapet gjenvant renommé og produksjonskapasitet – og i mellomtiden overtok andre reisebokprodusenter mye av markedet.

«Spadseregange paa Kirkegaarden»

Også nordmenn kastet seg tidlig på den nye trenden med håndbøker for reisende. Allerede i 1828 utkom det en slags reiseguide for Kristiania. Den norske hovedstaden hadde da ikke så mye å by på av severdigheter, bortsett fra «et Anatomikammer, der endnu savner mange Præparater» og

«et astronomisk Laboratorium, der har et meget indskrænket Lokale på Aggershus Fæstning». Av utendørs fornøyerse anbefaler guiden «skyggefulde Spadseregange paa Vaar Frælsers Kirkegaard», samt sledeferder og skøyteløp om vinteren.

Før dette hadde imidlertid flittige embetsmenn på reise i Norge kommet med flere veivisere, samt ganske detaljerte beskrivelser av byer og tettsteder. I 1774 kom Hans Holck med *Norsk Veyviser for Reysende*, som inneholder opplysninger om avstander og skysstakster. I 1786 kom et eget reisekart over Norge tegnet av Chr. Jochum Pontoppidan, tildels basert på et tidligere kart fra 1757, og utgitt sammen med boken *Geographisk Oplysning*, som inneholdt opplysninger om postruter, samt andre data av interesse for reisende.

I 1816 ble det, med anonym forfatter, utgitt en bok ved navn *Landeveiene mellem Norges Stæder*, som senere kom i flere utgaver. Boken inneholdt stort sett lister over skyssteder, men for første gang var det også kommet med en fortegnelse over historisk interessante steder langs veiene.

Den første egentlige reisehåndboken, med illustrasjoner, kom i 1847. Da ga forleggeren Chr. Tønsberg ut boken *Norge. Illustreret Reisehaandbog*, som senere også ble oversatt til engelsk. Og i 1879 kom historikeren og geografen Yngvar Nielsen med sin *Reisehaandbog over Norge*, som var laget etter mønster av de da også i Norge kjente Baedeker-bøkene, og som snart stilte de andre norske bøkene fullstendig i skyggen. Nielsen fortsatte å utgi denne boken, som på folkemunne snart fikk navnet «Yngvar», helt til 1915, da andre overtok.

Fotvandringer, bilturisme – og Simon Spies

I tiden fram til 1940 kom det stadig flere norske reisehåndbøker, blant annet i regi av NSB. Etter krigen kom Landslaget for Reiselivet i Norge med håndbøker som inneholdt både kart, fotografier og artikler, og snart kom også NAFs populære veibøker. Økt velstand førte nemlig til at stadig flere nordmenn fikk bil. Dermed økte også bilturismen, og det oppsto et behov for en helt ny type reisehåndbøker.

Samtidig begynte det å komme håndbøker for fotturister, syklistene og andre grupper. Turboken *Til fots* kom allerede i 1948, og senere fulgte flere håndbøker om vandringer i bestemte fjellområder. Det samme gjaldt Den Norske Turistforenings meget populære årbøker, der område etter område ble dekket både sommer og vinter.

I løpet av 1960-årene fikk nordmenn dessuten sans for ferie i utlandet, og både Mallorca og andre steder i Syden ble populære reisemål. Det danske reisebyrået Tjæreborg, drevet av sognepresten i Tjæreborg på Jylland, ble et begrep og slo snart gjennom også i Norge. Det samme gjorde den fargerike danske reiselivskongen Simon Spies, som ble et fenomen i hele Norden og kanskje for alvor var den som fikk ikke bare dansker, men også nordmenn, svensker og finner til å begi seg ut i verden, på «pakketurer». Alle aviser med respekt for seg selv fikk reiselivssider, og fargerike brosjyrer og kataloger med fristende reisetilbud lå snart på nær sagt alle stuebord.

Hippier og klimaturister

Masseturismen og pakketurene ble en stund ille utskjelt både for kultureløshet og dårlig innkvarte-

Kongen.
Guiden over alle
guider – i dag er
det Lonely Planet
som regjerer
markedet.

ring, og det er hevet over tvil at 1700-tallets elegante og kulti-verte «dannelsesreisende» nok ville ha hevet øyenbrynene en smule dersom de hadde hørt om nordboernes grisefester på Mallorca. Men i og med den enorme velstandsøkningen etter den andre verdenskrigen var turistindustrien kommet for å bli, og fikk etter hvert flere og flere innslag. Både kulturreiser og langtidsferier i Syden ble vanlig, og et stykke ute på 1970-tallet var også den individuelle reisen, reisen utenfor allfarvei og med enkelt utstyr, kommet på mote igjen.

Da fikk verden også oppleve fenomenet *Lonely Planet*, som i dag er verdens største utgiver av reiseguider både på papir og digitale plattformer. Selskapet

ble startet i Sydney i Australia i 1973 av ekteparet Tony og Maureen Wheeler. Den direkte og praktiske tilnærmingen i håndbøkene deres tiltalte ungdommen, og i noen år ble Lonely Planet bibelen for alle som tok den klassiske hippieturen mellom Australia og Europa, over India og Midtøsten. Det kom etter hvert en hel serie med bøker, og i 1990-årene begynte selskapet også å dekke Europa og de amerikanske kontinentene.

I 2007 ble 75 prosent av selskapet kjøpt av opp av *BBC Worldwide*, og er nå mer populært enn noen gang. Selskapet utgir alle typer reiseguider, også når det gjelder mat, restauranter, naturparker, bykart og kalendere. Det har sitt eget nettsamfunn, med 600.000 medlemmer,

og er på Facebook og egne blogger. I 2006 satte selskapet i gang en kampanje for å få turister til å fly mindre, av hensyn til klimaet. De siste årene er tv-serien *Globe Trekker*, som er inspirert av Lonely Planet, blitt et trekkplaster med programledere som er meget populære også i Norge.

For øvrig oppfordrer både Karl Baedeker og forfatteren av *Kongespeilet* oss til å være høflige og respektere skikk og bruk i landene vi kommer til, for da får vi også mer ut av reisen. Det er kanskje ikke alltid at norske turister klarer å leve opp til dette – av den grunn er rådene minst like gode i dag som den gang.

Biblioteket er et politisk prosjekt

Biblioteket er et politisk prosjekt og den viktigste bibliotekutviklingen skjer i kommunene. Det er nærmest et mantra for Norsk bibliotekforenings nye styreleder, Svein Arne Tinnesand.

Bok og Bibliotek (BoB): Med et lederskifte følger ofte en ny kurs. Kommer du til å legge vekt på andre ting enn din forgjenger, Anne Hustad?

Svein Arne Tinnesand: Anne Hustad har vært en god leder og har fått NBF inn i en viktig dialog med de sentrale myndigheter. Dette har vært et naturlig fokus siden det de siste årene har vært arbeidet med viktige stortingsmeldinger på feltet. Jeg kommer til å fortsette denne kursen, men jeg vil også legge vekt på å komme i tettere kontakt med bibliotekene, først og fremst kommunene.

BoB: Hvordan vil du nærme deg kommunesektoren?

Tinnesand: Jeg ser umiddelbart to kanaler inn i kommunesektoren. Den ene er NBFs egne lokallag, den andre er Kommunesentralforbund.

BoB: Hva med universitets- og høyskolebibliotekene?

Tinnesand: Bibliotekene i

universitets- og høyskolesektoren eies av sine moderinstitusjoner, hvor vi ikke kan gå inn på detaljnivå. Men vi kan mene noe på overordnet plan, for eksempel om lisenser og open access. Mitt neste møte i dag er for øvrig med Norsk fagbibliotekforening (NFF), så dette er absolutt et felt vi ønsker å jobbe med.

BoB: På hvilken måte kan det være en fordel at du har jobbet som rådgiver på Stortinget?

Tinnesand: Det aller viktigste er at jeg har fått bedre innblikk i hvordan det jobbes på Stortinget og hvordan man kan få oppmerksomhet for sakene sine. Her finnes det ingen fasit, men det er alltid viktig at man er aktiv og synlig på det feltet hvor man ønsker å påvirke. I organisasjonslivet har det nok vært en utbredt oppfatning at bare man sender et brev, så har man gjort sitt. Men det krever en bredere aktivitet både i media, i form av mail, telefon og personlige møter. Det er en fordel å kjenne personer i og rundt Stortinget, noe som

senker terskelen for å ta direkte kontakt.

BoB: Biblioteksaker er kanskje ikke de "hotteste" på Stortinget?

Tinnesand: Det er stor interesse for bibliotek blant politikerne og de fleste folkevalgte ønsker å bidra til et godt bibliotekvesen. Men det krever også at vi i biblioteksektoren kan gi klare meldinger om hva vi ønsker. Uklare ønsker fra oss, kan lett bli møtt med svar som "Nå har vi jo økt bevilgningene til kommunene med x prosent!". Tilbake til det jeg sa tidligere: Det er i kommunene de viktige diskusjonene må gå. Stortinget har vedtatt en bibliotekpolitikk som skal ligge fram til 2014. Nå må den plantes om til praksis i kommunene, og det krever prioriteringer...

BoB: ...og hva vil NBF prioritere i forhold til bibliotekmeldinga...

Tinnesand: ...kompetanseoppbygging, modellbibliotek, samarbeidstiltak og kulturhus.

Text og foto:
Odd Letnes,
redaktør

Fryktløs.
Tinnesand
frykter ikke
litteraturhusene.
Han mener at de
kan inspirere
bibliotekene til å
komme på banen.

BoB: Noen etterlyser statlige minstekrav basert på kategoriserte kommuner, slik at kommunene må forplikte seg til noe konkret?

Tinnesand: Dette er ikke noe NBF har gått inn for. Hvis jeg skal tenke høyt, vil jeg si at det er alltid en fare for at minstekrav kan bli maksimumskrav. La oss si at kommune X faller i en kategori hvor man kunne kreve minimum 50 prosent bibliotekarstilling og 25 timer åpningstid per uke. Men så viser deg seg at X er en kraftkommune med god økonomi og ville i prinsippet kunne operere med det dobbelte av minstekravet. Jeg er med på diskusjonen, men jeg tror ikke det er så enkelt at bare man vedtar minstekrav, så er saken løst. Og hvem skal definere nivået på minstekravene? Hvis biblioteksektoren alene kunne definere størrelsen på minstekravene og budsjettammene, hadde det vært enkelt. Men i slike saker vil alltid ulike interessegrupper stå mot hverandre.

BoB: Du har flagget at revisjonen av bibliotekloven blir en viktig

Tinnesand: Ett virkemiddel kunne være en sterkere satsing på rekruttering til kommunene, blant annet gjennom fjernundervisning, slik at ufaglærte ute i distriktene kunne bygge opp sin kompetanse uten å måtte sette i gang en fulltids studium i Oslo.

BoB: Men hvordan unngå alle deltidsstillingene?

Tinnesand: Jeg tror vi kan oppnå mye innenfor den enkelte kommune, for eksempel ved å legge flere funksjoner inn i en stilling. Hvorfor ikke tenke kombinasjon av bibliotekar og informasjonsarbeider i kommunen. Hvorfor kan ikke en bibliotekar også jobbe med for eksempel informasjon knyttet til reiseliv? Det krever selvsagt at vi blir flinkere til å synliggjøre den kompetansen vi har innenfor både publikumsarbeid og ulike typer informasjons håndtering.

BoB: Kunne ikke en tvangsmessig konsolidering være løsningen?

Tinnesand: I Norge har over halvparten av kommunene færre enn 5000 innbyggere, og over

sak framover. Er du enig i at dagens lov ikke fungerer, for eksempel er §5 bare skuebrød?

Tinnesand: Grunnen til at det gis så mange dispensasjoner, er først og fremst at det ikke finnes søkere til stillingene.

BoB: Hva kunne gjøres?

halvparten av disse kommunene er bo- og arbeidsområder der folk bor og jobber i samme kommune. Den lokale geografien blir derfor et hinder for konsolidering. Vi kan ikke løfte biblioteket ut av det politiske feltet som en kommune er, bibliotek er en del av politikken og ikke en sfære som kan utvikles autonomt. Å predike for en ordfører at nå må hun se å overlate biblioteket sitt til nabokommunene, vil aldri være noen god strategi. Nå skal vi selvsagt ikke se bort fra at kommunesammenslåing kan bli et politisk tema som forandrer hele det kommunale landskapet i Norge. Da vil situasjonen være en annen, men vi er ikke der i dag.

BoB: Enkelte mener at fylkesbibliotekene har hatt en noe uklar rolle de siste årene. Hva tror du om det i årene som kommer?

Tinnesand: Et nytt landskap med et styrket Nasjonalbibliotek, kan gi nye muligheter her, hvis fylkene er villige til det. Det er mye bra tenkning i fylkesbibliotekene som kan komme både Nasjonalbiblioteket og kommunene til gode.

BoB: Mens vi er inne på Nasjonalbiblioteket, du har ikke markert deg så veldig i vinterens debatt om forholdet mellom Nasjonalbiblioteket og ABM-utvikling?

Tinnesand: Sagt er sagt, spist er spist, som det heter. Min oppgave nå er å jobbe for best mulig vilkår for bibliotekene. Det skal vi gjøre, selv om det statlige systemet i dag ser annerledes ut enn det har gjort de siste åtte åra. Hvis du leter, vil du finne en artikkel jeg skrev for over 10 år siden hvor jeg foreslo å legge ned Riksbibliotekjenesten og Statens bibliotektilsyn og legge bibliotekoppgavene inn under Nasjonalbi-

blioteket. Vi fikk noe annet, en konstellasjon hvor bibliotekene skulle dele hus med museene og arkivene. Det lå politiske og ikke faglige krefter bak dette. Nå må vi tenke faglig og se framover.

BoB: Det blir moms på ebøker, er du tilhenger av det?

Tinnesand: Nei.

BoB: Hvorfor ikke?

Tinnesand: Moms eller ikke får ikke noen direkte følge for biblioteksektoren. Men vi må også ha et blikk på de som produserer det innholdet bibliotekene skal organisere og formidle. Moms vil forrykke de rammevilkårene bokbransjen og forfatterne har i dag, hvor nettopp momsfratak har vært et virkemiddel for å styrke norsk språk og litteratur.

BoB: Hva tenker du om at Norge fortsatt ikke er i gang med utlån av ebøker fra biblioteket?

Tinnesand: Etter det jeg vet er det ingen land som har kommet særlig langt på dette området. Hos oss er det de økonomiske og opphavsrettslige forholdene som ikke er på plass, og det er ikke en oppgave for biblioteksektoren å løse dette. Den dagen det er gjort og det finnes et produkt å låne ut, står bibliotekene klare til å formidle ebøker. Vi har tilpasset oss store teknologiske endringer tidligere og jeg ser ingen grunn til at vi ikke skal gjøre det også denne gangen.

BoB: Frykter du litteraturhusbølgen?

Tinnesand: Nei, tvert i mot. Dersom det etableres litteraturhus i en kommune eller en by, tror jeg det vil kunne inspirere bibliote-

kene til å komme på banen. I den sammenhengen er det flott at Fritt Ord har gitt prosjektmidler til biblioteker som vil tenke annerledes. Det vil også være naturlig å tenke samarbeid mellom bibliotek og litteraturhus. I det hele tatt tror jeg at frykten for at litteraturhus kan overkjøre bibliotekene, er overdrevet.

BoB: Biblioteket har etter hvert fått mange konkurrenter. Bokhandlene tilbyr billige bøker, mens film og musikk selges med "Nice price", litteraturhus-bølgen brer seg, vi har nettkafeer og kulturhus. Og via hjemme-PCen får vi tilgang til stadig mer informasjon. Det store spørsmålet

alle er opptatt av er "Hva blir bibliotekets rolle i dette?"

Tinnesand: Bibliotekene konkurrerer selvsagt om folks oppmerksomhet. Men jeg oppfatter ikke det du nevner som direkte konkurrenter. At det er et bredt tilbud av kulturprodukter på markedet, er biblioteket tjent med. Vi må jo ha noe å ta opp i oss og organisere og stille gratis til rådighet. Det viktigste å holde fast ved er at biblioteket er et politisk prosjekt. Vi har fått et oppdrag fra samfunnet. Det har ikke de kommersielle aktørene.

La strekkodene hjelpe dere!

Alle biblioteker ønsker seg en effektiv og pålitelig løsning for merking av bøker samt inn- og utlevering.

Interconnect AS har levert strekkodelesere, etiketter, etikettskrivere og programvare for inn-/utlevering av bøker i mer enn 20 år.

Be om referanser, vi har mange!
Ring 67 16 64 00 eller kontakt oss på
data@interconnect.no

interconnect

Ditt bibliotekvarehus på nettet

ALT DU TRENGER TIL BIBLIOTEKET

Eurobib
direct

Velkommen til vår populære nettbutikk. Her kan du finne informasjon om eller handle alt fra etiketter og bokpleieprodukter til eksponeringsstativer, miljønett, bokvogner og annet spesialmateriell.

BS Eurobib

www.bseurobib.no

Stavanger Aftenblad-sider blir søkbare

» Hele 440.000 avissider fra Stavanger Aftenblad fra 1950-årene og fram til årtusenskiftet lå klar for datasøk da avisen og Nasjonalbiblioteket i mars måned undertegnet en avtale om datatilgjengelighet.

Nasjonalbibliotekar Vigdis Moe Skarstein sa ved undertegningen at bare Aftenposten nå ligger foran Stavanger Aftenblad i dette digitaliseringsarbeidet. Hun kalte avtalen en kulturhistorisk begivenhet i skjæringspunktet mellom kultur og nyheter. Avisarkivet vil være av stor interesse ikke minst for forskere og lokalhistorikere, som nå får helt nye søkemuligheter.

Midlertidig bibliotek i Ås

» Det blir opprettet et midlertidig bibliotek i Ås i Akershus i forbindelse med at det nåværende lokalet må holde stengt i syv måneder. Løsningen kom etter at biblioteket tok 60.000 kroner av sitt eget budsjett for å få til en slik løsning. Samtidig kunne en aksjonsgruppe overrekke formannskapet en liste med 500 underskrifter til støtte for et midlertidig besøk, melder Østlandets Blad.

Lokalet det er tale om, er en tidligere skobutikk. Den eneste floken som i april måned sto igjen å løse var at bygningsetaten måtte godkjenne omdisponeringen av lokalet, men dette regnet aksjonsgruppen med ville gå i orden.

Leseåret gir økt leselyst

» Leseåret 2010 har så langt økt interessen for bøker, i hvert fall i Asker og Bærum. Skolene arrangerer leseuker, flere går på biblioteket og utlånet øker igjen, skriver budstikka.no.

Leder Live Gulsrud ved Asker bibliotek kan fortelle at besøket fra januar til mars økte med 3 prosent og utlånet med 2 prosent. Biblioteket har blant annet satt opp en lesekonkurranse med London-tur og skrivekurs med forfatteren Vigdis Hjort som premier, og på nettsiden er det laget en spalte der kjente politikere forteller hva de har på nattbordet.

Også i Bærum er det økt utlån, og det er blant annet satt i gang et eget treff for funksjonshemmede.

Bibliotekets rolle i en digital overflodsverden

Hva skjer i verden, eller hvilken verden er det bibliotekene eksisterer og må kunne fungere i? Det finnes noen grunnleggende premisser som legger rammebetingelser for «hvordan ting er».

Åtte grunnleggende premisser

1. Akselererende informasjonsmengde
2. Stadig større og billigere bredbånd
3. Stadig større og billigere diskplass
4. Stadig fysisk mindre lagringsenheter
5. Stadig nye teknologier som medfører store endringer
6. Det vil ikke bli vanskeligere å kopiere (DRM virker ikke - kan ikke virke - og bør ikke virke heller!)
7. Privatpersoners digitale kompetanse øker. Holdninger til og forventninger om digitale rettigheter og muligheter forhøyes i takt med økende digital kompetanse.
8. Dagens voksne beslutningstakere er digitale innvandrere. Barna deres er digitale innfødte. De voksne har ikke, og kan ikke skaffe seg, mer digital kompetanse enn barna sine.

Dersom biblioteker og bibliotekstjenester skal overleve, være relevante og videreutvikles, må de ta inn over seg og fungere i den virkeligheten som folk flest, nye generasjoner og digitale innfødte eksisterer i: en digital overflodsverden.

Noen konsekvenser

Digital overflod skaper nye «mentale» knappheter - som innebærer mye mer konkurranse om folks tid, oppmerksomhet og eventuelt penger.

Konkurransen skyldes hovedsakelig lovlig innhold - ikke ulovlig (enhver blogger konkurrerer med forlag). Den store utfordringen for enhver skaper blir å ikke være usynlig - dvs. å nå frem til/bli oppdaget av sine interessenter - og det krever fri flyt av egne verk, data og informasjon.

Folk vil dele pga. godvilje, bygge relasjoner og nettverk, bygge egen identitet: «Det jeg deler med deg, forteller deg hvem jeg er». Åndsverk går mot å bli rådata og visittkort, og delingsobjekter. Folk vil ikke nødvendigvis

ha gratis, de vil ha øyeblikkelig og enkelt: Overgang fra å tjene penger på å lage/selge produkter til å tjene penger på å lage/selge tjenester.

Bibliotekstjenester kan bygges opp rundt disse behovene: synlighet, øyeblikkelig, enkelhet. Eller med bibliotektermer: søking, katalogisering, sortering, nettverk av metadata. Men for å oppleves som virkelig relevante, må bibliotekstjenestene også bidra til den sosiale relasjonsbyggingen og formuleringen av personlig identitet som nye generasjoner bruker nettmedier og nettsamfunn til. Det betyr at bibliotekstjenestene må støtte og være del av delingskulturen på nettet.

Et sentralt spørsmål er: «Hvordan kan biblioteket mitt få laget en tjeneste rundt dette produktet/verket/kanalen/forumet, som både er lovlig og harmonerer med brukernes delingskultur?»

Avskaffelsen eller overvinnelsen av knapphet på kulturelle verk og kunnskap er et gigantisk fremskritt som åpner for utvikling av sivile rettigheter og demokra-

Mening

Av Thomas Gramstad, leder for EFN og medlem av arbeidsgruppen for Creative Commons Norge.

Is i magen.
Si nei til Digitale
UtlånsMekanismer,
mener forfatteren.
(Illustrasjonsfoto:
Trond Isaksen)

tisk deltagelse, frihet, sosial og kulturell utvikling.

Frie lisenser

Den som har opphavsretten kan velge å utstyre verket med en fri lisens, som innebærer å dele sine rettigheter med sine brukere eller med alle og enhver.

En fri lisens gir en høy grad av frihet til å dele, spre og evt. gjenbruke/remixe osv. verket. Creative Commons-lisenser, som også finnes i norsk utgave, er de mest kjente frie lisensene, men det finnes mange andre. Jo friere lisensen er, jo mer nærmer det seg de nesten ubegrensede fribruksmulighetene som et verk i det fri eller i public domain har (verk

der opphavsrettens vernetid er utløpt, eller som aldri har hatt opphavsrettslig vern). Det finnes også lisenser som kan brukes til å dedikere et verk til det fri eller til public domain.

Frie lisenser brukes ikke nødvendigvis eller bare av idealistiske grunner for å bidra til allmenninger av «frie kulturelle verk», men som en bevisst strategi for å nå frem til sitt marked, og tjene mer penger på sitt arbeid. Det er dokumentert at parallellpublisering av bøker på papir og elektronisk, med fri lisens på den digitale og DRM-frie utgaven, fremmer salget av papirutgaven. Skaperen eller opphavsrettsinnehaveren kan

med en fri lisens rekruttere fans og støttespillere til å bidra med gratis markedsføring av seg selv og sine verk.

Når slik parallellpublisering fører til økt salg av papirutgaven, tenk da på hva man kan oppnå ved å gi bibliotekene en ledende rolle i å distribuere digitale bokfiler! Gjennom biblioteket kan den enkelte lett finne frem til en autentisk versjon av nettopp det verket man er ute etter. Bibliotekarenes kunnskap, entusiasme og formidlingsvilje er det nærmeste en skaper kan komme en garanti for økt synlighet og salg i den daglige kampen om folks oppmerksomhet i informasjonsoverfloden.

Bibliotek tjenester kan og bør bygges rundt fri kultur

Fri kultur er i sterk vekst, og kommersiell fri kultur tar helt av, etter hvert som de kommersielle modellene for fri kultur vokser frem. Det offentlige kan bidra med digitale innkjøpsordninger - helst i form av frikjøp, slik at verkene utstyres med fri lisens, og ved å legge til rette for ordninger som Artistic Freedom Voucher. Bibliotekene bør bidra til Genero-prosjektet, og det bør opprettes et nasjonalt register over verk i det fri, som vedlikeholdes og oppdateres av Nasjonalbiblioteket.

På europeisk nivå er det på vei tiltak som vil gi bedre vern for kunnskaps- og kulturallemninger/verk i det fri, og som vil pålegge biblioteker, arkiver, museer osv. en felles praksis for behandling av slike ressurser. Europeana Public Domain Charter har formulert et sett med regler og retningslinjer, og EU-prosjektet Communia har lagt frem The Public Domain Manifesto.

Jo friere verk, jo større handlingsrom for å lage nye tjenester. Biblioteket eller bibliotekstjenesteleverandøren kan bygge seg opp som merkevare/kvalitetsstempel for nye tjenester og verktøy. Kan de institusjonene og bedriftene som utvikler bibliotek-tjenester klare å unngå å la seg fange i forlagenes angstbitende og kontrollmaniske forhold til e-bøker og digital distribusjon?

«Digitalt utlån»: en kapitulasjon

Digitale UtlånsMekanismer (heretter forkortet DUM) reproducerer alle de begrensningene som papirbøker har - som at boka bare kan være ett sted, kun kan leses av en person osv. På denne måten fjerner man alle fordelene som det digitale formatet innebærer!

Dumt: DUM er i utakt med

den digitale overflodsverden og innebærer brudd med prinsippene for delingskultur, brukernes bygging av sosiale relasjoner, identitet osv., og bryter selvfølgelig også med målet om lik tilgang for alle - et mål som er fullt ut gjennomførbart, til og med i global målestokk, med digital teknologi.

DUMmere: Biblioteket gjør seg til håndlanger og håndhever («enforcer») for copyright-industrien. Det kan føre til at misnøye, klager og motvilje fra brukerne mot DRM og restriksjoner rettes mot bibliotekene istedenfor mot restriktive rettighetshavere.

DUMmest: Bibliotekene har allerede funnet seg i at de ikke får lov å kjøpe og eie digitalt innhold, men kun leie tilgang til det (og til alt overmål godtar at denne leieformen kalles for kjøp!), slik at de er helt i lomma på innholdsleverandørene når det gjelder tilgang.

En slik full kapitulasjon i forhold til eierskap, kontroll, bevaring og tilgang til det som burde være BIBLIOTEKETS samling av kultur og kunnskap er veldig, veldig DUMt.

Nei til DUM, ja til overflod og deling

Alternativ: Si NEI til DUM. Krev bedre betingelser, i tråd med bibliotekenes mål og kjerneverdier om tilgang for alle. Begynn med å satse på fri kultur og det store økosystemet som bygges opp rundt den - der er det nok å ta av og massevis av årsverk så vel som inntektsmuligheter i nye tjenester.

Konkurransen til tradisjonell copyright og eksemplarkontrollmodeller er høyst reell og sterkt økende, og dette vil føre til at tradisjonelle innholdsleverandører må jenke seg og tilby bedre betingelser, dersom de ønsker å fortsette å være aktuelle på markedet i en digital overflodsver-

den. Veldig mye kan endres i løpet av et år eller to, akkurat som platebransjen måtte gi opp DRM. Bibliotekene bør derfor ikke kaste seg over de første og verste e-boktilbudene, men ha is i magen og vente til forlagene og produsentene blir tvunget til å forholde seg til det som markedet av stadig mer sofistikerte og innfødte nettbrukere vil ha og krever.

Og da vet man også at man er på rett side i det 21. århundres viktigste kulturkamp, den om betingelsene for tilgang til digital kultur og kunnskap.

Se også Morten Harry Olsens kommentar s. 56.

Hva mener du?

Er du enig i Thomas Gramstads appell: "Bibliotekene bør ikke kaste seg over de første og verste e-boktilbudene, men ha is i magen og vente til forlagene og produsentene blir tvunget til å forholde seg til det som markedet av stadig mer sofistikerte og innfødte nettbrukere vil ha og krever."

Eller kan en slik venting tvert i mot føre til at bibliotekene blir tatt i bakhold av kommersielle aktører som ser distribusjon av e-materiale som en god forretningsmodell? Det er interessant å merke seg at det danske mobilskapet TDC nå tilbyr fem millioner gratis låter som bonus til kunder som tar opp abonnement. Dette er i direkte konkurranse til bibliotekenes nettmusik.dk.

Kommenter Gramstads artikkel på www.bokogbibliotek.no. Du finner den ved å søke på DRM-debatt.

Merkelig.
Egentlig er det merkelig at kunnskapsbasebegrepet brukes. Det er som om man lukker øynene for alt som har skjedd de siste 20 årene. Nettet er jo selve Basen!

Store Norske Kunnskapsbase

Vi ser oss blind på leksikonformen. En kunnskapsbase ser i dag annerledes ut.

Begrepet «nasjonal kunnskapsbase» er blitt kodeordet for «La Store Norske leve». Det brukes av de som arbeider for at Kulturdepartementet eller andre offentlige aktører skal finansiere videre drift av Store Norske Leksikon (SNL).

Bruken av kunnskapsbasebegrepet i SNL-debatten er ureflektert. I realiteten har diskusjonen bare dreid seg om å bevare den tradisjonelle leksikonmodellen. De som vil at det offentlige skal redde SNL har ikke presentert noen oppdatert visjon om hvordan en kunnskapsbase faktisk bør utformes og fungere i dag. De vil videreføre SNL.no omtrent slik nettstedet i dag fremstår.

Men det gir bare mening å drive SNL videre hvis det tilpasses vår tids produksjons- og distribusjonsmåte for kunnskap. Kort sagt: En kunnskapsbase må i dag fungere i samsvar med verdensvevens logikk, ikke kjempe mot den.

En flom av kunnskap

Egentlig er det merkelig at kunnskapsbasebegrepet brukes. Det er som om man lukker øynene for alt som har skjedd de siste 20 årene. Nettet er jo selve Basen!

Det kan ikke være noen tvil: Aldri har mer kunnskap vært umiddelbart tilgjengelig. Og mye, mye mer vil det bli. Arbeidet for åpne data, åpen tilgang til forskningslitteratur og digitalisering av eldre materiale vil bære frukter. Privatpersoner, organisasjoner, journalister, forskere - alle vil de fortsette å produsere kunnskap som så blir tilgjengelig for alle.

Men foreløpig er organiseringen og tilretteleggingen av denne kunnskapen ikke tilfredsstillende. Riktignok finner vi mye kvalitetsinformasjon hurtig via Google og andre søkemotorer, men dette oppleves ikke som godt nok. Mye materiale indekseres ikke av søkemotorene. Søkeresultater mangler

kontekst. Altså trenger vi å foredle web-informasjonen. Hvordan?

Kunnskap produsert for skattepenger

Når det er snakk om det offentlige ansvar for en nasjonal kunnskapsbase, er det naturlig å begynne med offentlig finansierte kunnskapsressurser. Hva finnes allerede av kvalitetsinformasjon produsert i og betalt av det offentlige - der særlig fagorganers materiale er interessant? En opplisting kan for eksempel begynne slik:

- SSB: Publiserte daglig nye artikler og data om det norske samfunnet.
- NSD: Publiserte også analyser og data om Norge og verden, og disponerer et vell av forskningsdata.
- Statens legemiddelverk: Har artikler og fakta om legemidler og helse.
- forskning.no: Daglig publiserte

ring av forskningsjournalistikk
- reportasjer og kommentarer.

Innholdet disse virksomhetene
- og mange, mange flere i resten
av offentlig sektor - publiserer
kan betraktes som biter av en
mangfoldig kunnskapsbase av
høy kvalitet. På norsk.

Slipp kunnskapen fri

Antakelig sitter de fleste offentlig
finansierte virksomheter på
atskillig mer materiale enn de har
publisert, men likevel er det alt nå
betydelige kunnskapsmengder det
er snakk om. Felles for innholdet
som publiseres i dag er imidlertid
at det er låst inne på den enkelte
institusjons nettsted.

Copyright-symbolet på
offentlig sektors nettsteder (og
praksisen med å holde tilbake
mye data og informasjon) utgjør
en effektiv sperre mot å utnytte
potensialet i materialet som er
produsert med skattepenger. Det
finnes ingen praksis for å utstyre
artikler og data med en lisens
som åpner for fri viderebruk.

En av flere muligheter ville
være den minst restriktive
Creative Commons-lisensen, som
gir rett til å republisere og
bearbeide verket mot at opphavs-
person krediteres.

En mest mulig åpen lisens vil
gjøre det mulig for hvem som
helst - mediebedrifter, bloggere,
andre offentlige virksomheter - å
bruke innholdet i nye sammen-
henger. Ikke bare det, det burde
aktivt tilrettelegges for slik videre-
bruk. Det kan gjøres ved å tilby
f.eks. egne widgets som gjør det
lett for andre nettstedseiere å
presentere innholdet på sine sider.

Der det er mulig, burde
offentlige nettsteder operere med
åpne programmeringsgrensesnitt
(API) som lar utviklere hente ut
innhold og data i «rå» form for å
presentere det i nye sammenhen-
ger. Data burde ideelt sett

tilrettelegges som såkalte «linked
open data».

Kunnskapsbasen bygges nå

Hvis dette ble gjennomført, ville
en fort oppdage at enkeltperso-
ner, gründere og etablerte
bedrifter ville begynne å sammen-
stille informasjon fra ulike
kunnskapskilder - både kunnskap
produsert i offentlig sektor og av
andre. Noen ville bruke informa-
sjonen som råvare i «apps» for
iPhone og andre mobilplattfor-
mer.

Andre ville kanskje gjøre
akkurat det vi er ute etter: De
ville tilrettelegge alt dette materia-
let på en ny, samlet måte. For
brukere ville det se ut, og fungere,
som en utmerket kunnskapsbase.
Enkelte ville helt sikkert også
bruke disse frigitte kunnskapsres-
sursene til å utvide og forbedre
Wikipedia.

Er dette en sær og umulig
tanke? Nei, det er allerede nok av
eksempler på hvordan en slik
desentralisert kunnskapsbase
fungerer:

- Danske Information begynte
nylig å hente materiale fra
Wikipedia, DBpedia og andre
kilder direkte inn i sine nye
emnesider.
- Tyske Der Spiegel har gjort et
lignende grep på sitt nettsted, der
temasidene utgjøres av en
blanding av saker fra magasinet
eget arkiv, Wikipedia og Bertels-
mann-konsernets leksika (altså
som å ha SNL- og Wikipedia-
innhold side om side i Norge).
- Også BBC trekker Wikipedia-
materiale direkte inn på sine sider
i naturbasen Wildlife Finder.

På nettet smelter altså nyhets-
medier og leksikon sammen.
Samtidig pekes det i nye analyser
av nettjournalistikk på behovet
for at leserne tilbys mer kontekst,
mer sammenheng, istedenfor
enda flere løsrevne nyheter. Eller,
med et annet ord: Kunnskapsba-

ser med encyklopedisk preg.

Poenget her er ikke at disse
kvalitetsmediene stoler på
Wikipedia, men at Wikipedias
frie lisens gjør republisering på
andre nettsteder mulig. Hvorfor
ikke gi Wikipedia konkurranse?

Åpenhetsprinsippet

I 2004 gikk den britiske medi-
eforskeren Graham Murdock inn
for at allmennkringkasterne som
BBC og NRK måtte bli viktige
knutepunkter i det digitale
offentlige rommet. Murdock ville
at de offentlige kultur- og
kunnskapsinstitusjonene burde
knyttes tettere sammen på nettet,
med allmennkringkasteren i en
lederrolle.

Murdocks visjon kan oppda-
teres og utvides med det vi nå vet
om produksjon og spredning av
kunnskap på nettet. Nøkkelen er
åpenhetsprinsippet jeg har
skissert her, som setter innelåst
kunnskap fri og sikrer effektiv
spredning og videreforedling.

I en slik desentralisert tenk-
ning om kunnskap er det ikke
lenger like nødvendig å fokusere
på noen få sentrale baser eller
portaler - som et NRK eller SNL.
Det er summen av spredningen
gjennom et utall kanaler som er
avgjørende. Tilretteleggingen for
viderebruk blir derfor en sentral
del av publiseringsprosessen.

Ønsket om å bevare SNL som
institusjon er forståelig, men
debatten burde ha et videre
perspektiv. Den kan begynne med
åpenhetsprinsippet, som represen-
terer en radikal nytenkning om
produksjon og spredning av
kunnskap. Bare ved å erkjenne at
åpen kunnskap er grunnlaget vi
må bygge på, kan vi komme fram
til om det gir mening med et
nasjonalleksikon i det 21.
århundre.

Se også side 58-59.

Håp. Kanskje kan folkebiblioteka verte ein hjørnestein i Anniken Huitfeldts sosiale kulturpolitikk?

Kven tek ansvaret for folkebiblioteka?

» Meninger

Av forskningsleder Georg Arnestad, Høgskolen i Sogn og fjordane

”Det området der norsk kulturpolitikk har lykkast aller dårlegast, er biblioteka.” Sitatet er 20 år gammalt. Det var den konstruktive og kulturkritiske arkitekten bak dei kulturpolitiske reformene på 1970-talet, Johs. Aanderaa, som uttrykte seg slik i eit av dei siste foredragane sine før han vart brått sjuk og døydde i 1991. ”Det er flautt,” heldt han fram, ”å studere ein nordisk statistikk som viser at dei norske folkebiblioteka i 1987 hadde eit utlån på 18 millionar band, medan tilsvarende bibliotek i Danmark, Finland og Sverige hadde eit utlån på 74 til 93 millionar band.”

Noreg er framleis på den nordiske bibliotekbotnen. I 2008 lånte norske folkebibliotek ut 17 mill. bøker. Tilsvarende tal for Sverige og Danmark var 58 og 52 millionar. Når det gjeld andre

medium, var tala 7 mill. i Noreg, 12 og 28 mill. i Sverige og Danmark. Skilnadene er mindre no enn dei var i 1990. Nokon annan veg kunne det knapt gå. Men framleis er utlånstala per innbyggjar, særleg før bøker, betydeleg lågare hos oss enn hos dei skandinaviske naboane våre. Danskane, med si liberalkonservative regjering, er klart i toppen.

Aanderaa gav i 1990 norske kommunar skulda for den sørgjelege tilstanden. Han hadde òg observert at mens svenske lokalpolitikarar var sterkt opptekne av biblioteka i det lokale kulturarbeidet, var det sjeldan han hørde norske politikarar snakke om folkebiblioteket.

Folkebiblioteka har vore eit stebarn i den moderne norske

lokale kulturpolitikken. Biblioteka har på ein måte ”alltid” vore der. Alt på 1970-talet var biblioteka ein del av det gamle i den nye kulturpolitikken. I dagens moderne og ”begivenhetsbaserte” kulturliv, som det gjerne vert kalla, har heller ikkje folkebiblioteket nokon plass.

Sist haust vart rapporten frå det store forskingsprosjektet ”Lokalt kulturliv i endring” publisert. Oppdragsgivaren, Norsk kulturråd, meinte at det hadde skjedd så store endringar i det lokale kulturlivet at det var behov for ei ny kartlegging. Forskarane definerte endring som ”trekk ved kulturlivet som blir oppfatta som nye eller sterkt veksande i den lokale konteksten vi undersøker”. I prosjektet deler forskarane kulturlivet inn i ”det nye” og ”det gamle i det nye”. Folkebiblioteket høyrer

definitivt ikkje med i "det nye" kulturlivet. Men det får heller ikkje, ser det ut til, plass i "det gamle i det nye" kulturlivet. Bibliotekets urokkelege plass er i det gamle kulturlivet, utan særleg tilknytning til "det nye".

I sluttrapporten frå prosjektet er biblioteket knapt nemnt i det heile. På mange måtar kjennest det "naturleg"; også for meg som har følgd prosjektet nærmast frå start til mål. Men det er ikkje før no det har slått meg at biblioteket, som for ikkje lenge sidan utgjorde nesten ein fjerdedel av det kommunale kulturbudsjettet, har vorte heilt borte i det store forskingsprosjektet.

I det raudgrøne Noreg på 2000-talet er folkebiblioteka den store taparen i kommunal kultursektor. I alle fall om vi måler dette med kommunaløkonomiske auge. "Frå 2003 til 2009 har dei samla kulturutgiftene i Noreg (målt som netto driftsutgifter per innbyggjar) vakse betydeleg, med heile 27 pst. i faste prisar. I same periode har utgiftene til bibliotekformål vorte reduserte med 3 pst". I 2003 utgjorde bibliotekutgiftene 20 pst. av samla kommunale netto driftsutgifter til kultur. I 2009 er denne delen redusert til 15 pst.

Noka katastrofe er dette likevel ikkje. Det kan godt hende at biblioteksektoren har hatt det for godt, og at vi har hatt mange tungdrivne og lite effektive bibliotek rundt om i landet. Det veit eg ikkje. Men det vi kan lese ut av statistikken, er at vi i 2008 hadde 799 folkebibliotekavdelingar i Noreg. I år 2000 var talet 1005. Det har vorte redusert kvart einaste år siste 20 åra. Medieløyvinga til folkebiblioteka per innbyggjar (i faste prisar) har gått samanhengande ned sidan 1995, med eit lite unntak for

2006 og 2007. Botnåret så langt er 2008.

Talet på tilsette i norske folkebibliotek held seg derimot nokolunde stabilt. I 2008 vart det utført 1.831 årsverk; 959 (52 pst.) av desse av fagutdanna bibliotekarar. 289 (67 pst.) kommunar hadde biblioteksjef med full utdanning. Endringane siste åra har vore beskjedne. Talet på årsverk i 2002 var 1.882, eller 50 fleire enn i 2008. Bibliotekarane har, for det eg veit, ei god fagforeining.

Eitt kan i alle fall seiast om norske bibliotekarar: Ingen kan lage så mykje statistikk og talkolonnar som dei. Om nokon treng eller gjer seg bruk statistikken, er ei anna sak. Kanskje kunne litt av statistikkressursane gjort betre nytte andre stader i denne litt gløymde og gøymde sektoren?

Når eg les artikkelen til professor Ragnar Audunson i Bok og Bibliotek nr 2/10 om "Hva forskes det på?" i bibliotek- og informasjonsvitskap, slår det meg at her har det nye teljekantsystemet med sine tusenvis av meir eller mindre vitskaplege tidsskrift festa sitt stramme grep over bibliotekforskinga. Forsking om bibliotekets sosiale kapital, bruk av GIS for å fortelje oss kor mange som mistar bibliotektilbodet når ein filial vert lagt ned og dyktiggjering av bibliotekarar i organisering av chattetenester, kan det sikkert verte gode refereeartiklar av. Særleg nyttig kunnskap kjem det likevel ikkje ut av slikt.

For det er ikkje her vi finn utfordringane for norske folkebibliotek. Dei finn vi ute i kommune-Noreg. Kommunepolitikarane avgjer bibliotekets framtid. Dei fleste pilene peikar nedover. Det kan gjere seg med meir forskingsbasert kunnskap om og

innsikt i kva som skjer og vil skjer her. Om bibliotek og lokalsamfunn. Om bibliotek og kommunestorleik. For det er langt frå sikkert, slik Knut Olav Åmås har hevda, at det er frå næringslivet at biblioteka har mest å lære.

Ulikt dagens toppbyråkratar

i den statlege kulturforvaltninga hadde Johs Aanderaa god kontakt med kulturpolitikarar og kultursekretærar rundt om i landet. Var det kanskje ikkje han som gjennom statlege løyvingar bygde opp det kommunale kulturapparatet? Men Aanderaa makta ikkje å tenne nokon bibliotekeld hos dei lokale kulturpolitikarane.

Kulturminister Trond Giske brydde seg ikkje særleg om dei lite iaugefallande folkebiblioteka. Kommunenes Sentralforbund gjer det heller ikkje. Men kanskje kan folkebiblioteka verte ein hjørnestein i Anniken Huitfeldts sosiale kulturpolitikk? Ho har i det minste sagt at ho vil bruke kulturpolitikk til å redusere sosiale ulikskapar i samfunnet. Så kvifor nølar de

Georg Arnestad
er fast spaltist
i Bok og Bibliotek.

Rommet som

Hvordan kan bibliotekene bli møteplasser i lokalsamfunnet? Det er bibliotekarere, politikere og forskere opptatt og det er temaet vi forsker på i PLACE-prosjektet. I en surveyundersøkelse med et representativt utvalg på 1000 respondenter har vi dokumentert at biblioteket er en allsidig møteplass: et torg, en del av den offentlige sfæren, en kanal ut til andre møteplasser, en virtuell møteplass, en arena der vi møter mangfoldet i det flerkulturelle samfunnet.

Men hvordan blir den offentlige arenaen biblioteket faktisk tatt i bruk? Er det – slik tilfellet ofte er i byrom – et sted der fremmede omgås og der de dominerende omgangsformene er preget av det som den amerikanske bysosiologen Lyn Lofland kaller distansert høflighet og reservert hjelpsomhet? – Unnskyld, men er denne avisen ledig? Tas det i bruk som et privat område slik vi nå på vakre forsommerdager kan observere i Oslos parker der venner og familier samles i tette grupper rundt engangsgrillen? Eller fungerer det som det den amerikanske sosiologen Ray Oldenburg kaller tredjesteder – uformelle møteplasser i lokalsamfunnet som ligger mellom hjemmet (førstedet) og jobben (andrestedet) og som er helt vitale for å skape levende lokalsamfunn?

Den canadiske forskeren Lynne McKechnie har gjort interessante studier om dette. I en større observasjonsstudie sammenliknet hun måten biblio-

teket brukes på med måten moderne bokhandlere brukes på. Også bokhandlene utvikler seg jo til møteplasser med sittegrupper, kaffeservering og forfattermøter. Hun fant interessante forskjeller. En av hennes konklusjoner er at sammensetningen av brukerne er langt mer variert i biblioteket enn i bokhandelen med hensyn på etnisitet, alder og kulturell tilhørighet. Hun fant også at brukerne av biblioteket åpenbart føler en eiendomsrett til biblioteket som de ikke i samme grad har til bokhandelen. De flytter for eksempel rundt på møbler etter eget behov og de lar barna løpe mellom hyllene og leke på måter man ikke ville tillatt i bokhandelen. Samhandling skjer oftere i biblioteket, dels ved at folk kommer dit sammen for å gjøre noe i fellesskap, men også spontant og for eksempel ved at personer som skummer hylla med filmer kommer i prat.

I PLACE-prosjektet gjennomførte vi fra slutten av september 2009 til mars 2010 en kvalitativ observasjonsstudie i Deichman-filialene: Holmlia, Torshov og Røa. I tillegg har en av masterstudentene i prosjektet – Toril Høimyr – gjennomført en kvantitativ observasjonsstudie der hun sammenligner Furuset filial og Røa. Hva har vi funnet ut?

En konklusjon er at bibliotek ikke er én størrelse. Det er tydelige forskjeller med hensyn til hvordan de ulike bibliotekene tas i bruk. Toril Høimyr fant for eksempel i sin masteroppgave at 33 prosent av de observerte

brukerne på Furuset var sammen med andre under store deler av besøket eller hele besøket. Det tilsvarende tallet på Røa var 22 prosent. Og mens lån av bøker og andre medier syntes å dominere på Røa, var svært mye av aktiviteten på Furuset ikke knyttet til utlån – særlig blant de mannlige brukerne. Praktisk konklusjon: Om biblioteket legges ned og erstattes for eksempel av utlån fra butikk, vil en betydelige brukergrupper miste biblioteket sitt. For det er ikke for å låne med seg bøker hjem de kommer.

Et annet funn er at kategorier som tredjested versus første og andre sted eller biblioteket som privat rom versus offentlig rom blir for snevre. Måten biblioteket tas i bruk på sprenger slike rammer. Det er førstested og andrested og tredjested på en gang. Folk kommer med sine individuelle prosjekt knyttet for eksempel til jobb og utdanning eller det vi kan kalle andrestedet. Eller bruken er knyttet til rollen som far, mor, søster eller bror – altså førstestedet. Eksempler her er det unge ekteparet – hun opprinnelig fra Colombia og han norsk – som fortalte at de pleide å gå på biblioteket hver eneste lørdag. De oppholdt seg der i flere timer – satt ved siden av hverandre i en sittegruppe og leste, ruslet rundt og kikket i hyl-lene osv. Eller storebroren på 14-15 år som hjalp lillesøster med leksene eller den somaliske faren i midten av 50-årene som leste lærebøker i matematikk for videregående skole for å kunne

Professor'n

Av professor Ragnar Audunson,
Høgskolen i Oslo, avd. JBI

åpner rom

hjelpe barna med leksene. I disse individuelle prosjektene vever de gjerne private nett rundt seg. Men så trer de ut av dette nettet og bruker biblioteket på en annen måte.

På Røa snakket vi for eksempel med to kvinner i 30-årene som fortalte at de pleier å møtes på biblioteket hver dag etter jobb. Der sitter de med en kaffekopp og prater. Biblioteket er en arena for å dyrke vennskap. Der de sitter med kaffekoppen i sittegruppa, vever de et privat nett rundt seg. Men så går den ene av dem til hylla med religion og livssyn og låner en bok om Islam. Hun vil sette seg inn i det som har vært det siste årets dominerende tema i den offentlige debatten. Da blir biblioteket en del av den offentlige sfæren og hennes bruk er knyttet til rollen som informert borger. Slike bevegelser mellom sfærer der biblioteket sprenger endimensjonale kategoriseringer observerte vi til stadighet. Et annet eksempel: En ung kvinne satt ved en av publikumsterminalene på og sjekket e-posten sin. Hun bedyret at det var hennes eneste formål med besøket. Altså biblioteket som en utvidelse av det private rommet. Men etter at hun var ferdig med det, observerte vi at hun ruslet rundt i biblioteket en 15-20 minutter til – kikket litt i filmhylla, leste oppslag, plukket med seg en brosjyre fra stativet med offentlig informasjon.

Kanskje kan vi kalle biblioteket, slik Marie Chetwynd

Eikeland gjorde i sin masteroppgave som også ble skrevet innenfor rammene av PLACE, for det integrerende fjerdestedet?

Biblioteket framstår som vi har pekt på som en utvidelse av arbeid og studier – andrestedet – og familien – førstestedet. Men det spiller også åpenbart en rolle som et alternativ til andrestedet for mange som er i en overgangssituasjon – arbeidsledige eller mellom to jobber. I alle tre filialene var det en viktig brukerkategori. De oppholdt seg gjerne flere timer i biblioteket og bibliotekbruken gir åpenbart struktur i hverdagen i fravær av jobb. Og her kommer vi til et viktig poeng: Vi har vært opptatt av biblioteket som en arena der man eksponeres for mangfold. Og observasjonene bekreftet den rollen. Også i middelklassebydelen Røa med en lav andel innvandrere var det flerkulturelle synlig, og velkledd middelklassefruer kunne støte på en og annen rusmisbruker, ungdom i fullt blitzutstyr mellom hyllene eller en bostedsløs som stelte i stand frokosten sin ved et bord. Men samtidig gir biblioteket en mulighet til at man kan slippe å synliggjøre marginalisering. Den arbeidsledige middelaldrende mannen som satt ved en dataterminal rett overfor en ung suksessrik kvinne som fortalte at hun skulle debutere som forfatter på Aschehoug, eksponerte ikke sin status som arbeidsledig. Han var en bruker blant andre brukere i et normalitetens rom – ikke klient, arbeidssøkende eller sosialhjelpmottaker. Det er en

viktig dimensjon ved biblioteket som møteplass.

La oss avslutte med en solskinnshistorie som forteller noe om hvordan biblioteket kan åpne opp nye verdener: Ved en publikumsterminal sitter en ung mann, kanskje 19-20 år. Han sjekker e-posten sin og forteller at han pleier å besøke biblioteket en til tre ganger i uka. Han debuterte som bibliotekbruker for bare tre måneder siden. Da kom han innom nettopp for å sjekke e-posten, oppdaget mangfoldet av tilbud der og ble hektet. Og nei, det var ikke spillene han oppdaget, men bøkene. – Jeg har ikke lest noe særlig før – har egentlig mest vært en filmmann, sier han. Men han lånte med seg en bok på et av de første besøkene og nå er boklån en fast del av bibliotekbesøkene. Hans bibliotekbruk består vanligvis av tre elementer: Først sjekker han e-posten, altså biblioteket som privat rom. Så går han til avisrommet. Der leser han flere aviser og tidsskrift som National Geographic, altså biblioteket som offentlig sfære. Så låner han gjerne med seg noen bøker og filmer før han går. Han tilhører ikke de unge fra universitet og høyskoler som vi ellers snakket med svært mange av, men holder på å ta truckførerbevis og skal ut i jobb når det er i boks.

Slik blir biblioteket et rom som åpner opp nye rom.

*Se også
"Biblioteket
som møte-
plass på tvers"
s 32.*

Ein vanleg dag på jobben

Den bibliotekariske tenkemåten

Av Lars Petter Sveen, forfatter og student ved Høgskolen i Oslo, avd. JBI

Han vakna tidleg om morgonen, fekk ikkje sove, og vart liggande i senga og sjå korleis lyset kom inn frå bak rullegardina. Da klokka på mobiltelefonen ringte, stod han opp og gjekk naken ut av rommet, vart ståande framfor spegelen inne på badet nokre minutt før han kledde på seg.

Han sykla ned gjennom byen, passerte trikken som stod på ein stoppestad og såg ei jente stire på han frå bak vindauget i eine vogna. Augo og håret hennar følgde han heile vegen til lærings-senteret. Det var måndag, regnet ramla ned over menneska og bygningane, over trea og graset i parkane og kyrkjegardane. I garderoben tok han av seg dei våte kleda, og var naken for andre gong denne morgonen. Han vart ståande framfor spegelen og vart med eitt var sin eigen ereksjon. Han kledde på seg det tørre skiftet han hadde liggande. Det var fem minutt til han skulle starte på tidlegskiftet. Han skrudde på kranane på vasken, skylte seg i ansiktet. Tok ein plastkopp, drakk kaldt vatn. Framleis var ereksjonen der, og han sjekka klokka att.

På veg til skranken lét han som det var komme vatn på buksa, og lente seg svakt framover medan han gnidde fingrane mot låret. Sjefen spurte kva det var, og han sa han hadde sølt vatn. Har du ei ekstra bukse, spurte ho. Dette er den ekstra

buksa, sa han, og lente seg mot skranken. Sjefen såg på han, sa slikt skjer. Ja, sa han og vart ståande. Så da, sa ho og la armene i kors, vi får vel opne. Ja, sa han. Ho stirde mot glasdørene og nokre studentar som stod der ute og venta på at det skulle opnast. Vil du starte bak skranken i dag, sa ho. Ja, det kan eg godt, sa han.

Han vart ståande ved skranken, ereksjonen bankande. Nokre studentar kom og leverte bøker, nokre andre spurte om hjelp. Han forklarte kvar dei skulle gå, at dei kunne søkje på maskinene som stod der borte ved kopimaskina, at det vart gebyr først ved tredje purring. Han tenkte på Deweysystemet, på UDK, han tenkte på alle lærarane han hadde hatt opp gjennom utdanninga, men framleis: Ereksjon. Regnvåte studentar penetrerte foajeen, sprengte seg fram til skranken. Leppene deira, augo deira, håret deira, fingrane deira, eit glimt av vinterkvit skulder under ei skjorte i april, sjølv øyrene som stakk fram frå det våte håret. Det var håplaust, han var makteslaus. Blodet banka.

Klokka kvart over ni stod ei jente framfor han. Ho sa ho såg etter ei bok, men at ho ikkje fann ho. Kva for bok er det, spurte han. Fingrane hennar kvilte mot skranken, kvite med frekner, mørke stjerner i lyst rom, og ho sa boka heitte Samfunnsendring og samleie – korleis politikk og

erotikk heng saman i Philip Roths forfattarskap. Han fann boka på Bibsys, det stod ikkje UTLÅNT, og han spurte om ho hadde sett etter på hylla. Ja, sa ho, og strauk håret bak øyrene, men eg greier ikkje finne ho. Nei, sa han. Er ho lånt ut, spurte ho, og vart ståande med munnen open. Nei, sa han, boka skal stå der, eg skjønner ikkje. Kan du bli med, sa ho. Bli med, sa han. Ja, sa ho. Han pressa seg mot skranken, kjende etter. Ereksjonen var blitt kraftigare, det var som om han vaks, han vart større og større. Om dette held fram, kviskra han. Unnskyld, sa ho og såg på han. Nei, ingenting, sa han, tok tak i nokre bøker som låg ved sida av og heldt dei framfor underlivet sitt. Eg kan sette desse på plass i same slengen, sa han.

Dei fann ikkje boka. Ho sa ho kunne halde bøkene han bar dersom det vart lettare for han. Nei, det går fint, sa han, sat på kne no, strauk fingrane over bokryggar, sa men eg skjønner ikkje dette. Finn du ho ikkje, sa jenta. Han såg opp på ho, den raude gensen hennar, den fillete dongeribuksa, støvlettene dratt utanpå. Nei, sa han, ho er ikkje her. Eg MÅ ha den boka, sa jenta, ho slo hendene i sida på seg sjølv, sa eg MÅ ha den boka. Han reiste seg, bøkene liggande igjen på golvet, sa det går nok bra, eg skal markere boka som utlånt og

reservere ho for deg, sa han. Ho såg på han. Du, sa ho. Ja, sa han. Ho peikte mot underlivet hans. I det same kom sjefen gåande mot dei, ho veiva med armane framfor ei samling menneske kledd i dress og skjørt. Han tok tak i jenta, trakk ho til seg, sa stå inntil meg. Kva, sa jenta, kva faen. Ver så snill, sa han, eg skal finne den boka til deg, eg lover, eg skal finne ho no med ein gong, berre stå her. Sjefen var hos dei no, ho stod rett framfor dei. Og her har vi ein av dei unge studentane, sa ho, som er tilsett her. Han nikka til følgjet, sa god dag, heldt jenta inntil seg. Sjefen sa ja, dette er ei utsending frå den nye seksjonen på Nasjonalbiblioteket, såg på han, heva augebryna, og sa naaasjonalbiblioteket, og nikka

sakte med hovudet. Han sa ja, det er bra, eg hjelp ho med å finne ei bok. Nokre i følgjet humra, nokre rista på hovudet. Sjefen sa ja, kva for ei bok er det. Han såg på jenta no, ho stirde rett på han, augo hennar så nære, hofta hennar mot underlivet hans. Det er litt flaut, sa jenta, eg vil helst sleppe å seie det. Følgjet såg ned på linoleumsgolvet no, dei strauk seg over hendene, over nakken. Sjefen sa ja, jo, sjølvst, vendte seg mot følgjet sitt, sa nei, vi må vidare, og dei gjekk vidare.

Han stod att der med jenta, og såg etter dei.

Din kødd, sa ho, din jævla kødd. Eg beklagar, sa han, sleppte taket i ho. Men ho vart ståande inntil han. Ho tok handa hans, drog han med seg bort til eit

hjørnet, inn bak ei av hyllene. Kva, sa han, men ho sa, hysj, og lente seg inntil han. Eg elsker bibliotekarar, sa ho, og pressa seg mot han. Kva, sa han, men ho kyssa han og la handa si på han.

Klokka elleve var det lunsj-pause, og han reiste seg frå stolen bak skranken. Ei av dei andre tilsette tok over referansevakta hans, og han smilte, tok matpakka frå sekken, gjekk ut glasdørene, ut i foajeen, opna dørene der, og kom ut til regnet som berre ramla og ramla ned, det var ingen ende på det. Han vendte ansiktet opp og kjente seg potent som aldri før.

De harde spørsmålene

E-boka vil forandre bokverdenen som vi kjenner den; i forlag og bibliotek, i bokhandel og for forfatterne. De springende punktene er tidsperspektivet og spørsmålet om hvordan endringene skal skje – kontrollert eller ukontrollert.

Det første slaget i kampen for en kontrollert utvikling (og tilgi meg all krigsmetaforikken), nemlig slaget om e-bok-momsen, er over, og vinneren er ... *Finansdepartementet*? Ja, sånn kan det gå: I denne omgang ble kulturen ofret for skattegrunnlagets skyld. Ikke dagens skattegrunnlag, riktignok, men drømmen om fremtidig gull og lykke, som om bokmarkedet var et nyoppdaget oljefelt. Jeg er likevel ikke så sikker på slaget er tapt, det kan komme nye offensiver og retretter.

Men la det fare. Det neste store slaget står om bibliotekenes sjel og rolle i bokverdenen. E-boka kommer til å forandre på det også, av noen få og enkle årsaker. For det første kan den «lånes ut» i fleng; det er ikke noe problem å hente et nytt «eksempplar» fra «lageret» når en bruker ber om en tittel. For det andre kan disse «eksempplarene» viderekopieres parallelt med det opprinnelige, til en viss grad. For det tredje trengs det helt nye formidlingsformer - og da snakker jeg ikke om teknologisk formidling, men menneskelig:

Kunnskapen bak teknologien, kunnskapen om innholdet, om produktet.

Alt dette medfører at bibliotekenes rolle beveger seg inn mot markedets: Bibliotekene kan, om de får anledning til det, tilby all litteratur helt gratis, uten begrensninger, til hele landets befolkning samtidig.

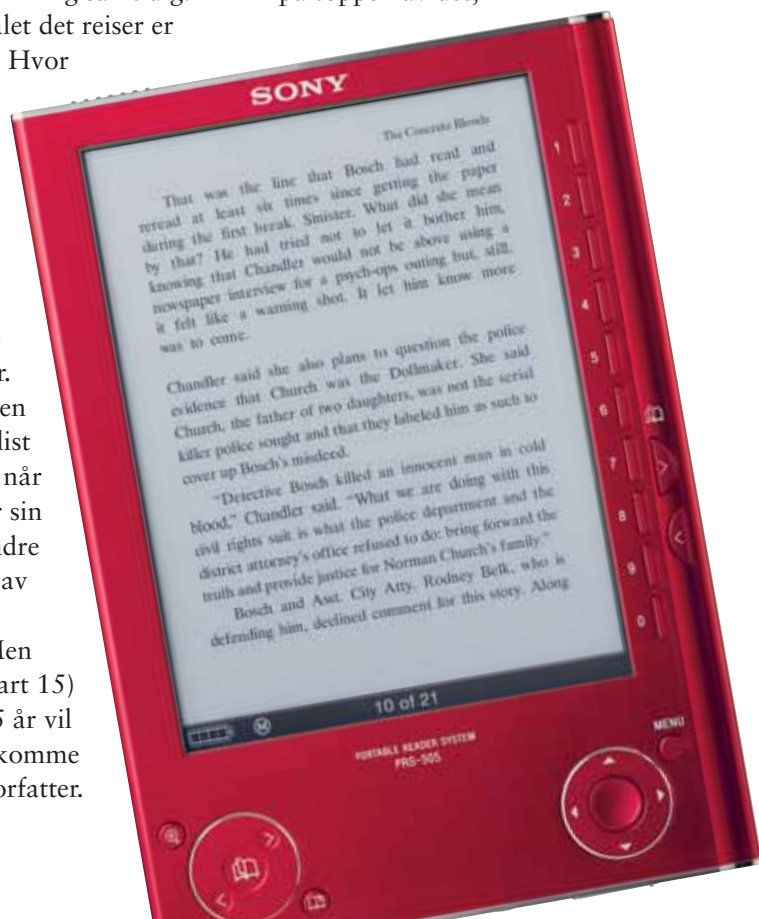
Spørsmålet det reiser er selvfølgelig: Hvor skal pengene til det komme fra? For penger må til. Jeg skriver ikke gratis lenger. Det er i orden å være idealist på det viset når man skriver sin første og andre bok; en del av det å være kunstner. Men etter 14 (snart 15) bøker og 25 år vil jeg ha et utkomme av å være forfatter.

Det er en lusen og usikker tilværelse nok som det er: Jeg skulle like å se den bibliotekar som ville si seg fornøyd med en årslønn på 80-100.000 og måtte sitte i mars-april og bite negler og håpe på et stipend (maks 180.000, og her snakker vi om ren bingogevinst; om man får noe som helst er høyst usikkert) på toppen av det,

Mening

Av Morten Harry Olsen, forfatter

mens man bruker ettermiddager og helger på strøjobber for å få endene til å møtes. Og lesningen gjør man på fritiden, ubetalt. Dette er nemlig virkeligheten for den *gjennomsnittlig vellykkede, profesjonelle* norske forfatter. Jeg snakker ikke om de som har sånne jobb, og heller ikke om bestselgerne. Jeg snakker om B- og C-laget, de virkelige forfatterne som gjør det rimelig bra.

Eller for å si det enkelt: Om jeg skulle bli tilbudt vesentlig dårligere kår enn det jeg har nå, slutter jeg rett og slett å skrive skjønnlitteratur. Det går fint an. Ikke et ord til. Med all min kunnskap og kompetanse tror jeg NAV sitter med åpne armer og venter på meg for omskolering til en mer regulert tilværelse.

Dette er realiteter, et av de harde spørsmålene som må stilles: Hvis bibliotekenes utlån skal øke vesentlig, hvor skal da mine penger komme fra?

Jeg tror nemlig ikke boklesningen er et av de mange trærne som noen påstår skal vokse seg inn i himmelen, bare alle blir utstyrt med lesebrett og et lavt priset (eller gratis) tilbud. Jeg tror ikke at folk først vil låne boka på biblioteket og lese den gratis, og deretter kjøpe den for å «eie» den på lesebrett (et eierskap som allerede i utgangspunktet er nokså tvilsomt), og i hvert fall ikke kjøpe den enda en gang på papir for å ha den i hylla. Jeg tror ikke en gang på at folk i noen særlig utstrekning vil skaffe seg dobbelteksemplarer - f.eks. billig e-bok pluss papirbok - overhodet. De som elsker sin enorme boksamling som et møbel vil nok konsumere noe mer; de andre tror jeg vil gå motsatt vei. Les og slett. En sjelden gang vil flertallet lese en bok de føler de virkelig vil eie, som regel ikke.

Kanskje tar jeg feil. Ja, jeg håper det. Men jeg tror det ikke. Og mangelen på egentlig kunnskap er hva som plaget meg i regjeringens (les: Finansdepartementets, for jeg tror ikke det egentlig er konsensus i regjeringen) håndtering av momsspørsmålet, og mangelen på egentlig kunnskap om hva som skjer med *mine inntekter* (jada, det er det det handler om, når alt kommer til alt) hvis e-boka slippes fuflegfri i bibliotekene plager meg på samme måte. Da kan ting skje uten kontroll, og fort utvikle seg dithen at jeg ikke gidder å skrive bøker lenger.

Det vi trenger å gjøre nå, i den norske bokverdenen, er å begynne og snakke sammen på en helt nye måte. Vi må erkjenne at bibliotekene kan, og mest sannsynlig vil, bli en faktor i markedet, en aktør på sitt vis, på en helt annen måte enn i de gode, gamle analoge systemet der et eksemplar var et eksemplar, og lageret var tomt da det var det. Vi må erkjenne at både bredde - de smalere, mindre etterspurte titlene - kan bli skadelidende dersom publikums bestselgerhunger kan tilfredsstilles betingelsesløst. Vi må erkjenne at alle - både forleggere, bokhandlere og bibliotekarer - må ta økt ansvar for denne bredden, og at det er på grunn av denne bredden, og *ikke* bestselgerne, litteraturen er omgitt av et bredt system av offentlige støtteordninger. Forlag og bokhandel og forfattere må begynne å snakke *forretning* med bibliotekene, og vice versa.

Og bibliotekene må gå i seg selv og spørre: Hva er vår egentlige funksjon under sånne skiftende forutsetninger? Har vi et ansvar utover det å låne ut en gitt tittel på etterspørsel?

For én ting kan jeg garantere:

Om det skulle bli fullt frislipp i bibliotekene, er det de mest populære titlene som først forsvinner både fra innkjøpsordninger og lokale mediebudsjetter. Om det ble fullt frislipp, uten kompensasjon, og jeg var en bestselgerforfatter, ville jeg rett og slett sagt at «beklager» (eller noe litt mer saftig), «men dette er penger jeg ikke har råd til å tape, så denne boka skal ikke ut i bibliotekene. Da får heller piratene gå løs på den. Dem kan vi i hvert fall straffeeforfølge.»

Hvis bibliotekene lar seg forføre av teknologiens vidunderlige nye verden, kan det lett gå som i alle dystopier: Man skyter ikke bare seg selv i foten, men sprenger seg helt bort i en ukontrollert detonasjon. Tenk litt over det.

God sommer!

Se også Thomas Gramstads artikkel side 45.

Tredobler e-boksatsing

E-bokprosjektet i Buskerud vil tredoble satsingen etter at fylkesbiblioteket i vinter fikk 850.000 kroner av staten til å utvikle tilbudet. Lånerne i Drammen kan dermed bli de første i landet som får mulighet til å låne e-bøker, skriver Drammens Tidende. Publikum får trolig tilgang i løpet av høsten, og ifølge avisen merker de ansatte på Drammen bibliotek allerede i våres interessen.

Prosjektleder Dag Erland Lohne Mohn sier at det er meningen å utvikle en utlånsportal som er tilgjengelig for alle. Den statlige bevilgningen gjør det også mulig å kjøpe inn nok lesebrett til å dekke behovet, i hvert fall i første omgang.

Encyclopedia Norvegica

Argumenter for å forbedre og videreutvikle Store norske leksikon til en virkelig nasjonal-encyclopædi:

1. Folk trenger en faglig autorisert, norskspråklig kunnskapsbase, for sin egen skyld, og for å kunne være myndige deltakere i demokratiet og arbeidslivet.
2. Elever og studenter fortjener en autoritativ, norskspråklig kunnskapskilde som kan refereres, siteres – og kritiseres. Litt.: Francis Sejersted: «Nasjonal dugnad. Om nødvendigheten av å videreutvikle Store Norske.»

<http://morgenbladet.no/apps/pbcs.dll/article?AID=/20100507/OIDEER/705079943>

Bibliotekarer landet over, fra det minste folkebibliotek til det største fagbibliotek, må være synlige, hørbare og aktive i den nasjonale leksikondugnad som nå seiler opp. (Se A)

Cirka-oppfatninger om fenomener som klima, Bjørnson, fotosyntese og tuberkulose er utilstrekkelig

når vi skal føre kvalifiserte samtaler. Lexicare necesse est.

Dagens snl.no er ufullkomment, og mange artikler er faglig sett dårligere enn de tilsvarende på Wikipedia. Men redaksjonsprinsippene bak de to nettleksikonene er, og skal være, så forskjellige at det ene aldri kan overflødiggjøre det andre. (Se W)

Encyclopædi kommer av det greske ordet *encyclopaideia*, dvs. undervisning eller dannelses hele sirkelen rundt. Dette viktige meningsinnholdet gir grunn til å utvide diskusjonen fra å gjelde et leksikon til å gjelde en virkelig nasjonalencyclopædi (Se G og N)

Forskningsformidling, den tredje lovpålagte universitetsoppgaven, har vist seg vanskelig å verdsette. Hovedkanalen for moderne forsknings-

formidling er internettet, hvor det allerede er etablert en rekke faglig redigerte nettsteder med stor brukerkontakt. Ved å akkreditere og premiere slik formidling er mye av verdsettingsproblemet løst. (Se G)

Gyllen er sjansen som byr seg når Kunnskapsforlaget nå kaster og tilbyr snl. no gratis: Man kan etablere et konsortium av faglig redigerte og kvalitetssikrede nettsteder hvor det videreutviklede snl.no lever side og side med elektroniske ordbøker, tekstbaser, faglige og jevnlig oppdaterte nettsider om lokalhistorie, språkvansker, kreft og mye, mye annet. (Se F)

Huitfeldt ga kanskje «nye Store norske» en god dytt framover ved å smelle døra igjen for Kunnskapsforlaget 11. mars 2010 for deretter demonstrativt å fortsette å blokkere døra i tanke, ord og gjerninger. Når en

HOME

SEARCH

OPTION

kulturminister nærmest avviser behovet for et faglig autorisert leksikon med begrunnelsen at forskere ofte er uenige og at internettet er blitt så informasjonsrikt, egger hun til motsigelse og dermed kreativ tenkning.

Irreversibel er en avgjørelse om å stanse oppdateringen av nettleksikonet. Makter vi ikke å komme opp med en løsning i år, vil 200-årsjubileet for landets første og største universitet innledes med en kombinert gravlegging av et tradisjonelt leksikon og et fosterdrap på en ny og storartet idé. (Se O)

Johnsen, Sigbjørn med pengesekken, synger selvsagt i bakgrunnen når kulturministeren og forskningsministeren kappes om å fraskrive seg økonomisk ansvar for en nasjonalencyclopedi. (Se K og P)

Kunnskap skal styre rike og land. Gjøres det et unntak for verdens rikeste land? (Se J, P og Ø)

Livslang læring fordrer gode kunnskapskilder som kan leses av alle. (Se A)

Mangfold i internettets kunnskapsformidling kan ikke bety at alt skal baseres på inntjening, profilering eller entusiasme. (Se D og W)

Nasjonalencyclopedi, nasjonalencyclopedi, nasjonalencyclopedi. (Poetisk ref. M. Kolberg)

Ottersen, den offensive UiO-rektoren, er velkommen til å ta ledertrøya i den faglige delen av felttoget. (Se F, G og I)

Penger trengs selvsagt til å gjennomføre den store ideen. Mange av pengene til det som kan inngå i et konsortium finnes allerede på universitetene. Men uten friske, offentlige penger vil vi ikke få dette til. (Se J, K og Ø)

Quo vadis, Store norske? Det bør være spørsmålet blant elever, studenter, lærere, bibliotekarer, journalister og de såkalt vanlige folk. (Se A)

Rik blir man ikke lenger av å drive fagfolk-forfattede leksika. Men uten slike blir man fattig i ånden. (Se J, K, P og Ø)

Salige er de som tørster etter kunnskap.

Tafatt har den rødgrønne regjeringen vært til nå. Ta nå fatt! (Se J og Aa)

Universitetene har i det utvidede snl-prosjektet

en stor, ny mulighet med langt videre perspektiver enn leksikontradisjonens underbetalte artikkel-skriving på kveldstid. (Se F)

Vågemot trengs. Fritt Ord har gått foran. Hvem følger etter?

Wikipedia er en konkurrent bare i den forstand som to norske langrennsløpere er konkurrenter i Vancouver-OL. Vi vil ha begge! (Se D)

X = idérikdom,

Y = politisk vilje,

Z = systematikk.

XYZ = nasjonalencyclopedisk suksess.

Æres den som æres bør. Blir det regjering eller opposisjon denne gang?

Økonomi er alltid viktig. Men Onkel Skrue er intet forbilde.

Aasland, hører du?

(Red.: Johan L. Tønnesson, professor i sakprosaforskning, Institutt for lingvistiske og nordiske studier, Universitetet i Oslo)

HOME

SEARCH

OPTION

Frigjør data

- Hva fanden nøler I etter?

Frigjøring av offentlige data har blitt anbefalt politikk og trendy på ministernivå. Burde ikke da også tiden være inne for frigjøring av bibliotekenes data?

Stortingsmeldinga *Eit informasjonssamfunn for alle*¹ viste allerede i 2007 at norske myndigheter var inneforstått med «verdiskapningspotensialet» ved gjenbruk av offentlige data. Nylig har Fornyingsdepartementet fulgt opp med nettstedet data.norge.no – en portal til offentlige data tilrettelagt for gjenbruk. Ideen henter inspirasjon fra USA og England, som har etablert lignende tjenester. I England har man sågar leid inn nettets «oppfinner», Tim Berners-Lee, til å lede prosjektet. I motsetning til dagens situasjon hvor data gjerne er lagret i spesialiserte databaser og formater, ser Berners-Lee for seg et «smartere» internett hvor data er gjort tilgjengelige i henhold til nettvennlige standarder. Dette vil gi enklere tilgang til data, gjøre det mulig å lenke på tvers av datasett og ikke minst legge til rette for utvikling av spennende applikasjoner «på toppen».

I rapporten *Fra Altinn til alt ut?*² har Teknologirådet utredet prinsipper for offentliggjøring. Her konkluderer de med at alle datasett, som «ikke utgjør en trussel mot rikets sikkerhet eller individets personvern», som hovedregel bør offentliggjøres. Det legges blant annet til grunn at dataproduksjon som finansieres av skattepenger prinsipielt bør tilfalle fellesskapet. Enkelte av fellesskapets data, for eksempel fra Meteorologisk institutt (yr.no) og Trafikanten, er da også allerede gjort tilgjengelige gjennom populære nettjenester og mobilapplikasjoner.

Hva innebærer dette for bibliotekene?

Vi sitter på data i form av mengder med katalogposter. Kan man dermed uten videre offentliggjøre disse dataene via data.norge.no i henhold til ministerens oppfordring? Og hva skulle man nå egentlig vinne på å gjøre det?

Verdifulle data

Undersøkelser viser at bruken av bibliotekenes data i publikumskataloger er beskjeden. Statistisk sentralbyrås bibliotekrapport fra 2006³ slår fast at bare 9 % av de intervjuede hadde brukt bibliotekets nettjenester i eller utenfor bibliotekets lokaler i løpet av siste år. En undersøkelse utført av OCLC i 2005 fant at kun 1 % av brukerne begynner informasjonssøking på hjemmesiden til et bibliotek⁴. Dette betyr verken at dataene er dårlige eller uinteressante, men at de har et ikke-utløst brukspotensiale.

Under årets KORG-dager på Høgskolen i Oslo⁵ ga André Nesse, mannen bak bokelskere.no, noen eksempler på hvilke verdier man kan skape ved relativ enkel bearbeidelse av bibliografiske data. Bokelskere.no er et

1 St. meld. nr. 17 (2006-2007). (2007). *Eit informasjonssamfunn for alle*. Oslo: Fornyings- og administrasjonsdepartementet. Hentet fra <http://www.regjeringen.no/Rpub/STM/20062007/017/PDFS/STM-200620070017000DDDPDFS.pdf>

2 Teknologirådet. (2010). *Fra Altinn til alt ut?: Offentlige data for innovasjon og demokrati*. Hentet fra http://teknologiradet.no/dm_documents/Offentlige_data_for_web_vmjSK.pdf

3 Buskoven, N.K. (2006). *Undersøkelse om bibliotekbruk*. Oslo: Statistisk sentralbyrå. Hentet fra http://www.ssb.no/emner/07/02/30/rapp_200614/

4 OCLC. (2005). *Perceptions of libraries and information resources*. Dublin, OH: OCLC. Hentet fra http://www.oclc.org/reports/pdfs/Percept_all.pdf

5 <http://www.hio.no/Enheter/Avdeling-for-journalistikk-bibliotek-og-informasjonsfag/Konferanser/Kunnskapsorganisasjonsdagene-2010-28.-29.-januar>

aktivt litteraturformidlende nettsamfunn hvor folk anbefaler og diskuterer litteratur. Her finner vi mye av funksjonaliteten som det strandede prosjektet *Litteratsiden.no* forsøkte å få på plass. Nesse kunne også fortelle at han tidlig i utviklingsprosessen henvendte seg til biblioteksektoren på jakt etter rådata. Usikkerhet fra sektorens side resulterte i at han etter lang ventetid kjøpte data fra Den norske Bokdatabasen. Bibliotekdataene ble altså liggende igjen i katalogen, mens formidlingstjenestene sektoren kunne bidratt til, blomstrer uten bibliotekenes deltakelse eller innflytelse.

Det viser seg at tanken på å gjøre data allment tilgjengelig er uvant i offentlige institusjoner⁶. Produksjon av data knyttes gjerne til bruk innenfor tradisjonelle rammer og frykten for misbruk er stor. Biblioteksektoren er nok ikke noe unntak i så måte, men har samtidig en lang tradisjon for å dele data. Utviklingen av MARC-formatet var i sin tid et eksempel på det. Nå er tiden inne til å ta enda et skritt.

Pionerer

UBIT 2010-prosjektet lister opp 11 alternativ måter å nyttegjøre seg BIBSYS-data på, fra referansehåndteringsverktøy til mobilapplikasjoner⁷. Dette er gode eksempler på formidling av data. UBIT går også videre, de ønsker å legge til rette for at også andre kan bruke dataene i egne tjenester. I det ABM-u-støttede prosjektet Rådata nå! ønsker de å eksperimentere med publisering av autoritetsdata i tråd med

Tim Berners-Lees visjon om åpne, sammenlenkede og standardiserte datasett, såkalt *Linked Data*.

Internasjonalt har enkelte bibliotek begynt å spre postene sine på tilsvarende måte. Svenske LIBRIS var først ute, i etterkant har både det ungarske nasjonalbiblioteket og Deutsche Nationalbibliothek fulgt opp med offensive planer. Library of Congress har også innrettet seg mot åpne rådata ved å legge til rette for gjenbruk av emnedata samt autoritetsposter for navn i Virtual International Authority File (VIAF)⁸.

*«Data som har blitt samlet inn og systematisert for skattebetalernes regning, bør i de aller fleste tilfeller gjøres fritt tilgjengelige i maskinlesbare formater»,
Fornyingsminister Rigmor Aasrud på data.norge.no*

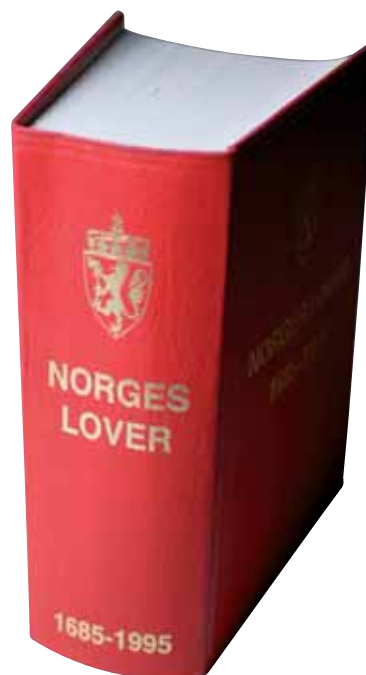
Eierskap

Deling av data forutsetter imidlertid at eierskapet til dem er avklart. I Norge er det skattebetalerne som finansierer kjøp av bibliotekdata i de offentlig eide bibliotekene. Blir disse dataene offentlig eiendom av den grunn? Selvsagt, vil mange si. Nei, hevder andre, ikke så lenge produsenter som for eksempel Biblioteksentralen ikke tillater spredning av postene sine til tredjepart.

For å avklare disse grunnleggende spørsmålene, ba ABM-utvikling tidligere jurist i Nasjonalbiblioteket, Vebjørn Søndersrød, om en utredning⁹. I følge Søndersrød består katalogposter stort sett av sammenstilling av elementer hentet fra publikasjonene (tittel, forlag,

ISBN etc.). Man kan derfor ikke kan snakke om verkshøyde etter Åndsverksloven¹⁰. Sagt med andre ord: en katalogpost er *ikke* et åndsverk. Det vi gjerne omtaler som «katalogkrydder», for eksempel omtale og omslagsbilde, er å betrakte som åndsverk, mens emneord ikke fyller kriteriet. Ved å fjerne krydderelementer fra postene, kan data gjenbrukes uten hensyn til åndsverkvern. Avtaler mellom opphavsperson til åndsverkene og eieren av katalogen, kan imidlertid sikre at også katalogkrydder kan gjøres tilgjengelig for videre bruk.

Åndsverkslovens § 43 gir derimot en sammenstilling av data i for eksempel en database, en vernetid på 15 år (katalogregelen). Hensikten med katalogregelen er å beskytte økonomiske interesser. Institusjoner som Nasjonalbiblioteket, Biblioteksentralen eller Den norske Bokdatabasen vil gjennom katalogregelen ha eierett til basene sine. Institusjoner som betaler andre for å produsere data, vil

Utvei.

Selv om jussen er innfløkt, fins det en enkel vei ut av eierskapsproblematikken, nemlig å inngå juridiske avtaler om frigjøring av data.

6 Universitetet i Bergen. Institutt for informasjons- og medievitenskap. (2010). Fakta først: Viderebruk av datakilder i offentlig sektor: Potensial og hindringer. Bergen: Universitetet i Bergen. Hentet fra http://voxpública.no/wp-content/uploads/2010/01/fakta_foerst_rapport.pdf
7 <http://ubit.blogs.bibsys.no/ubit2010/2008/07/17/11-mater-a-s%C3%B8ke-i-bibsys-pa/>

8 <http://www.viaf.org/>

9 Søndersrød, V.(2009). Katalogdata: Juridiske problemstillinger knyttet til eierskap og produksjon. Oslo: ABM-utvikling. Hentet fra <http://www.abm-utvikling.no/publisert/abm-skrift/abm-skrift-53>

10 <http://www.lovdatabasen.no/all/nl-19610512-002.html>

også i utgangspunktet være eiere og ha enerett på disse. Eneretten innebærer retten til å publisere og kopiere data.

Det er i utgangspunktet tillatt for bibliotek å kopiere enkeltposter («uvesentlige deler») fra baser som faller inn under katalogregelen, men ikke større mengder data eller «gjentatt og systematisk» nedlasting hvis dette «skader den normale utnyttelse av arbeidet eller urimelig tilsidesetter frembringerens legitime interesser». De som lever av å selge katalogdata, for eksempel Biblioteksentralen, vil med andre ord kunne hevde at de blir økonomisk skadelidende ved at data systematisk kopieres og gjenbrukes av tredjepart. Gjenbruk av enkeltposter er imidlertid lovlig.

Hvem tar ansvar?

Selv om jussen er innfløkt, fins det en enkel vei ut av eierskaps-

problematikken, nemlig å inngå juridiske avtaler om frigjøring av data. Og det er det flere grunner til å gjøre. Noen av dem er prinsipielle, på bakgrunn av offentlig finansiering, myndighetenes politiske vilje og internasjonale trender. Andre er av mer funksjonell art, som bibliotekenes behov for samarbeid og utveksling av data med andre produsenter, eller som synliggjøring av bibliotek tjenester gjennom spredning av data på nettet. Teknologirådet hevder at det på forhånd «kan være vanskelig å vurdere gjenbruksverdien av et datasett», og at det i seg selv er en god grunn for offentliggjøring. Eksempelen bokelskere.no viser i så måte at sektorens data både kan være ettertraktete og verdifulle. Bokelskere.no viser også at en liten og dynamisk aktør kan ha lettere for å etablere og drive tjenester enn større

offentlige institusjoner. Og så lenge formålet med tjenestene er i tråd med bibliotekenes mandat, bør vel også bibliotekene kunne stille opp med data?

For å muliggjøre slike aktiviteter må det settes i gang en prosess som sikrer at offentlig finansierte katalogdata fristilles for bruk gjennom juridisk bindende avtaler mellom bibliotekene og dataprodusenter som Biblioteksentralen og Den norske Bokdatabasen. Kunne kollegiet av fylkesbiblioteksjefer, Nasjonalbiblioteket og/eller Universitets- og høyskolerådet tatt initiativ til dette?

Se også artikkel om Bokelskere s. 8-10.

Eventyrlig tilbud på Notodden

» Notodden bibliotek og Høgskolen i Telemark har startet en serie med det de kaller «et nytt og eventyrlig tilbud for barn i alle aldre» - månedlige eventyrstunder på ulike morsmål, enten tilhørerne snakker somalisk, farsi eller norsk.

Opplesningene er åpne for alle, og initiativtaker Irmelin Kjelaas, som er stipendiat ved høgskolen, sier til Telemarksavisa at eventyr og fortellinger skaper referanser og innsikter i andre kulturer. Meningen er å skape en arena der fremmespråklige barn kan bruke morsmålet sitt. Eventyrene vil også bli lest og fortalt på norsk, og fortellerne vil ta i bruk ulike hjelpemidler for å visualisere og framstille det som blir fortalt.

Oppdal bibliotek 200 år

» Oppdal bibliotek, som er et av de eldste bibliotekene i Norge, kan i høst feire sitt 200-årsjubileum. Biblioteket åpnet nemlig 7. oktober 1810, og har siden vært i sammenhengende drift. Nest etter skolen er det den eldste kommunale institusjonen i Oppdal, melder Oppdal kommunes nettside.

Det var den driftige sognepresten Cornelius Thomas Rønnau som i sin tid sto bak opprettelsen av «Opdals Bygdebibliotek», og han ga personlig biblioteket de første hundre bøkene. Biblioteket holder nå til i andre etasje i Oppdal kulturhus. Selve jubileet vil bli markert med diverse arrangementer senere i år.

Hovedfeltet

- ## Venstre spalte

- ## Høyre spalte

- www.bokogbibliotek.no**

Bok og Bibliotek » 3 / 2010 » 63

Jubilant. I år er det 100 år siden
Bjørnstjerne Bjørnson trakk sitt siste
sukk i Paris. Bildet er fra ca 1860.
Fotograf: Budtz Müller & Co.
(København)

Bjørnstjerne Bjørnson og Romsdalen

Bli med til Nesset Prestegård hvor Bjørnson trakk sine barnesko.

Jeg er utenfor Nesset Prestegård en lørdagsformiddag i januar. En kald vind flerrer over prestegårdstunet og får meg til å bli sittende i bilen mens jeg venter på en i bygda som har lovet å vise meg barndomshjemmet til Bjørnstjerne Bjørnson. Snøkleddede fjell lander hvite og myke ned i fjorden og står slik som de alltid har gjort. Mens jeg venter faller blikket på presteboligen, der malingen er nedslitt og bunnsvillene ser ut som at de er på randen av forråtnelse. Flere titalls millioner kroner er bevilget til restaurering av Aulestad. Det er bare å håpe at noe også tilkommer prestegården på Nesset, der Bjørnstjerne hadde sine barne- og ungdomsår. Bjørnstjerne bodde i Romsdalen i femten år fra han var fem, det vil si på Nesset og i Molde hvor han allerede som elleve åring gikk på middelskole.

Selv beskrev Bjørnson prestegården i fortellingen "Blakken": «En af de skjønneste gaarde i landet, som den ligger der, bredbarmet mellom to mødende fjorde med grønt gjæld over sig, fossefald og gaarde på den modsatte strand, bølgende marke og liv inne i dalbunnen, og udover fjorden fjælde med næs i næs skydende ut i sjøen og en stor gaard ude på hvert.»

Jeg venter. En og annen traktor henter og frakter hvitemballerte rundballer som nesten

går i ett med de snødekte jordene. Det er lite som minner om Bjørnsons frodige skildring av bygda og gården. Kanskje folk befinner seg inne i husene sine over en kaffekopp og tar en formiddagssurf på nettet? Noen bruker muligens formiddagen til å gå på ski. Hva vet jeg. Knappt en sjel er å se.

Etter hvert innser jeg at det ikke blir noen omvisning på gården. Like greit egentlig. Det kan jo lett bli en kald og kjedelig opplevelse. Bygningen er bare et hylster, en kulisse for et liv. Dessuten er det først og fremst naturen og kulturen som satte sitt preg på den unge Bjørnstjerne. Årene i Romsdalen lever synligst i bondefortellinger og sikkert også mellom linjene i de verk som han skrev andre steder i verden.

Erfaringer i barne- og ungdomstiden er av stor betydning for et menneske. Hvordan påvirket foreldrene og årene i Romsdalen vår nasjonalhelt og poet?

Familien Bjørnson kom fra Østerdalen i 1838, det vil si at Bjørnstjerne som er født i 1832 var fem-seks år da familien flyttet fra Kvikne. Faren, Peder Bjørnson, var prest og i følge Francis Bull nidkjær i sin gjerning i kampen mot brennevin og usedelighet, men i det daglige nokså tung og taus, og med bondens skyhet for å vise følelser. Moren, Elise, er omtalt som livlig og spirituell.

Dramatiske opplevelser

I år er det 100 år siden Bjørnstjerne Bjørnson trakk sitt siste sukk 26.april i Paris, for så å bli hentet hjem med en ære som knapt noen annen død nordmann har fått tidligere. Syttifem tusen mennesker overvar begravelsesdagen 3.mai i Oslo 1910. Han var elsket av sin samtid, selv om han hadde, ifølge Edvard Hoem, også mange fiender. Ikke unaturlig, siden han engasjerte seg sterkt i politiske forhold, både nasjonalt og internasjonalt.

Fra sin barne- og ungdomsår i Romsdalen overvar han konflikter som sikkert nok har påvirket personligheten hans. Det var særlig to viktige hendelser i Bjørnsons oppvekst som skiller seg ut. Den ene var at en bonde i Nesset prestegjeld, Baard Hammer vold – han ble for øvrig senere en hovedmodell for Thorbjørn i «Synnøve Solbakken» hadde beskyldt en av offiserene i bygda for blodskam. Presten Bjørnson stilte seg på bondens side, og ble derfor suspendert fra sitt embete i 3 år.

Den andre hendelsen beskrev han i en liten fortelling kalt "Et stygt barndomsminde" (1889). Her kommer skremmel og brutale sider ved barndomstiden frem. Som ledd i barneoppdragelsen mente faren at det var nødvendig å tukte og skremme sønnen. Den første huslæreren på prestegården fulgte opp med helvetesfrykt i

Tekst og foto:
Eldri H.
Fagerlund,
frilansjournalist

Forfall.
Bjørnsons
barndoms gård
er preget av
forfall og
forråtnelse.

undervisningen. Da Bjørnstjerne var åtte år, tok Peder Bjørnson sønnen med for å vise ham en offentlig henrettelse. Hensikten var å demonstrere for sønnen at «syndens sold er døden». Den arme, unge gutten som ble halshugget, hadde sittet i forvaring på prestegården, og Bjørnstjerne fikk sympati og medlidenhet med ham. Dette barndomsminnet gav opphav til hans mistro overfor juridisk autoritet og byråkratiske makt-mennesker. Det er også lett å tenke seg at slike hendelser formet hans vilje og evne til å forsvare folk som av dommere eller offentlighet var stemplet som forbrytere.

«Min berømte naivitet har ikke sin grund i mangel paa kjendskap til livet. Tidlig, altfor tidlig blev jeg kjent med alle slags menneskelige vilkaar ...»

Frihet, likhet, broderskap

I 1848 var Bjørnson 16 år og gikk på skole i Molde. I februar samme år eksploderte revolusjonen i Frankrike. Bjørnstjernes sterke interesse og begeistring for revolusjonen kan ha sammen-

heng med at disse spesielle barndomsminnene hadde vekket hans rettferdighetssans. For eksempel er det vist til at flere av de embetsmennene som dømte den unge gutten til døden, selv ikke hadde helt rent mel i posen. Når et ungt menneske oppdager dette sviket fra autoriteter og borgerskap, gjør det inntrykk. Dette kan ha bidratt til at Bjørnson åpnet seg for, og forstod revolusjonens ideal om frihet, likhet og brorskap i samfunnet.

Minner fra Nesset ga utgangspunktet for bondefortellingen «Synnøve Solbakken». Det er mulig at gården Granliden og Solbakken, som ligger overfor hverandre, til en viss grad kan stedfestes til Eresfjord. Bonden Baard Hammervolls tragiske kjærlighetshistorie har gitt grunnmotivet til en del av handlingen. Baard sin datter ble modell for Synnøve, og Baards hustru for konen på Solbakken. Synnøves mor skulle først ha lignet på Bjørnstjernes egen mor, men rollen ble endret noe, og hun ble gjort mer streng og selvkjærlig i sin religiøsitet.

Presten Bjørnson stod modell for Sæmund, dikterens yndlingsfigur i fortellingen. En tjenestegutt på Nesset prestegård, som fikk pryl av presten fordi han stjal, sto modell for Aslak.

Francis Bull påpeker at bygdeskildringene i fortellingen likevel er helt underordnet fortellingens indre sannhet. Viktigst her fremstår Synnøves vidunderlige livskraft. Dessuten også skildringen av Thorbjørn og hans personlighet. Her er det også mye av Bjørnson selv, og sentralt er skildringen av personens strev med å lære å beherske det bråe, ustyrlige og hensynsløse i sin egen natur.

Edvard Hoem beskriver dikteren slik da han var elev på middelskolen i Molde i tiden 1843: «Ofte var han tungsindig og innovervend, andre gonger hadde han noko oppfarande og uvørdent ved seg som gjorde at folk var på vakt, ja, somme såg til og med på ham som ein farleg gut.»

Francis Bull fremholder at selv om Bjørnsons fortellinger og skuespill bare sjelden ble direkte stedfestet til hans hjembygd, så

er det i hans diktning mangfoldige merker etter de inntrykk av natur og mennesker som han hadde mottatt i sin oppvekst i Romsdalen. Først og fremst gjelder dette bondefortellingene og sagaskuespillene fra hans ungdom, men også i senere verk kan vi finne spor av dette.

Ole Bull og Bjørnstjerne

Det er sagt at Bjørnson var en større personlighet enn forfatter. Faktum er at han fikk Nobels litteraturpris i 1903. Det kan godt tenkes at hans engasjement skygget for hans litteratur. At han ikke har så mange lesere i dag forteller ikke nødvendigvis noe om kvaliteten i det han skrev.

I gravtalen til sin gode venn, fiolinisten Ole Bull (1810-1880), uttalte Bjørnson blant annet disse ordene:

”Man har klaget over at Ole Bull ikke har etterlatt seg større musikalske verker. Dette er ubillig. Den der så helt som han

kunne forføre i øyeblikket, kan ikke mer; de betingelser som skaper den ene evne, utelukker den annen, nettopp størst hvor evnen er størst.”

Bjørnsons liv og diktning gikk hånd i hånd. Slik at den ene evnen ikke utelukket den annen. Med andre ord, motsatt av slik han omtalte sin venn. Han sa også at Ole Bull hadde gitt Norge selvtilit. Det siste kunne Bjørnson like godt ha sagt om seg selv. Han brukte sin forfatterrolle til å engasjere seg i resten av verden, til å ta stilling. Denne ytre stillingtaken virker noe fjern fra vår samtid, der den subjektive, private litteraturen er populær. Ikke fordi vi ikke vet hva som foregår ellers i verden, for med dagens teknologi er den globale informasjonen påtrengende og ikke til å unngå. Dermed blir mye av vår tids litteratur en motsats til en del av det som Bjørnson skapte.

Mens Bjørnson var synlig

utover sitt forfatterskap, er for eksempel Knausgård tilbaketrukket som person, men utgir private tekster. Kanskje vi kan spørre oss om Bjørnson, gjennom sin idealisme, er blitt tabubelagt, fordi han rører ved noe ubehagelig i kulturen.

Bjørnson-år i Gudbrandsdalen

Bibliotekene i Øyer, Gausdal og Lillehammer kommer til å samarbeide om arrangementer i forbindelse med Bjørnsonåret 2010. Den 25.mars kom derfor Arnfinn Åslund til Lillehammer bibliotek for å holde foredraget «Frihetens tale – et blick på Bjørnsons forfatterskap».

Åslund er knyttet til Universitetet i Oslo og disputerte høsten 2009 over en avhandling om Bjørnson, melder Lillehammer kommunes hjemmeside. Det vil senere i år bli en rekke arrangementer om Bjørnson på bibliotekene i distriktet.

Reklamebronse til norsk bibliotek

» Universitetsbiblioteket i Bergen kom på tredjeplass i IFLA International Marketing Award. Dette er første gang et bibliotek i Norge vinner en utmerkelse i denne globale konkurransen der alle verdens bibliotek, fra det minste folkebibliotek i Afrika til de største nasjonalbibliotekene, kan delta.

Bergensbiblioteket ble bare slått av to andre bibliotek, et fra India og et fra USA, etter å ha laget en bred videopresentasjon av seg selv. Hensikten var å øke kjennskapet til bibliotekets tilbud, og særlig til spesialsamlinger og fotosamlinger, skriver reklame- og mediemagasinet Kampanje..

Vil ha døgnåpent på Vegårshei

» Vegårsheis nye biblioteksjef Tove Sama har en drøm om at folk kan komme til biblioteket for å låne bøker hele døgnet. Hun viser til Dyrøy kommune i Troms der det blir planlagt en slik ordning, skriver Tvedestrandsposten.

Sama tror at folk på Vegårshei er så ærlige at det vil fungere med et døgnåpent bibliotek der. I stedet for et vanlig nøkkelkort ser hun også for seg at folk kan bruke et lånekort med en PIN-kode til å åpne døra. Men hun tror det må installeres et lite overvåkingskamera ved inngangen og kanskje et par andre steder ved bygninger, skriver avisen.

Den store kongressen for bibliotek og informasjon i Leipzig

Av professor
Wolfgang Ratzek

Etter to „Bibliothekartage“ er det tid for „Bibliotheks-kongress“ - „Leipziger Kongress für Bibliothek und Information“ - som arrangeres av „Bibliothek und Information Deutschland“ (BID, som er en paraplyorganisasjon for alle tyske bibliotek- og informasjonforeninger.

Under beskyttelse av forbunds-presidenten Horst Köhler foregikk fra 15. til 18. Mars 2010 den 4. kongressen i Leipzig. Vertslandet i år var Spania. Om lag 3000 deltakere kunne velge mellom mer enn 250 foredrag. Dessuten kunne deltakerne søke informasjon hos 138 utstillere fra 13 land, blant annet utdanningsinstitusjoner, biblioteker, foreninger, forlag og leverandører. Utstillin-

gene gir en fargerik ramme rundt kongressen og danner et viktig finansieringsgrunnlag. Tidsplanen for kongressen er slik at den siste dagen faller sammen med åpningen av „Leipziger Buchmesse“ (se BoB 1/10). Tradisjonelt er kongressen oppdelt i seksjonene „Videreutdanning“ og „Arbeids-møter“.

Utdanningssektoren i fokus

En viktig utfordring for tyske folkebibliotek er bibliotekenes plass i utdanningssystemet. I forhold til budsjettering tilhører imidlertid folkebibliotekene kultursektoren og ikke utdanningssektoren. Fellesnevneren for alle bibliotektyper utgjøres av både den mer teoretiske „Teaching Library“-filosofien og den mer praktisk orienterte formidling av „informasjons- og mediekompetanse“. Dette utgjør til sammen det bibliotekpolitiske grunnlag for lobbyarbeidet av interesseorganisasjoner som BID, dbv (Deutscher Bibliotheksverband“) eller BIB (Berufsverband Information Bibliothek). Denne visjonen gjenspeilte seg i programmet.

Folk vil vite!

Kongressens motto, «Folk vil vite! - Bibliotek i det 21. århundre», fokuserte på følgende emner:

1. Kunnskap og kunnskapsgenerering, for eksempel.
2. Kultur i krise? Bibliotekene i krise?
3. Bibliotekene som partnere for medier, oppbygging av informasjonskompetanse.
4. Bibliotek for folket - empiriske resultater og politiske strategier.
5. Kunnskapsgenerering og bevaring: Bibliotek for skole og studium, forskning, arbeid og fritid.

Framtidverksted

I forkant av kongressen kunne alle interesserte sende inn utstillingsfor-

slag som hadde med bibliotek å gjøre. Et kreativt og ukonvensjonelt innslag var non-profit-prosjektet «Zukunftswerkstatt» (Framtidversted/Future workshop).

„Framtidsverksted“ var ikke bare present på egen stand, men også hos „Sächsische Landesbibliothek“, Bond, OCLC med tema som «Smartphone Happening», «Økologisk bærekraft i bibliotekene», «Hvem er kunden, konkurranter og Partner i Web 2.0?» eller « Bibliografiske data som Linked Open Data“. Mange av disse arrangementer kan betraktes på Youtube.

Høgskoler viste flagget

Mange høgskoler benyttet anledningen til „Alumni-Treffen“ og „Karriere-Talk“. I gamle dager var det gjerne professorer og andre medarbeidere som presenterte studieoppleggene, mens det i dag er studentene som vekker oppmerksomhet med sine kreative og fargerike opplegg. For eksempel bar studenter fra Stuttgart (HdM) påtrykte T-skjorte med „Jeg er bibliotekar“ på forsiden og på baksiden blant annet „Jeg er også en søkemotor.....“

Innovasjonspris

Kommisjonen for utdanning og yrkesbilder i BIB i samarbeid med fagtidsskrift B.I.T.online, hedrer hvert år tre hovedoppgaver med 500 Euro (om lag 4000 NOK) per oppgave. I tillegg blir hver hovedoppgave publisert i bokrekken „B.I.T.online innovativ“. Årets vinnere er Anna Kathrin Klug (Stuttgart) med sin bacheloroppgave «Intellektuell kapital i bibliotekene», Regina Pfeifenberger (Stuttgart) med masteroppgaven «Bibliotek tjenester for mobiltelefoner» og Corinna Sepke og Miriam Hölscher (Stuttgart) fikk prisen for deres fellesmasteravhandling «Moving Libraries».

Fra mangfold til enfold – norsk litteraturpolitikk og norske lesevaner i forandring

Biblioteklånerne vender “katedralen” ryggen og satser alt på “børsen”. Dagens mest utlånte bøker er først og fremst krim- og spenningslitteratur.

I begynnelsen av 1990-årene besto den mest solgte og utlånte litteraturen i Norge av et mangfold av kanonisert litteratur, norske klassikere, kritikerbelønt litteratur og lettere litteratur innen kjærlighets- og spenningssjangeren. I dag er dette bildet radikalt forandret. Mens den mest populære litteraturen for femten år siden besto av både norsk og oversatt litteratur innen et utall sjangrer, opererer de mest populære forfatterne i dag i all hovedsak innen krim- og spenningssjangeren.

Denne bevegelsen fra mangfold til enfold kan skyldes at vi lever i en tid som blir stadig mer underholdningsrettet. Men den kan også ha å gjøre med den fristillingen av bokmarkedet som har foregått de siste ti årene. For å undersøke dette spørsmålet nærmere har jeg gjort tre historiske nedslag i norske og svenske lesevaner i perioder preget av ulik litteraturpolitikk. For det første har jeg sett på lesevanene i Norge tidlig i 1990-årene. På dette tidspunktet var det norske bokmarkedet helt gjennomregulert. For det andre har jeg sett på lesevanene i dagens liberaliserte bokmarked. Og for det tredje har jeg sett på lesevanene i Sverige omkring

1990. Nabolandene Norge og Sverige er like både i allmennkultur og på andre måter. Men i motsetning til det gjennomregulerte norske bokmarkedet omkring 1990, hadde svenskene i samme periode det frieste bokmarkedet i Norden.

Litteraturpolitikk nytter

Det var for å verne om skriftkulturen i det norske språksamfunnet at en ny litteraturpolitikk ble utformet i 1960-årene. Sentralt i denne litteraturpolitikken sto forskjellige former for forfatterstøtte, innkjøpsordningene og ikke minst momsfritaket på bøker. Tankene bak var mange: å skape en livskraftig underskrog av norske «forfatterspirer», å gjøre det økonomisk forsvarlig å gi ut et bredt og variert utvalg av litteratur, og å sørge for at det var mulig å drive en velassortert bokhandel både i bygd og by.

Forleggere og bokhandleres rolle var å forplikte seg til en bransjeavtale som – i Gyldendal-forlegger Harald Griegs retorikk – sikret «ikke bare børsen, men også katedralen». Gjennom avtalen forpliktet forleggerne seg til å føre en allsidig utgivelsespolitikk med så vel smale titler som bestselgerlitteratur, og til å selge bøker til bokhandelen med

rause, faste og like rabatter. Bokhandelen forpliktet seg til å lagere et bredt utvalg av de bøkene som hadde kommet ut de siste tre årene. Men ikke minst sto prinsippet om faste bokpriser sentralt. Fastprisen sikret en langsiktig lønnsomhet, forutsigbarhet og stabilitet, blant annet fordi det offentlige gjennom innkjøpsordningene sto som kjøper av tusen eksemplarer av hver nye norske skjønnlitterære bok som kom ut.

Året før innkjøpsordningen ble vedtatt i 1965, kom det ut 82 nye norske titler og 83 oversatte. Allerede året etter steg tallet på nye norske utgivelser til 96. Etter at innkjøpsordningen hadde virket i 35 år, var tallet på nye norske innkjøpte utgivelser blitt så høyt at Kulturrådet i 2002 så seg nødt til å innføre et øvre tak på 190 titler. Også dette tallet er i overkant høyt, mener mange. Ikke desto mindre har innkjøpsordningen fungert slik den var ment å fungere, nemlig til å øke bredden og mangfoldet både i utgivelsen og lesningen av norsk litteratur.

Fra regulering til fristilling

I begynnelsen av 1990-årene hardnet kampen om bokrønene til. I løpet av første halvdel av tiåret ble brorparten av de mellomstore forlagene kjøpt opp

Av første-
amanuensis
Cecilie Naper,
Høgskolen i
Oslo, avd. JBI

av Aschehoug, Gyldendal og Cappelen. Blant forlagene som fikk nye eiere var arbeiderbevegelsens forlag Tiden og det nyere og rødere Oktober forlag. Utviklingen kulminerte med at Aschehoug og Gyldendal kjøpte opp og slaktet det viktigste forlaget for akademiske utgivelser i Norge, nemlig Universitetsforlaget. Det tredje store forlaget, Cappelen, hadde lenge vært eid av den svenske forlagsgiganten Bonnier.

For å få kontroll over omsetningskjeden, kjøpte de store forlagene i siste halvdel av 1990-årene og utover på 2000-tallet opp deler av norsk bokhandel. Per dags dato står Aschehoug og Gyldendal som del- eller heleiere av to solide norske bokhandelkjeder, Norli og Ark, mens Cappelen Damm, som i mellomtida HAR fusjonert, står som eier av Tanumkjeden.

Det var imidlertid ikke før i 1997 det kom et forvarsel om det som skulle bli slutten på den norske sosialdemokratiske litteraturpolitikken. Dette året førte kampen om det tidvis spinkle overskuddet i bransjen til at Den norske Forleggerforening valgte å si opp den tradisjonelle og kulturforpliktende bransjeavtalen.

Bokhandlerforeningens årsberetning for 1996 viser at dette året hadde 66 av de i alt 434 bokhandlerne forpliktet seg til å føre samtlige 3000 titler som den gangen kom ut. Alt i alt hadde 305 eller 70 prosent av bokhandlerne forpliktet seg til å føre alt som kom ut av ny norsk skjønnlitteratur for barn og voksne. Årsberetningen for 2007 viser at situasjonen er snudd på hodet. Samtidig som det totale antallet bokhandler har vokst fra 434 til 647, er tallet på de litterært sett velassorterte

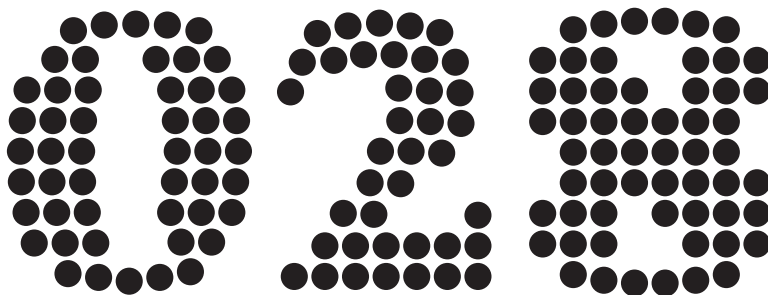
bokhandlerne redusert fra 305 til 149. I dag er situasjonen en liten smule bedre, takk til Kulturminister Giske som i 2007 "raslet" med momsvåpenet (bare momsfristaket på bøker aleine er verd 1.4 mrd. Kr.). Men dette skal det handle mer om i slutten av artikkelen.

Bestselgere

I 2005 fikk fristillingen av bokmarkedet drahjelp av moderniseringsminister Morten Meyer, som da rokket ved en av bærebjelkene i norsk litteraturpolitikk, nemlig fastprisen på bøker. Meyer la til rette for at bokhandlerne innenfor en ramme på 12,5 prosent kunne konkurrere om prisen på en og

samme bok.

Denne liberaliseringen fikk to viktige følger: For det første ble hovedleverandøren av skjønnlitteratur til det norske folk, De norske Bokklubbene, kraftig vingeklippet. Tilbudet av hovedbøker ble mer kommersielt og bestselgerorientert, og det ble satset mer ensidig på den mest lettselgelige litteraturen. For det andre begynte bokhandlerne, som tradisjonelt hadde livnært seg på billigbøker, å drive priskonkurranse med tilhørende stabelsalg av bestselgerlitteratur. I dag møter den kulturåpne og optimistiske bokhandelskunde 10 til 15 eksemplarer hver seg av sesongens 3 – 4 mestselgende titler allerede i butikkens

Stadig flatere romaner?

Diskuter papirbokens overlevelse og andre spørsmål som har betydning for bibliotekenes framtid på Bokmässan den 23.–26. september, Svenska Mässan i Göteborg. I år med spesielt fokus på Afrika. Planlegg besøket ditt ved hjelp av vårt seminarprogram, som du finner på www.bokmassan.se

utstillingsvindu. I neste omgang ser det ut som om denne forandringen på tilbudssiden har påvirket den gjengse oppfatning av hva som er verd å lese. Parallelt med denne bestselgersatsingen forandret etterspørse-

len i bok-Norge seg fra et mangfold av nyere og eldre litteratur, i retning nyere norsk og svensk litteratur med en kriminal- eller spenningsintrige. Dette gjaldt både i bokklubb, bokhandel og bibliotek.

Mer krim, mindre kanonisert litteratur

Den mest solgte og utlånte skjønnlitteraturen besto tidlig i 1990-årene av en god blanding av norsk og oversatt litteratur, verdenslitteratur, klassikere, og mer reindyrket underholdningslitteratur.

Blant de 10 mest utlånte bøkene på folkebiblioteket finner vi i 1992/1993 nobelprisvinner Sigrid Undset, klassikerforfatter Amalie Skram og de to kritikerbelønte forfatterne Roy Jacobsen og Herbjørg Wassmo. Blant de 40 mest utlånte dukker også kanonforfatterne Fjodor Dostojevskij, Marcel Proust, Franz Kafka opp sammen med de norske klassikerforfatterne Knut Hamsun, Johan Borgen og Jens Bjørneboe. Her møter vi også norske mottakere av kritikerprisen som Lars Saabye Christensen og Bjørg Vik.

I 2007 finner vi, i motsetning til i 1993, ingen kanoniserte forfattere på bestselgerlista. Av bøker skrevet av kritikerbelønte forfattere finner vi kun én. Derimot finner vi så mange som seks kriminalromaner blant de ti mest solgte romanene.

Vi finner den samme utviklingen i retning av lettere litteratur i bibliotek-Norge. Hvis vi sammenlikner utlånstoppen for 1993 med 2007-toppen, ser vi at parallelt med forandringene i bokbransjen er lånernes etterspørsel stadig mer ensrettet. I motsetning til i 1993, finner vi i 2007 verken kanoniserte forfattere, klassikerforfattere eller kritikerbelønte forfattere på utlånstoppen. Dette bildet forandres ikke i nevneverdig grad om vi tar utgangspunkt i de 40 mest utlånte titlene.

Utlånstoppen for 2007

Forfatter	Tittel
1 A.B. Ragde	Eremittkrepsene
2 A. B. Ragde	Ligge i grønne enger
3 A. B. Ragde	Berlinerpoplene
4 J. Nesbø	Snømannen
5 K. Hosseini	Drageløperen
6 S. Larsson	Jenta som lekte med ilden
7 A. K. Elstad	Hjem
8 J. Nesbø	Frelseren
9 K. Hosseini	Tusen strålende soler
10 S. Larsson	Menn som hater kvinner

Bokhandelsalget før og nå

Tidlig i 1990-årene omfattet den mest populære litteraturen ny og gammel norsk og oversatt litteratur innenfor et utall sjangre. Per dags dato kan flertallet av de mest populære bøkene klassifiseres under sjangeren krim og spenning.

Den norske Bokhandlerforenings/VGs salgsstatistikk 1993

Forfatter	Tittel	Antall måneder på lista
1 S. Undset	Kristin Lavransdatter	26
2 K. Gibran	Profeten	24
3 R. Jacobsen	Seierherrene	20
4 A.K. Elstad	Hellemysrfolket	20
5 A. K. Elstad	Folket på Innhaug	20
6 J.R.R. Tolkien	Ringenes herre	19
7 A. K. Elstad	Senere Lena	11
8 H. Wassmo	Lykkens sønn	11
9 B. Easton Ellis	American Psycho	11

Den norske Bokhandlerforenings salgsstatistikk 2007

Forfatter	Tittel
1 S. Larsson	Menn som hater kvinner
2 D. Brown	Da Vinci-koden
3 A. B. Ragde	Ligge i grønne enger
4 A. B. Ragde	Eremittkrepsene
5 J. Nesbø	Frelseren
6 K. Hosseini	Drageløperen
7 J. Nesbø	Snømannen
8 A. K. Elstad	Hjem
9 A. B. Ragde	Berlinerpoplene
10 S. Larsson	Jenta som lekte med ilden

Utlån i Norge og Sverige før og nå

Parallellene mellom utlånsstatistikken fra de to liberaliserte bokmarkedene (bok-Sverige anno 1981 og bok-Norge anno 2007) var slående. I det frieste av disse to markedene, Sverige anno 1981, fyller formelbasert underholdningslitteratur rundt en kriminal- eller kjærlighetsintrige samtlige av de ti første plassene. I det noe mindre deregulerte Norge anno 2007 var andelen sjangerlitteratur i toppen av statistikken lavere enn i Sverige, men langt høyere enn i det regulerte Norge anno 1993. Det fantes ikke kanoniserte forfattere eller klassikerlitteratur på de ti første plassene, verken i det liberaliserte Sverige anno 1981 eller i det deregulerte Norge anno 2007. I Norge anno 1993 fant vi, i tillegg til en god porsjon underholdningslitteratur, både en kanonisert forfatter, en norsk klassikerforfatter og tre bøker skrevet av kritikerbelønte forfattere. Misforstå meg rett: Det er imidlertid ingenting galt med underholdningslitteratur. Det som er foruroligende, er ikke at folk koser seg med en god krim, men at samfunnet blir fattigere på impulser hvis alle leser det samme. I neste instans kan en også undre seg over berettigelsen av den offentlige litteraturstøtten, hvis forlag og bokhandlere i stadig større grad satser på litteratur som selger så godt at den ikke trenger støtte.

I det deregulerte Sverige og Norge anno 1981 og 2007 var tallet på kritikerbelønte forfattere langt lavere enn i det regulerte Norge i 1993. I det regulerte Norge anno 1993 fant vi kritikerbelønt litteratur skrevet av forfatterne Herbjørg Wassmo, Roy Jacobsen, Bjørg Vik og Lars Saabye Christensen på hele tolv av de førti første plassene.

Den mest slående forskjellen finner vi i innslaget av formelbasert underholdningslitteratur. I det liberaliserte Sverige og Norge (1981 og 2007) finner vi henholdsvis tretti og tjue slike bøker blant de førti mest utlånte bøkene. I Norge dreier det seg i hovedsak om kriminal- og spenningsforfattere, som sammen er å finne på tjue av de førti første plassene. Dette står i skarp kontrast til situasjonen i Norge i 1993. På denne utlånsstatistikken var formellitteraturen representert på åtte plasser.

«Books are a different item»

Allerede tidlig på 1990-tallet slo EU-kommisjonen fast at «books are a different item». Med dette mente kommisjonen at hvis vi skal beholde en viss bredde og et visst mangfold i bokverdenen, kan ikke bøker underlegges de samme reglene for frikonkurranse som vin eller fisk. Mange EU-land har fast bokpris, og ved tusenårsskiftet gikk Frankrike, som da hadde formannskapet i EU, så langt som til å foreslå at alle EU-land skulle innføre fastpris på bøker. Også blant de ledende norske forleggerne er det i dag et stort flertall for faste bokpriser.

Samme året som Frankrike foreslo faste priser på bøker i EU, begynte dereguleringen av det norske bokmarkedet. I 1999 og deretter i 2005 ble aktørene i bokbransjen enige om nye og lite kulturforpliktende bokavtaler. I slutten av 1990-årene kunne bransjen ha sett til svenskene, som i 1999 tok rev i frikonkurranseseilet gjennom det såkalte «litteraturstödet» i 1999. Og i 2005 kunne moderniseringsminister Morten Meyer ha valgt å lytte til sine venner i «frikonkurransens høyborg» og forberedt et lovforslag om fast pris på bøker. I stedet valgte han å liberalisere bokprisene.

Gulrot og pisk

«Hvis bokbransjen ønsker bare å tenke butikk, står de fritt til det, men i Norge betaler butikker moms,» kommenterte (daværende kulturminister) Trond Giske i forbindelse med språkmeldingen Mål og mening. Denne meldingen slår fast at støtten til innkjøpsordningene både for norsk og for oversatt litteratur skal økes. Men dette skjer ikke uten betingelser. Distribusjon av bøker som omfattes av innkjøpsordningene er blitt svekket med de nye bokavtalene, advarte Giske og raslet med momsvåpenet.

Kampen om bokkronene er stadig blitt hardere. Det ferskeste eksemplet er dagligvarekjeden Norgesgruppen, som er i ferd med å øke sine eierandeler i bransjen. Norgesgruppen Bok og Papir står i dag som eier av en liten håndfull profilerte Libris-bokhandler. Flere oppkjøp er varslet.

Liberaliseringen av bokavtalene fra 1999 og framover på 2000-tallet, er, sammen med den øvrige fristillingen av bransjen, et direkte uttrykk for en skjerpet kampen om bokkronene. Denne utviklingen går på bekostning av bredden i bransjen. For å hanskes med dette, må kulturministeren bruke både gulrot og pisk. Dette må gjøres ved å legge de strukturelle betingelsene til rette slik at bransjen i framtida tvinges til å prioritere både «børs og katedral». En lov om fastpris er en mulig og realistisk framgangsmåte. Ikke minst fordi flertallet av de dominerende norske forleggerne (etter de har sett konsekvensene av den utviklingen de selv har satt i gang), nå ønsker seg en slik lov.

Artikkelen er forkortet. Originalen sto i Nytt norsk tidsskrift, nr 1, 2009

Krimbølge.

Mens den mest populære litteraturen for femten år siden besto av både norsk og oversatt litteratur innen et utall sjangrer, opererer de mest populære forfatterne i dag i all hovedsak innen krim- og spenningsjangeren.

Stolte kvinner. Wenche Moe (f.v.), biblioteksjef Mari-Ann Refsaas, Inger Fjukstad og Dagrun Mæhle, er stolte av biblioteket sitt. – Aktivitet gir mer besøk, sier de.

Møteplass i Rørвик

»
Tekst og foto:
Kjetil S.
Grønnestad,
frilansjournalist

Også små bibliotek som på Vikna i Nord-Trøndelag, kan ha stor aktivitet. Selv om ressursene er beskjedne, ble de i fjor nominert til årets bibliotek.

Hovedbiblioteket på Vikna ligger i kommunesenteret Rørvik, et velkjent stoppested for de som reiser med Hurtigruta. En filial, som er kombinert folke- og skolebibliotek, holder til i Austafjord, helt vest ut mot storhavet. Vikna har drøye 4000 innbyggere. Biblioteket i Rørvik har bare 1,5 årsverk i fast stilling, men får utmerket hjelp fra de tre ansatte med praksisplass fra NAV. Filialen på Austafjord har 27% stilling.

Møteplass

Idet Bok og bibliotek ankommer Vikna folkebibliotek, står en forventningsfull gruppe barnehagebarn utenfor inngangsdøra og vil inn. Det til tross for at det enda er to timer til biblioteket åpner dørene. Det er en god indikasjon på at biblioteket er populært.

– Vi satser på å være en møteplass der det skjer noe mer enn bare utlån, forteller biblioteksjef Mari-Ann Refsaas.

Sin modne alder til tross, er hun relativt nyutdannet fra bibliotekstudiene ved Universitetet i Tromsø. Det var der hun fikk inspirasjon til at bibliotek skal legge vekt på kreativitet, og bygge allianser med samarbeidspartnere. Det er viktig, ikke minst for et lite bibliotek med begrensa ressurser. – Det var et kreativt bibliotek jeg ville ha, og det fikk jeg sjansen til å bygge opp her på Vikna, smiler hun fornøyd.

Tilbud til alle

Noe barnehagebarna utenfor døra kan ha hatt friskt i minne, var førjulstreffene i desember. Da ble barnehagene invitert på besøk til biblioteket. De ansatte på biblioteket stod selv for bakst av julekaker og innkjøp av saft og klementiner til de unge

gjestene. Tiltaket var svært populært, og er noe de satser på blir et fast førjulstilbud.

Barna er godt vant med bøker, for det finnes to barnehagebibliotek i kommunen, hver med en samling på 200 bøker. – Når utlånet blir så enkelt som i et barnehagebibliotek, låner foreldrene flere bøker. Vi har lagt opp til at barna skal ha med seg bøker hjem hver fredag. Da må foreldrene lese for dem i helga, smiler hun lurt.

En søndag i måneden har de aller minste også kunne se dramatiserte eventyr med det lokale Barbroteatret. Disse dagene har biblioteket vært åpent, med servering av saft, kaffe og kaker til gjestene.

Selv om de unge får sitt, blir ikke de eldre glemte. Seniorsurf er en internettkafé for aldersgruppen +/- 55 år. I samarbeid med frivilligsentralen, får de som ønsker det undervisning i bruk av internett. De biblioteksansatte, samt en pensjonert datamann, står for opplæringen, mens folk fra frivilligsentralen stiller med kaffe og vafler. Frivilligsentralen er også sentral i tilbudet "Boken kommer", der de drar hjem med bøker til folk som ikke har helse til å oppsøke biblioteket selv. Utenom det, arrangeres det et årlig pensjonisttreff i samarbeid med pensjonistforeningen med sosialt samvær og gjerne et foredrag.

Et eget studierom er innredet til glede for studenter, ikke minst fjernstudentene. Inger Fjukstad, som har praksisplass i biblioteket, nyter godt av dette. Hun leser første års pensum til bibliotekstudiene ved Høgskolen i Oslo via nettet. – Dette er meget bra for meg, ikke minst siden jeg har små barn og ikke kan reise til Oslo for å studere der, sier hun.

Lett tilgang

Det gamle inngangspartiet inn til biblioteket, var dårlig og lite innbydende. Gleden var derfor stor da biblioteket i fjor fikk nytt og bedre inngangsparti. Det er tilrettelagt med universell utforming slik at også rullestoler og rullatorer enkelt kommer inn i bøkernes verden.

– Vi har sett at det nye inngangspartiet har gitt oss flere besøk. Ikke minst er det blitt enklere for de med barnevogn, sier Refsaas.

Formidling

Samarbeid med skolene er viktig for å rekruttere bibliotekbrukere. I Vikna har skolebarna flere tiltak rettet mot seg fra de som 2. klassinger besøker biblioteket for første gang, til de i 6. klasse lærer seg å søke og bestille bøker på nettet, blant annet felleskatalogen til Namdalsbibliotekene som Vikna er del av.

– Et tiltak vi har funnet på selv, kalles Bokvandring. Vi, sammen med skolebibliotekaren, leser 6-7 bøker hver. Disse bøkene presenterer vi for elever i 5. klasse. De deles opp i grupper på ti som vandrer fra presentasjon til presentasjon. Til slutt får de låne bøkene. Det kan bli svært stor pågang for noen av titlene, forteller Refsaas.

Et nytt tiltak de er spent på, skjer i samarbeid med norsklærerne i 10. klasse. Elevene skal låne ei bok, som de deretter skal skrive kritikk av. Kritikken legges ut på nettet med terningkast. Håpet er at nettpubliseringen vil stimulere ungdommene til å lese.

Vikna er et "Bok til alle bibliotek". Derfor har de leseombud. Her har de et luksusproblem. De har vært for flinke til å rekruttere leseombud. Tre personer, deriblant en mann,

Trekkplaster. Serielitteraturen får god presentasjon. – Vi hadde nok ikke hatt like mange besøkende, hvis vi ikke kunne tilby serielitteratur, sier biblioteksjef Mari-Ann Refsaas.

går og venter på leseoppdrag. – Vi gikk aktivt ut i lokalpressen, samtidig spurte vi flere lånere direkte om de kunne tenke seg å bli leseombud. Det ga gode resultater, smiler Refsaas.

Alternativ interesse

Et av de siste tiltakene, er en "Undringsgruppe". Den ble etablert i høst, i samarbeid med kirka. En gang i måneden møtes folk fra alle trossamfunn, inkludert human-etikere, på biblioteket for å diskutere mer åndelige tema. Blant tema som har vært oppe til debatt, er "Hjernen", "Folk som ikke passer inn" og "Er det et liv før og etter dette livet".

Denne satsingen på åndelig føde, passer godt inn på Vikna folkebibliotek, for Refsaas legger ikke skjul på at hun er opptatt av alternativ tenkning. Før hun ble bibliotekar, drev

hun blant annet med alternativ behandling selv. Og viknaværingene er interesserte. Blant faktalitteraturen, er det alternativbøkene som kan vise til det største utlånstallet.

– Dette er blitt mer in. Folk vil ha en mening med livet, og det er blitt mer aksept for alternativ tenkning, sier Refsaas, noe de andre ansatte på biblioteket sier seg enige i.

Magnhild Haalke

Sammen med ulike samarbeidspartnere, har Vikna folkebibliotek fått til mange aktiviteter i sine lokaler, også flere enn de som er nevnt. Det de driftige damene planlegger nå, er å få kommunens egen store dikter, Magnhild Haalke, fram i lyset. I 2010 er det 125 år siden hun ble født på Vikna.

– Hun burde vært like kjent og akseptert som det Olav Duun

er, slår Refsaas fast.

Arbeidet med å gjøre henne kjent igjen, skjer i samarbeid med Midtnordiske kulturdager, og Kystkulturfestivalen i Vikna som går av stabelen 1. – 4. juli.

Ønsket er å døpe den navnløse plassen foran biblioteket til Magnhild Haalkes plass, med avduking av en minneplakett satt på en stein fra hjemstedet hennes. Det blir foredrag om henne og hennes forfatterskap. Et utendørs skuespill basert på boka "Mot nytt liv", får urpremiere. Og ikke minst, debutboka "Allis sønn" fra 1935 skal for første gang leses inn på lydbok.

Greier de alt dette, er det et betydelig løft for et lite bibliotek, og et bevis på hva som kan oppnås ved hjelp av gode samarbeidspartnere.

Stor utlånsøkning i Sogndal

» Sogndal bibliotek hadde i 2009 en utlånsøkning på hele 11,5 prosent. Det samlede utlånet ligger nå på 40.000 og ett av målene var å få flere tiltak til formidling av litteratur for voksne. Tilbud om litteratur på morsmålet til asylsøkere, flyktninger og andre fremmedspråklige har også vært et selvfølgelig tilbud, og i fjor begynte biblioteket med bokkafé på enkelte fredager.

Biblioteksjef Signe Witsø sier til Sogn Avis at det gode resultatet sikkert har flere årsaker, men at god og gjennomtenkt utnytting av de økonomiske ressursene er svært viktig.

Æresborgerdag i Larvik

» Kultur- idretts og fritidssektoren i Larvik arrangerte 13. mars, i samarbeid med Kulturhuset Bølgen, Biblioteket, Heyerdahlbyen og Larvik Museum en egen æresborgerdag, for å markere æresborgerne av byen,

Åpningsarrangementet bød ifølge Larvik kommunes hjemmeside først på musikk av komponisten Arne Nordheim, før ordfører Øyvind Riis foretok den offisielle åpningen. Deretter åpnet Larvik bibliotek sin utstilling med bøker av og om byens æresborgere, og så fulgte innslag om Thor Heyerdahl, samt foredrag om maleren og billedhuggeren Carl Nesjar og om den italienske komponisten Antonio Bibalo, som var bosatt i Larvik, der han ble æresborger i 1996.

Leste 366 bøker på en måned

» Stjørdal bibliotek utfordret i vinter alle femteklasse-elevne ved skolene i Stjørdal til å konkurrere om å lese flest mulig bøker før det nasjonale leseåret ble åpnet. Vinnere ble 5.klasse ved Haraldreina skole. De klarte å lese ikke mindre enn 366 bøker på en måned, forteller adressa.no.

Bibliotekkoordinator Marianne Skarpjordet var imponert. Som premie fikk klassen besøk av barnebokforfatteren Maria Parr, som nylig ble tildelt Ole Vig-prisen.

Messe-quiz 2010

» Bli med i konkurranse om gratis billetter til Bok & Bibliotek-messa i Gøteborg 23. – 26. september. Gå inn på www.bokogbibliotek.no og svar på quizen.

Østfold-bibliotekene møter framtiden

» De ti bibliotekene i Indre Østfold utvider samarbeidet for å møte den digitale fremtiden. Sist i april lanserte de felles logo og en felles nettside, www.bibin.no, melder Kulturnett Østfold.

Prosjektet omfatter bibliotekene i Aremark, Askim, Eidsberg, Hobøl, Marker, Rakkestad, Rømskog, Skipvedt, Spydeberg og Trøgstad, og prosjektleder Anne Berit Brandvold sier at bibliotekene overalt nå blir mer og mer preget av åpenhet og et mangfold av tilbud,

- Vi tenker i denne retningen også i Indre Østfold, sier hun ifølge NRK.

Artikkelkonkurranse for bibliotekarstudenter

Hva tenker du om biblioteket (både folke- og fagbibliotek) i en digital tidsalder? Vil det være utrydningstruet eller vil de klare omstillingen?

Vi utlyser her artikkelkonkurranse for bibliotekarstudenter. De tre beste artiklene blir publisert i Bok og Bibliotek, og førstepremien er et reisestipend på kr 3500,-

Tradisjonelt har et bibliotek vært bygget opp omkring fysiske samlinger som består av bøker, aviser, tidsskrifter, cd'er og så videre. Slik er det fortsatt mange steder. Ser vi noen år fram, ser vi imidlertid en informasjonsvirkelighet som er langt mer preget av digitale dokumenter og formidlingskanaler enn i dag. I en periode vil vi leve med papir og digitale utgaver parallelt, men på et tidspunkt vil det digitale ta overhånd, det vil bli utgitt flere ebøker enn papirbøker.

Hvordan vil dette påvirke bibliotekene? Vil de være utrydningstruet eller vil de klare omstillingen? Hvilke aktiviteter vil stå i sentrum, hvilke tjenester kan brukerne vente å få når de går inn i et bibliotek, eller når de logger seg på bibliotekets nettutgave? Hva slags krav vil digitaliseringen stille til bibliotekarene? Vil bibliotekarene fortsatt være i flertall i framtidens biblioteker, eller vil de etter hvert bli en del av et mer sammensatt profesjonsfelleskap?

Og hvordan vil økonomien se ut? Hvordan vil man i framtiden håndtere utfordringene knyttet til opphavsrett og honorar til forfattere, lønn til forleggere osv. Og hva med bokhandlerne, vil de forsvinne i det digitale dragsuget...?

Spørsmålene står i kø. Du skal selvsagt ikke prøve å svare på alle, det er en uoverkommelig oppgave. Grip heller tak i noe av det du tror blir særdeles viktig i «Det nye biblioteket».

Konkurransen er åpen for alle bibliotekarstudenter. Artiklene kan være på inntil 10 000 tegn inkludert ordmellomrom.

Frist for levering: 1. september 2010.

Premie til vinneren: Reisestipend på kr 3500,-
Alle de tre beste artiklene vil bli publisert i Bok og Bibliotek.

Juryen består av:

- professor i sakprosa, Johan Tønnesson, Universitetet i Oslo
- redaktør/webutvikler Oskar Anderson Laurin, Stadsbiblioteket, Stockholm
- studieleder og prorektor Jack Andersen, Danmarks Biblioteksskole

Manus sendes på mail til:
odd.letnes@bokogbibliotek.no

Lykke til!

Lokalthistorisk magasin

Populærvitenskapelig magasin for alle med interesse for lokalhistorie. Magasinet kommer ut fire ganger i året. Pris for ett års abonnement er kr. 190 for personer og kr. 250 for institusjoner. Kontakt oss på e-post: post@historielag.org, telefon: 73 59 63 95 eller skriv til Landslaget for lokalhistorie, Inst. for historie og klassiske fag, NTNU, 7491 Trondheim.

Bibliotekarenes taushet rund SNL

Det er lettere å kritisere vedtak enn å

fronte meninger i

forkant. Man kan jo risikere å komme i mindretall må vite. Det er også lettere å angripe person enn sak når man anser at personen trenger et spark på skinnleggen uansett.

SNL – Store Norske Leksikon er en slik sak. Mange – dvs noen få - mente det var oppsiktsvekkende at kulturministeren avsto å støtte videreføring av nettleksikonet med statlige midler. Hun støttet ikke tiltak som ikke syntes å ha livets rett. Noen mente vel også å høre at hun sa at Wikipedia var å anbefale. Flere kjente personligheter klarte å opphisse seg over ministeren, og mente at nå hadde hun startet utviklingen av seg selv.

Det som er mer oppsiktsvekkende er at ingen fra biblioteksiden har ytret seg om selve saken. Noen bibliotekfolk

har tidligere sagt at kun SNL borger forkvalitet, andre har vært klare på at Wikipedia er framtida og allerede best. Hvorfor rasler ikke partene med sablene nå? Er det ikke en anledning for bibliotekfolk og –organisasjoner til å slå i bordet og fortelle hvilket skap som skal stå hvor? Og at dette har vi greie på? Bruke denne lille anledningen til å synliggjøre vår innsikt for politikere og folk flest?

Andre gjør det i høy grad. Universiteter og høyskoler skal være rede til å ta over arbeidet med SNL, riktignok hvis det kommer noen penger. Ingen dårlig tanke, de fleste bidragsyterne til SNL er allerede ansatt ved disse institusjonene. For øvrig også mange av dem som ser Wikipedia som en bedre ide enn SNL. Det har dessuten vært avholdt et pro SNL-møte med innledere fra UH-sektoren, forfatterorganisasjoner og profilerte enkeltpersoner som Francis Sejersted. Men ingen innledere fra ”oss”. Sejersted refererer

riktignok at Nasjonalbiblioteket har deltatt i et møte om saken sammen med noen få andre aktører fra kultur- og kunnskapsfeltet. Snakk om å blande seg opp i alt!

Jeg fant tilfeldigvis dokumentasjon på bibliotekprofesjonens mer generelle usynlighet – også i denne saken - i tidsskriftet Kultmag nr 4/2010, hvor Kulturforbundets leder Lene Hillestad finner avvisningen fra departementet overraskende, og avslutter som følger: ” I det enorme mangfoldet av informasjon som nå er tilgjengelig med bare noen få tastetrykk, er det spesielt viktig å få god veiledning for å finne riktig informasjon. Dette temaet bør være gjenstand for videre drøfting både innen kulturlivet og skole/undervisningssystemet generelt og i kultur- og kunnskapsdepartementet spesielt”. Kommer noen av dem til å nevne bibliotekarene? Kan ikke noen slå i bordet så det høres utenfor egne rekker?

– Sekken Leif

Bok og Bibliotek fortsetter

Det er en kjent sak - blant annet fra årets landsmøte i Norsk Bibliotekforening (NBF) - at foreningen i 2009 tok kontakt med ABM-utvikling for å etablere et nytt, felles bibliotektidsskrift. Utgangspunktet var å slå sammen NBFs Bibliotekforum og Bok og Bibliotek. Utgivelsen av Bok og Bibliotek har skjedd etter en avtale mellom ABM-utvikling og forlaget ABM-media as.

Det har også vært drøftinger mellom NBF, ABM-utvikling og ABM-media. Til det siste styremøte i ABM-utvikling (17.2.2010) ble det lagt fram utkast til en intensjonsavtale om hvordan dette arbeidet kunne videreføres. Saken ble ikke behandlet, fordi ABM-u-styret valgte å nedlegge sine verv.

Konsekvensen er at det i vår ikke har vært mulig å avklare sentrale forhold vedrørende organisering, eierskap og finansiering av Bok og Bibliotek. Eventuelle fusjonsplaner er derfor lagt på vent.

Vi kan imidlertid berolige leserne med at Bok og Bibliotek fortsatt vil komme - på papir og på nett.

– Øivind Frisvold, styreleder, og Hans Martin Fagerli, daglig leder, i ABM-media as